Achter de spiegel

J. van de Walle

bron
J. van de Walle, *Achter de spiegel*. Van Kampen, Amsterdam 1958

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/wall006acht01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

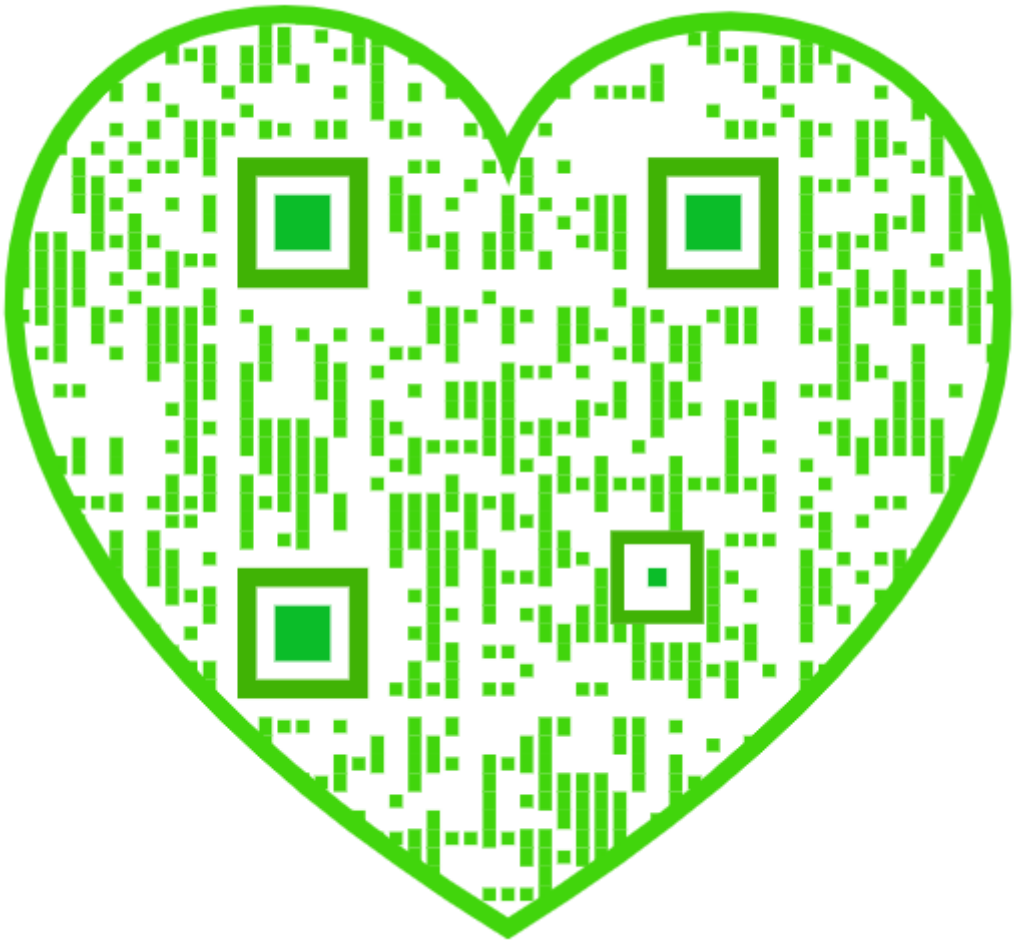

1

De plantage Santa Cruz lag in een uithoek van het eiland. De weg liep op duizend meter afstand van het oude gebouw in het zand dood. Zelfs de tocht langs wat dan nog officieel de weg naar Santa Cruz genoemd mocht worden, was niet gemakkelijk. Hij was jaren, misschien wel eeuwen geleden, door slaven aangelegd. Maanden en maanden werkten ze om de rotsen glad te schaven. Later, onder invloed van weer en wind, waren er ribbels gekomen in het gepolijste wegdek, die van tijd tot tijd met zand gevuld werden. Het zand verstoof op de kracht van de passaat, die als een geweldige golf van gloeiende lucht over het eiland trok.

De wind, die altijd vanuit het oosten woei, leek op het reusachtige ademen van de aarde. In die adem verschroeide het plantenleven. Water, dat, als 't een enkele keer uit de hemel viel, achter dammen en dijkjes zorgvuldig werd bewaard, verdampte evenals 't vocht uit 't vlees van cacteeën en vetplanten, die brede hagen vormend, aan beide kanten van de officiële weg waren geplant.

Waar de weg in zand verliep - de laatste duizend meter - groeiden geen cacteeën. Zelfs geen woestijnplanten. Alles was kaal. Totdat men bij het huis kwam. De treden naar het terras, afgeslepen door waaiend zand, waren verraderlijk glad. Glad was het grote, marmeren terras, vanwaar men uitzag over de zand-

vlakte, die tot aan de manzanillabosjes, vlak bij zee, doorliep.

Aan het strand, langs de brede baai, die tussen rotsen ingekapseld lag, stonden palmbomen, die uit de kurkdroge grond een paar druppels persten. Genoeg om in leven te blijven.

Staande op het terras van het huis kon men de kalme branding horen. Aan de noordkant van het eiland sloegen de golven ziedend tegen koraalrotsen op. Daar beukte het water grillige en beangstigende spelonken in de hoge rotswand. Hier, aan de zuidkant, afgewend van de trek der noord-oost passaat, leek de zee wollig, rustig, eindeloos kalm.

Achter het op een heuvel gebouwde huis lag, in een dal verzonken, een vruchtbaar plekje. Het hofje.

Eeuwen geleden waren er dadels en cocospalmen geplant. Vroeger groeide hier suikerriet. Een brokkelige muur herinnerde aan een suikermolen, die daar eens gestaan had. Kleurige vogels nestelden in dadelpalmen en olijven die, grillig verspreid, in het landschap stonden.

De bomen op de plantage bereikten met hun wortels nog net grondwater. Op de rest van het eiland waren de bomen gestorven. Duizenden pompen en pompjes persten dag en nacht water uit de bodem. Ze stuwden het naar de grote ketels der fabrieken om verkoeling te brengen. Daar verdampte het water. Niemand lette op het sterven der bomen. Bomen waren waardeloos geworden. Jaren geleden hadden de mensen de bomen met zorg en liefde geplant. Nu dachten ze aan andere dingen. Alleen in het hofje van Santa Cruz en nog in een paar andere, ver afgelegen tuinen, hielden de laatste bomen zich staande. Niemand wist hoe lang nog. Want

de pompen en molens persten de laatste druppels uit de dorstige grond terwille van de fabrieken. Vroeger waren de bomen heilig. Nu de fabrieken.

De auto, die langzaam en behoedzaam naar de plantage Santa Cruz reed, kwam met een ruk tot stilstand.

Je moet oppassen voor het zand, dacht Kaai, de bestuurder en enige inzittende van de auto. Vaag herinnerde hij zich een waarschuwing van zijn oom Donald, die jaren geleden voor 't laatst op Santa Cruz geweest was en toen met zijn auto in het zand vastliep. Negers hadden uren werk gehad om de wagen weer op de weg te brengen. Toen waren er nog negers op de plantage. Nu zouden ze wel naar de stad en de fabrieken zijn vertrokken. Het platteland werd niet alleen door de fabrieken met honderden molens en pompen drooggelegd, maar ook ontvolkt.

In de nabijheid van de fabrieken waren uitgestrekte dorpen en wijken ontstaan, waar de negers der verlaten plantages woonden. De dorpjes, die Kaai onderweg voorbijreed, werden slechts bewoond door achtergebleven vrouwen, een handvol kinderen, een paar oude mensen. Op een zo eenzame plantage als Santa Cruz zouden zeker geen arbeiders wonen. En vissers? Waarschijnlijk ook niet.

De baai was diep. Al zijn verwachtingen en hoop waren juist gevestigd op de breedte, de diepte, de natuurlijke ligging van deze baai. Daarvoor maakte Kaai een tocht naar de plantage.

De auto stond met een ruk stil. Tien meter verder zouden de wielen onherroepelijk in het zand vastlopen. Kaai stapte uit. De knal van het dichtklappend autoportier bleef over de zandvlakte zinderen. Hij zag, be-

angstigd door zo grote hitte en wee makende eenzaamheid, de verschroeiende lucht boven het land trillen.

Daar moet ik doorheen, dacht Kaai. Hij mat met zijn ogen de afstand tussen het einde van de weg en het huis op de heuveltop. Aarzelend trok hij de schouders op. Toen keerde hij zich om, liep naar de achterkant van de zwarte Buick, sleurde met een ruk de koffer uit de wagen. Met een doffe klap viel de achterklep dicht. Hij nam niet de moeite om de auto te sluiten. Auto's werden op het eiland niet gestolen. Niemand wist waar je met een gestolen auto naar toe moest gaan. Het had geen zin.

Hij begon zijn wandeling dwars door het zand, de gestreepte handkoffer eerst met zich meezeulend, daarna torsend op een schouder.

Zweet kleefde op zijn voorhoofd. Later liep het in stralen in zijn ogen. Onophoudelijk streek hij met zijn zakdoek het vocht uit zijn ogen. De zakdoek werd in enkele minuten kletsnat. Hij herinnerde zich waarom de negers witte doeken om het voorhoofd draaien. Hij nam de zakdoek en legde met moeite een knoop achter op het hoofd. De koffer op de schouder nemend sjokte hij verder door duizend meter zand, die hem scheidde van het huis.

Op het terras was niemand te zien. Uit de verte leek het huis volkomen verlaten. Even verlaten en eenzaam als de gehele streek.

Kaai vloekte binnensmonds. Niemand vertoonde zich op het terras. Tenslotte, dacht hij, zijn ze van mijn komst op de hoogte. Ze hadden tenminste de moeite kunnen nemen om de oude Feetchie naar het einde van de weg te sturen om me een beetje te helpen met 't sjouwen van de koffer. Er zou toch wel op de plantage

een oude ezel rondlopen, geschikt om een koffer te dragen?

't Gebeurt niet alle dag, dacht Kaai, dat er een familielid op bezoek komt. Men had de beleefdheid kunnen hebben om iemand te sturen en tenminste, zo dacht hij, geprikkeld door hitte en stekende pijn van zweetdroppels op het vlies van zijn ogen, had men op het terras kunnen gaan staan om te wuiven met een zakdoek. Niemand was gezonden. Niemand stond op het terras.

De stilte, onderstreept door het verre, zachte geluid van branding, begon te beklemmen. Voor het eerst sinds hij uit de stad vertrok, besefte hij, dat hij niet welkom zou kunnen zijn op de plantage Santa Cruz.

O, ze zouden hem geen onderdak weigeren. Ze zouden een veldbed in gereedheid brengen. Hij zou met Maikel kunnen spreken. Maar wat dan nog? Oom Maikel zou kunnen weigeren. Weigering zou catastrofaal zijn. Dat wist hij met zekerheid.

Hij wilde terugkeren met zekerheden. Hij wilde Gray, die altijd glimlachende oude vos van een Gray overtuigen van zijn gelijk. Hij wist, dat Gray zijn plannen dwarsboomde. Hij wist, dat Gray met de directie had gesproken. Hij kende zijn bezwaren en toch wilde hij doorzetten. Omdat hier, en nergens anders, de plek was waar de nieuwe haven komen moest.

Als hij straks zou terugkeren, als hij een verbaasde directie zou kunnen vertellen, dat de zaak rijp was, dat er een nieuw, geweldige complex kon worden toegevoegd aan de fabrieken, die er al stonden, dan zou hij zijn beloning krijgen. Bevordering. Maar, voor alles, zou hij verlof vragen.

Verlof. Koelte. Terug in New York. Slenteren langs

de straten. Zitten in nachtlokalen, restaurants, een avond met Komroff. Ach, Komroff.

Kaai naderde het huis. Een marmeren trap steeg uit zand op. Vijftien treden. Hij herinnerde zich hoe zij als kinderen hier speelden. Toen liep de weg van de stad regelrecht naar het oude huis. Toen was deze zandwoestijn er nog niet. Vreemd. Je begreep eigenlijk niet waar al dat zand vandaan kwam. Het lag er maar. Als een woestijntje, dat uit de lucht viel.

Vroeger, toen ze hier nog als kinderen speelden, stond langs het terras bloeiende bougainvillea. Nu was er geen spoor meer over van die mooie bijna altijd bloeiende heesters. Het was allemaal even kaal, onherbergzaam en bar geworden. En dan te denken, dat Nielda, het kind waarmee hij als jongen zo vaak gespeeld had, nog op de plantage woonde.

Ze moest een beetje getikt zijn, zei men. Ze waren allemaal een beetje getikt. Sjon Maikel het meest, zei tante Emelina, die een zuster van Maikel en Dorita was. Sjon Dorita moet oud geworden zijn, dacht Kaai.

Mijn god, waarom zijn ze al die jaren op de plantage blijven leven? Nutteloos. Werkloos. Overgeleverd aan de ellende van het plantagebedrijf. Iedereen wist toch, dat het afgelopen was. Dat je alleen maar voor je plezier buiten kon wonen. Dat het onmogelijk was om aan de schrale grond iets nuttigs te onttrekken. Aloë bracht geen cent meer op. Naar citrusschillen, die vroeger naar het buitenland werden gezonden, was geen vraag. Kaai herinnerde zich uit zijn kinderjaren manden met vruchten, die, achter in het hofje, van de bomen geplukt werden. In die tijd werden dividivi-peulen en geitenvellen verscheept. Hij moest glimlachen als hij terugdacht aan

de dagen van vroeger. Dividivi, geitenvellen en schilletjes van sinaasappelen! Oom Henri kocht toendertijd strohoeden op van ijverige negerinnen. Strohoeden! Mijn god, hoe was 't mogelijk?

Naar de marmeren treden lopend voelde Kaai zich plotseling misplaatst in het landschap. Zijn witte broek van het fijnste ‘tropical’ paste evenmin in deze omgeving als het dunne, door zweet nat geworden nylonhemd. De modieuze gestreepte koffer, zijn zijden Italiaanse das, zijn jas, die hij over een arm droeg, vloekten met het landschap. Hier moest je om niet uit de toon te vallen op gevlochten sandalen, op ‘alpargata's’, lopen en een ruwe strohoed dragen.

Uit de toon? Met wie? Hier woonde niemand meer. Alleen Maikel, sjon Maikel, zoals de negers, nog eerbiedig zouden zeggen, nooit het deftig voorvoegsel vergetend.

En verder, zijn zuster Dorita en zijn dochter Nielda. En misschien, heel misschien, de oude neger Feetchie. Hoewel 't best mogelijk is, overwoog Kaai, dat de oude Feetchie er het bijltje bij heeft neergegooid. Feetchie zal ook wel weten, dat er bij de olie, dat op de fabrieken meer te verdienen valt.

Bij het woord olie, dat zo vanzelfsprekend in zijn gedachten kwam - het was een woord, dat dagelijks op het eiland een paar duizend keer over de tong ging - voelde hij het zweet tappelings langs de schouders en rug glijden om plassend op te stuwen tegen het rubber van zijn broeksband.

De treden van de trap waren buitensporig hoog. Je kon niet - hij wist 't nog uit z'n jongensjaren - met twee stappen tegelijk naar boven rennen. Je moest stap

voor stap naar boven. Alsof die trap indertijd door reuzen gebouwd was. Trouwens het hele huis leek wel voor reuzen gebouwd te zijn. Het strekte zich uit langs het stenen hooggelegen terras, dat door een hek van het fijnste metselwerk werd omzoomd. Acht machtige deuren, vierkant uitgehouwen in vergeelde steen, waren potdicht. De kleine latjes van de ‘shutters’, de zonwerende schermen voor de open vensters, vertoonden geen enkele opening. Toch had Kaai het gevoel dat vanachter de vensters iemand naar hem keek. Tante Dorita misschien? Of Sjon Nielda, de dochter, die een beetje getikt was en waar je met een boog om heen moest lopen, hoewel ze een rijke erfgename zou worden? Als Maikel zou toeslaan. Als...

Eindelijk op het terras komend zette Kaai vermoeid de koffer neer. Niemand opende een deur. Hij veegde zweet van gezicht en handen. Hij keek een ogenblik over de zandvlakte naar zee. De lucht hing stekend blauw over land en zee. De zee had een onwaarschijnlijk groen-blauwe tint. Ze was kalm als een meer. Een schitterend, geweldig meer. De zee is anders hier dan bij ons in de stad, dacht hij. Nergens drijft olie op 't water.

Hij herinnerde zich hoe intens helder het water was. Als jongen had hij tientallen malen bij de rotsen gezwommen. Je zag vissen tussen je benen door flitsen.

Bij die rotsen joegen ze op leguanen, die de kleur aannamen van stenen, zand, cactusblaren en planten die in bloei stonden.

In die twintig, vijfentwintig jaar, tussen toen en nu, veranderde alles. Alleen hier leek 't wel of 't bij het oude was gebleven. En toch niet.

Want toen groeide aan beide zijden van het terras de trinitaria. De zandvlakte was er niet. Tussen huis en strand lag een dun begroeide strook. Hier en daar stonden bomen en lage struiken. Een smal pad, met schelpen bestrooid, slingerde naar zee. Waar was 't allemaal gebleven?

Hij hoorde het geluid van een deur, die piepend opende, knarsend in roestige hengsels. Een stokoude stem zei: ‘Ai, Sjon Kaai, de dames zagen u uit de verte al aankomen. Zij zijn haastig naar haar kamers gegaan om zich gereed te maken voor het welkom. Kom binnen.’

Buigend, met uitnodigend gebaar, oeroud en gerimpeld stond de neger Feetchie aan de open deur, waarachter de koelte van het huis schemerde. Met een paar snelle passen liep Kaai over het terras. De koffer vergetend in zijn verlangen naar schaduw. Feetchie, met slepende pasjes, schuifelend op blote voeten over de gloeiende stenen van het voorplein, nam de koffer op en droeg hem gedienstig achter Sjon Kaai lopend, naar binnen.

De deur viel toe. In het huis sloeg een klok vijf heldere slagen.

Over een uur zou de duisternis invallen.

Geprikkeld stelde Kaai vast, dat 't lang duurde voordat de dames met haar toilet gereed waren. De grote zaal, de ‘sala’, zoals men zei, was nog net als vijfentwintig jaar geleden. Hoogstens nog smeriger, nog vermoeider en nog meer uitgewoond dan toen. Toch kwam hij onder de indruk van de verwaarloosde grootheid van 't vertrek. Aan de zoldering hingen drie machtige

kristallen kronen. Tegenwoordig waren deze kronen op het eiland niet meer in de mode. Alleen oude familie's hielden de ‘chandeliers’ in ere. 't Was moeilijk om je voor te stellen, dat ze op de plantage nog bij olielamp of kaarslicht leefden.

Op de ronde mahoniehouten tafel stond de ‘porron’, de poreuze waterkruik. Naast de vaas lag de kalebas, waarmee je het water uit de kruik schepte. Een dun bruin stokje vormde het handvat. Kaai liep naar de tafel. Voorzichtig schepte hij een kalebas vol water uit de porron. Koel, goed smakend regenwater.

Aan de muren hingen hier en daar vergeelde familieportretten in droefgeestige zwarte lijsten. Vreemde, bitse gezichten staarden hem aan. Vliegen hadden op het glas een waas van vuil achtergelaten. Maar de gezichten achter dat waas stelden de jongeman onbehagelijke vragen.

Je kunt ons niet wijsmaken, dat je hier een paar dagen rust komt zoeken, zeiden de oude portretten. Dat stond wel in het briefje van Oom Donald, dat ze hier ontvangen hebben. Maar dat is niet waar. Je bent gekomen om onrust te brengen. Hier zal alles veranderen. Als Sjon Maikel toeslaat. Als...

In een enveloppe, goed verzegeld met zeven lakken, zaten de stukken. Maikel moest alleen maar tekenen. De rest zou hij, zou Kaai wel doen. En als hij niet wilde tekenen? Welnu, dan stonden er andere wegen open. Gevaarlijke, slinkse wegen. Niemand zou het hem kwalijk kunnen nemen, als hij herinnerde aan vergeten schuldbekentenissen, toevallig gevonden in een verborgen la van een oud bureau.

Maar over dergelijke zaken zou hij pas spreken als de

nood aan de man kwam. Niet eerder. Oom Donald had hem herhaaldelijk gewaarschuwd. Je moet je geen vijanden maken als 't niet nodig is, had Donald gezegd. We hebben intertijd samen op de schoener Santa Cruz I gevaren tussen het eiland en de kust van het vasteland. We hadden samen een zaak in Rio Hacha.

'Ai,' vertelde oom Donald, ''t was niet mijn schuld, dat de zaak misliep. Maikel was verdraaid koppig. Je kan je niet voorstellen hoe koppig hij was.'

Sommige oude mensen worden meegaander. Sommige oude mensen worden nog veel koppiger dan ze vroeger waren. Sjon Maikel was koppiger geworden, zei men. 't Beste zou zijn om op z'n gemoed te werken. Hij moest maar zeggen, dat 't om de familie ging. Hij moest maar zeggen, dat als Maikel weigeren zou om toe te slaan, het land onteigend zou worden. Of: nee... nee, dat niet. Ze kunnen niets onteigenen. Ze moeten kopen. Kopen, voor goed geld! Voor heel goed geld.

Maar er is ook nog een andere plek, die misschien, al heeft ze nadelen, in aanmerking komt. De olie laat zich niet dwingen. De vooruitgang kent geen grenzen. Ze laat zich niet dwingen door de koppigheid van een oude man. Geloof dat maar niet. Alles moet en kan behoorlijk worden geregeld. In alle rust en vrede. In kalmte. Maikel zal tot het einde van zijn levensdagen wel op die oude, rotte, zieke plantage kunnen blijven leven. Ze gaan niet dadelijk hun haven maken. Niet dadelijk. Zeg vooral, dat ze geen haast hebben. Ze willen alleen maar kopen. Nu willen ze kopen. Later niet. Daarmee moet je rekening houden.

Voorzichtig opende Kaai de shutters. Door de spleetjes zag hij over het terras en de zandvlakte naar zee. Als

alles goed gaat, zou men, recht tegenover het oude huis, een lange pier bouwen. Niet een. Misschien twee, misschien drie of vier pieren. Daar zouden de grote tankschepen, die ze nu bouwen, ruimte genoeg hebben om te meren. Over de zandvlakte komen pijpleidingen. Achter het huis, het ‘tankpark’. Stalen ronde monsters gaan welvaart in deze afgelegen streek brengen. Wat is het eigenlijk een geluk, dat hier welvaart komen gaat.

Het woord welvaart stoofde in Kaai's warme gedachten. Het had klank en kleur. Het is net een geloof. Het geloof: Welvaart. Ze geloofden allemaal in de welvaart. Ze hadden armoe gekend.

Hij kon zich de tijd nog herinneren toen negers gratis de brug mochten passeren als ze geen schoenen droegen. De brug waggelde op een lange reeks van boten van stadsdeel naar stadsdeel. Je moest over de brug. En ze liepen allemaal voor niets over de planken van de brug met blote, harde, eeltige voeten.

En nu? Nu dragen ze allemaal schoenen. Witte pakken. Nylon overhemden. Ze hebben een auto en als ze geen eigen auto hebben dan huren ze van tijd tot tijd een grote glanzende wagen om over de wegen te tuffen en mateloos te genieten van de welvaart.

Ai, welvaart.

Lopend door de ‘sala’ zag Kaai boven een oude wandtafel, steunend op twee gebogen consoles, een verweerde spiegel. Hij boog zich voorover en bekeek opmerkzaam zijn gezicht. Het zweet was, in de koelte van het vertrek, opgedroogd. Zijn roodachtig, golvend haar hing in verwarde, natte plukken naar beneden. Zijn kleine snor maakte de indruk van onoprechte welverzorgdheid. Zijn dunne lippen, die groevend, dwars door zijn

jong gezicht liepen, sloten vast op elkaar. De mond openend zag hij in de verweerde spiegel de glans van zijn kleine, regelmatige, witte tanden.

Een verfomfaaid heer staat voor de spiegel. Hij verlangde naar een bad. Op de plantage zou 't moeilijk zijn om een fris bad te nemen. Het was een van de dingen, die hij een paar dagen hevig missen zou.

Uit zijn achterzak haalde hij een kammetje, keurig opgeborgen in een leren etui. Hij kamde zijn haren. Met een ruk stond hij recht en keek om. Hij hoorde 't geluid van schuifelende passen. In de ‘sala’ was niemand te zien.

Hij dacht onrustig: de wijven loeren op me. Waar staan ze? Hij luisterde naar de onbestemde stilte in het huis. Ergens waren ze verborgen. Hij onderdrukte de drang om naar de kamers der vrouwen te zoeken. Waarom, viel hem in, was Sjon Maikel zelf niet aanwezig? Wantrouwig, argwanend keek hij om zich heen. Alles leek vijandig. Het was of ze wisten waarvoor hij kwam. Niet om rust te zoeken, herstel voor een nerveuze storing, zoals Donald geschreven had. Maar om onrust te brengen.

Zorgvuldig strikte Kaai een nieuwe knoop in zijn zijden das. De natte plekken op zijn borst, zijn rug, onder de oksels, waren opgedroogd. Hij moest, dacht hij met een zucht, zijn jas aantrekken. Het was geen gewoonte op het eiland om een jas te dragen. Alleen bij ouderwetse, op vormen gestelde families droeg men jassen. Hier zouden jassen gedragen worden. Kaai trok het lichte kledingstuk aan. Daarna bestudeerde hij, op een afstand staande, zijn volle gestalte in de spiegel. Hij streek met voorzichtige vingers over z'n snor. Hij voelde,

dat hij op de vrouwen indruk maken moest. De vrouwen kunnen bondgenoten worden in de stille, geheime strijd, die hij strijden moest. Want strijd zou het worden. Een gevecht tegen verbitterd conservatisme. De ouderwetsigheid. De onwil om het nieuwe te aanvaarden. ‘M'n god, hoe is het toch mogelijk?’ riep hij, bijna hardop, uit.

Weer hoorde hij geluid. 't Leek wel of iemand in het vertrek op een schommelstoel zat te wiegen. Een spook, dat hem zien kon. En werkelijk, de grote schommelstoel naast de tafel, waarop een witte olielamp stond, bewoog. Door de wind? Er was geen wind!

Met bonzend hart staarde hij naar de stoel. Op de zetel lag een oude aflevering van het tijdschrift ‘Life’. Dus ze lezen hier. Op tafel zag hij een dichtgeslagen boek. Het was een oud boek. Niemand op het eiland las oude boeken. Als er nog iets gelezen werd dan waren 't de krant of Time en Life. Sommigen lazen de ‘Readers Digest’ of de ‘Geographic Magazine’.

Hoofdschuddend legde Kaai het boek op tafel terug. Toen herinnerde hij zich, dat hij jaren geleden op ‘het kantoor’ van Maikel, zoals het kleine, vierkante vertrek aan het einde van de galerij werd genoemd, de boeken van Aimard en Cooper had verslonden. Midden in de nacht sloop hij nog wel naar het kantoor om een nieuw deel te zoeken. Eens was hij, op kousevoeten door het huis lopend, Nielda tegengekomen. Een heel klein kind. Toen al vreemd. Nu pas besefte hij, dat Nielda 's nachts niet door het huis moest scharrelen. Als een klein spookje. Een wit stukje mens, op weg naar 't onbekende. Vreemd was dat.

Zou ze nog, vroeg Kaai zich af, door het huis sluipen?

Ze moet veel ouder geworden zijn. Ze is maar een paar jaar jonger dan ik. Te oud voor een vrouw om nog te trouwen. Een simpele kan moeilijk trouwen. Was ze simpel?

Allerlei vragen stormden op hem af. Straks zou het antwoord komen. Als ze tenminste eens wilden opschieten om een bloedeigen neef welkom te heten.

Ongeduldig liep hij heen en weer. Van de linkernaar de rechterwand en weer terug. Eindelijk ging er een deur open. Sjon Dorita, de zuster van Maikel, kwam binnen. Achter haar liep Nielda.

De vrouwen interesseren me niet, dacht Kaai nerveus. Ik kom voor Maikel. Waar is hij nu?

Omgang met vrouwen was de mannen van het eiland ingeboren. Kaai maakte daarop geen uitzondering. Hij had Sjon Dorita de laatste keer gezien toen hij heel jong was. Hij herinnerde zich een lange, bewegelijke vrouw. Ze was nog lang en nog bewegelijk. Ouderdom had haar niet echt oud gemaakt. Haar zwarte haren waren even pikzwart als jaren geleden. Het is onmogelijk, dacht Kaai, om aan te nemen dat ze haar haren verft. 't Lijkt wel of mensen, die op zulke vergeten, verre plantages wonen, nooit ouder worden. Haar ogen waren nog even stekend en zwart als vroeger. Haar handen, dun en vaal, drukten een leven van ontbering uit. Op het eiland zag men zelden dergelijke vrouwenhanden. Vrouwen op het eiland, de blanke vrouwen althans, hadden welverzorgde, dikke, ronde handen. Sjon Dorita had de handen van een vrouw, die zelf houtskool in het comfoor doet. Pezige handen waren 't. Je zou je kunnen voorstellen, dat Sjon Dorita in staat is om met

een roeiboot de zee op te trekken. Het waren ook hebzuchtige handen, de dunne handen van deze vrouw.

En het meisje Nielda? Kaai keek langs de schouder van de oudere vrouw naar het meisje. Ze was niet donker, zoals haar tante en de meeste familieleden. Ze was blond. Ze had 't ijle rossig-blonde haar, dat men een enkele keer onder de bewoners van het eiland wel aantrof. Waar dat haar vandaan kwam wist niemand. Och, niemand wist precies waar de mensen, die op 't eiland woonden eigenlijk eens vandaan gekomen waren. Alleen van de negers was je zeker. Die kwamen uit Afrika. Maar de blanken? Velen stamden af van in paniek gevluchte joden, die eeuwen geleden langs Brazilië, de wilde kust van Amerika, naar het eiland, dat hun asiel bood, trokken. Anderen kwamen uit 't noorden. Dat was ongeveer alles wat men wist.

Kaai en zijn kleine groepje stamden van hoge ambtenaren. De eerste was, vier, vijf generaties geleden, gouverneur op het eiland geweest. Dat was zeker. De familie leverde aan de gemeenschap een reeks secretarissen en administrateurs, hoge ambtenaren, die in hun tijd goed geboerd hadden. Een hunner bouwde het grote huis op de plantage Santa Cruz op de fundamenten van een bolwerk, dat, eeuwen eerder, door Spanjaarden was opgeworpen. Je kunt het nog zien aan de manier, waarop het huis was gebouwd, zorgvuldig de zware stenen funderingen volgend, die in oudere, legendarische tijden gelegd waren.

En daarvoor? Daarvoor hadden er Indianen gewoond. Een geleerd pastoor vond, niet ver van het huis, hun graven. In grote potten van aardewerk waren de lijken

der Indianen bijgezet. De geleerde pastoor had er een al lang vergeten boekje over geschreven.

Sjon Dorita was niets vergeten. Zij vroeg naar alle bekenden in de stad. Ook naar mensen, die al jaren geleden gestorven waren. Ze wist niet, dat ze verdwenen waren. ‘Je leeft zo eenzaam op het huis,’ klaagde ze. ‘'t Is zo moeilijk om naar de stad te gaan. Een enkele keer mag je meerijden in de auto van de districtsmeester. Maar als je oude vrienden en bekenden gaat bezoeken dan krijg je het gevoel, dat ze je eigenlijk vergeten hebben. Daarom ben ik in de laatste jaren nooit meer naar de stad gegaan.’

't Blonde meisje zat zwijgend achter de oudere vrouw. Kaai herinnerde zich 't kleine spookje, dat 's nachts door huis scharrelde. Waarom zegt ze niets?

Ze had blauwe ogen. Ogen, die schitterden in het late zonlicht. 't Is een meisje om voor op te passen, dacht Kaai. Ik ben niet voor 'n avontuurtje gekomen, ik ben gekomen voor een grote, grote zaak.

‘Je bent dus gekomen om uit te rusten?’ vroeg Dorita, alsof ze inhaakte op onuitgesproken gedachten.

Kaai knikte, bevestigend de eerste leugen. Hij was immers gekomen om te Regen. Hij moest de schijn ophouden.

Hij begon te vertellen van een vreemde vermoeidheid, die hem in de laatste maanden hinderde. De beste dokter wist er geen raad mee. Ze hadden hem in het hospitaal van top tot teen onderzocht. ‘Er mankeert niets aan me,’ lachte hij. ‘Maar de zenuwen zijn in de war. Het leven in de stad is inspannend. 't Werk op kantoor sloopt je zenuwen. En dan die hitte!’

‘Welke hitte?’ vroeg Nielda verbaasd. 't Waren de eerste woorden, die ze sprak.

‘Welke hitte?’

‘Ja?’

‘Wel, de hitte op het eiland.’

Ze trok de schouders op. Kaai besefte, dat ze nooit van het eiland was geweest, dat ze van het bestaan van koeler klimaat geen weet had.

Klagen over de hitte was onder de eilandbewoners pas gebruikelijk sedert de vreemdelingen waren gekomen. De vreemdelingen, ingenieurs, schepelingen, arbeiders, employé's op de oliefabrieken kwamen uit koude landen. Zij klaagden over hitte.

Sinds hun komst voelden de eilandbewoners zich het slachtoffer van geheimzinnige kwalen, waarvoor geen kruid gewassen was. 't Kwam van de hitte, zeiden de mensen. Vroeger waren ze bang voor kou. Als er een enkele keer een koelte over het eiland huiverde sloten ze de vensters. Dampen die 's nachts, als het land sterk afkoelde, als witte vanen over het veld trokken, waren gevaarlijk voor de gezondheid.

Maar nu was 't allemaal anders geworden. De nieuwe folklore vertelde, dat niet de kou maar de hitte een gevaar was voor de mensen. Men bestelde machines in Amerika om de lucht in hete vertrekken te verkoelen. Men genoot, rillend, van kou.

Kaai draaide onbehagelijk op zijn stoel. Alles was vreemd, primitief. Zo volkomen natuurlijk. Hier hadden ze waarschijnlijk nooit van machines gehoord, die koude lucht in de kamer spuiten.

‘Wil je niet iets drinken?’ vroeg Dorita, een onzekere stilte doorbrekend.

Hij knikte vaag. 't Meisje stond op. Hij zag, dat ze een onhandig genaaide jurk droeg. De witte, harde stof verhulde echter weinig. 't Leek wel of ze niet gewend was om gekleed te lopen. Hij zag ook dat ze, als een doodarm negermeisje, gevlochten sandalen aan de voeten droeg. Haar voeten waren klein en rond, zoals de voeten van de eilandvrouwen steeds waren. Met drie, vier snelle passen liep ze door de ‘sala’ naar een wandtafel. Ze keerde met een karaf vol donkere rum terug. Ze zette de karaf op tafel en begon naar glazen te zoeken. ‘In de keuken staan glazen,’ zei Dorita. Het meisje verdween een ogenblik.

Toen ze alleen waren vroeg Dorita, nogmaals, nu indringend: ‘Waarom ben je gekomen?’ Ze liet duidelijk merken, dat ze praatjes over een geheimzinnige ziekte niet geloofde. Er moesten andere redenen zijn.

Kaai gaf geen antwoord. Hij tuurde uit een open venster. Ze zal 't wel weten, waarvoor ik gekomen ben. Maikel kan de zaak niet geheim gehouden hebben. Ze weet 't. Ze wil het alleen niet zeggen.

't Was moeilijk glazen te vinden. Nielda bleef lang weg. Ze treuzelde in de keuken en begon, kasten openend, zoekend in vergeten hoeken, te neuriën. Ze wist niet waarom. De aanwezigheid van de vreemdeling gaf haar een gevoel van onzekerheid en verwarring. Ze voelde de linnen stof van de witte jurk onaangenaam tegen haar heup schuren. Ze zou blij zijn als ze het ding verwisselen kon met de dagelijkse vodden. Dorita had zelf die witte jurk in de afgelopen dagen gemaakt. Je moet goed voor de dag komen, had Dorita gezegd. Die neef uit de stad zal wel voor jou komen.

Ze begreep niet, wat Dorita bedoelde met de uit-

drukking: die neef uit de stad zal wel voor jou komen.

Wilde hij haar meenemen? De gedachte de plantage te verlaten had haar in de laatste dagen vaag bezig gehouden. Ze was drie of vier keer in de stad geweest. Met Maikel. Met Dorita. Jaren geleden. Daarna niet meer. Ze groeide op het grote, stille landgoed op. Alleen de mensen, die op het huis of in het kleine dorp woonden, kennend. Maikel, Dorita, de neger Feetchie, een handvol negers uit 't dorp achter het huis. De mensen, het huis, de hutten van 't dorp, uit koemest opgetrokken met pinabladeren afgedekt, had ze lief maar het liefste was haar het landschap en alles wat daarin leefde, de planten en de dieren. Ze huiverde bij de gedachte eens weg te moeten gaan.

Eindelijk vond ze glazen. Met lenige, snelle passen, ging ze van de keuken naar de ‘sala’. Het kristal, herinnering aan vroeger dagen, klonk helder in haar handen. Ze zette de glazen op tafel.

Ze zag de man, die door zijn nylonhemd bedekt was. Ze zag de spieren van zijn armen. De ronding van zijn schouders. Ze snoof zijn geur op. Anders dan de reuk van dorpsmannen, die ze kende, die ze urenlang beloerde, liggend op haar buik, soms kijkend naar het vechten der hanen in een ondiepe kuil.

Hij zou haar meenemen, dacht ze weer. Van de plantage naar de stad. Ze voelde instinctmatig, dat hij een vijand was. Luisterend naar zijn gesprek met Dorita, voelde ze, dat hij leugens vertelde.

Hij vertelde veel. Nielda luisterde zwijgend naar zijn stem. Hij vertelde van verre landen. Van een stad waar huizen stonden, zo hoog, dat ze tot de wolken reikten. Hij boog zich voorover. In het halve donker dat de grote

kamer vulde - over enkele minuten zou de avond vallen en de sterren zouden boven de heuvels verschijnen - zag ze zijn ogen koortsachtig schitteren.

Luisterend naar zijn verhalen begon haar angst snel toe te nemen. Tante Dorita deed verrukt. Ze zat altijd maar te lezen in de tijdschriften, die de districtsmeester van tijd tot tijd bracht. Ze leefde in dromen, die tante Dorita. Nu was er een bezoeker, die zelf in haar vreemde, verre wereld had gereisd. Die zelf geweest was op plaatsen, die ze alleen maar van de plaatjes kende.

Caracas, zoals het dertig jaar geleden was, kende ze. Alleen Caracas. Een kleine stad, in vergelijking tot Nieuw York, waar Kaai jaren doorgebracht had.

'Waarom ben je teruggekomen?' vroeg Dorita, de stroom van woorden onderbrekend.

'Hier heb ik werk,' zei hij. Hij liet doorschemeren dat hij een enorme, machtige taak had. Ze vertrouwden hem gewichtige dingen toe. Hij wilde indruk maken op de vrouwen. Door haar zou hij Maikel kunnen bereiken. Hij zei vriendelijk, dat hij later, als Maikel er was, nog veel meer vertellen zou over zijn werk op de oliefabriek.

'Waar is hij eigenlijk?' vroeg hij aarzelend.

'Ai, Maikel,' antwoordde Dorita, 'hij jaagt, hij vist, soms is hij dagen van huis.'

'Wanneer verwacht je hem terug?'

Dorita trok de schouders op.

'Wie weet,' zei ze berustend.

'Hij weet toch, dat ik komen zou,' vroeg Kaai wantrouwig.

'Seguro, zeker,' riep Dorita uit, 'maar da's geen reden om thuis te blijven. Hij kan vanavond komen.

Morgen. Overmorgen. Over een week. Niemand weet 't.’

‘Als je hem spreken wilt,’ zei Sjon Dorita, ‘dan moet je hem zoeken.’

Nielda wist waar hij was. Maikel luisterde in zijn grot naar de stem van de zee. Daar zou hij zijn. Maar ze zweeg. De neef uit de stad zou het niet begrijpen.

2

Dorita trachtte het maal een feestelijk tintje te geven. Ze hoopte, tegen beter weten in, dat Maikel naar huis zou komen. Ze wachtte met eten tot het niet langer meer kon. Toen nam ze uit het ‘kabinet’, dat tegen een muur van de ‘sala’ stond en nooit geopend werd, het vergeelde kanten kleed en spreidde het op tafel uit. Ze zette, terwijl Kaai haar druk gedoe gadesloeg, het oude porselein, jarenlang in de grote kast verborgen, op tafel. Familiezilver, in jaren ongebruikt, dagen tevoren door Feetchie en een vrouw uit het dorp gereinigd, lag pronkend naast de borden. Kristallen vazen, waarvan niemand het bestaan kende, uit oude kasten en vergeten hoeken opgediept, verkregen in het licht der in glazen stolpen brandende kaarsen, fonkelende gloed.

‘Nu is 't,’ zei Dorita met een scherpe stem, ‘of de tijden van vroeger terugkeren.’

‘Vroeger,’ vervolgde Dorita, ‘toen de weg van de stad nog ononderbroken naar de plantage liep, vroeger kwamen ze uit de stad en uit de huizen in de omtrek met koetsen voorrijden. Dan werd ditzelfde kanten kleed gebruikt. 't Zelfde servies. Kaarsen brandden in de grote glazen kronen. Er werd muziek gemaakt door een gezelschap, dat van de stad naar de plantage was ontboden of ik speelde zelf op het spinet.’

In het voorbijlopen sloeg ze een accoord aan op het instrument, dat, verwaarloosd, in een hoek van de kamer

stond. De tonen klonken dun en vals in de holle ruimte.

Kaai keek naar het blonde, nauwelijks luisterende meisje. Zij had de weelde van vroeger nooit gekend. Ze herinnerde zich nauwelijks een bezoek aan het huis. Een enkele keer kwam de pastoor eens buurten. Soms kwam de districtsmeester met Maikel praten. Verder niemand.

Op het dorp, achter het grote huis, in die mengeling van kleine hutjes, woonden vroeger vele mensen. Maar daar was het nu ook stil geworden. Alles was stil rond de plantage. Nielda hield van die stilte. Ze was er mee vertrouwd. De flakkerende kaarsen op tafel, de weerspiegelingen in kristal, zilver en porselein, maakten haar angstig. Ze begreep die zucht tot pronken niet, die haar tante bezielde. Ze was gewend om uit een houten bord te eten. Meestal, ruwweg, zoals de negers, met de handen. Een enkele keer, gedwongen door Dorita, met een onhandige vork. ‘Vreten met je handen,’ mopperde ze, ‘kan iedereen. Een meisje van beschaving eet met mes en vork. Wat moet dat worden,’ zei Dorita, tijdens eindeloze mopperende litanieën, ‘als je je gedraagt als de eerste de beste vuile negerin? Niemand zal je willen meenemen naar de stad. Niemand, versta je?’

Ze doorzag de eenvoudige bedoelingen van Dorita. Alles was zo mooi gemaakt om haar. Om Nielda. Alleen maar opdat die vreemde haar mee zou nemen. Waarheen? Naar de stad waar ze niet kon, waar ze niet wilde leven?

Ze begreep zo goed, waarom Maikel weigerde om bij dit feestmaal aanwezig te zijn. Hij zou wel in zijn grot zitten en luisteren naar het geluid van de zee. Haar vader was als een oudere broeder voor haar, een ge-

vaarloze vriend, een vertrouweling. Urenlang zaten ze samen in hun grot luisterend naar de stemmen van de zee. Ze spraken geen woord. Niets dan het geluid van de zee bond hen aan elkaar. Haar vader zei: ‘De zee is 'n vriend en 'n vijand.’

Ze begreep niet wat hij bedoelde. De zee is vriend noch vijand van de mensen. De zee is alleen maar zee. Altijd groot, altijd vlak. Altijd koninklijk en kalm, totdat in november de orkanen uitbraken. Dan moest je toevlucht zoeken op het huis, dat ze haatte. Haatte om de aanwezigheid van Dorita.

Dan zat ze maar in een stoel bij het venster en keek door de spleten van de latten der gesloten ‘shutters’ naar buiten. Naar het zand, dat woei in de striemende wind. Naar de palmbomen, krom in het geweld van de storm. Naar de golven van de grijze met schuim overdekte zee.

Tante Dorita zat dan in haar schommelstoel. Ze zat altijd in 'n schommelstoel. Lezend in kranten en tijdschriften.

Ze las zonder vreugde. Ze las verbitterd. Het leven niet aanvaardend en begrijpend, verhalen over feesten in Caracas of Miami. En altijd vertelde ze aan Nielda, dat het zo, zo had kunnen zijn. Als ze maar niet naar Maikel geluisterd had. Als ze maar niet de plicht gevoeld had om haar, om Nielda, op te voeden.

Ze kon nooit nalaten om haar duidelijk te maken, dat Nielda, geboren uit het schemerachtig, korte huwelijk van Maikel met Angelita Valverdes y Carascel, haar noodlot was geweest. Want als 't niet haar plicht was om het kind op te voeden dan zou ze, Dorita vertelde het keer op keer, met een tandarts in Caracas getrouwd zijn,

die later deelnam aan de opstand tegen Gomez, zodat hij nu in de regering van het grote land de lakens uitdeelde.

Dan sloot Dorita de ogen. Terwijl haar nicht naar buiten tuurde, naar het terras, het zand, de zee, zag zij, haar oogleden samenpersend, zichzelf de balzaal binnentreden aan de arm van de president, gasten hoofs ontvangend, staande onder een reusachtige lamp, achter haar het metershoge statieportret van Simon Bolivar, de bevrijder. Zo zag ze zich als ze dacht aan dingen, die hadden kunnen zijn.

Bedrijvig liep Dorita van de keuken naar tafel. ‘Ai, Sjon Kaai moest begrijpen, dat er geen meiden zijn. Ze zijn allemaal vertrokken. Naar de stad. De mannen achterna. Allemaal. Ze hebben ons in de steek gelaten. Alles moet je zelf doen.’

In het voorbijlopen genoot ze van de tafel, het porselein, de gloed der kaarsvlammen. Misschien dacht ze, opfleurend, zullen er nieuwe tijden aanbreken. Wie weet wat voor geheimzinnige boodschap deze jongeman meebracht. Dorita wachtte al jaren op een boodschap, die niet kwam.

Kaai vroeg zich af, wat ze over het doel van zijn bezoek zou weten. Hij voelde, kijkend naar haar bedrijvig heen en weer lopen, dat 't van belang zou zijn, als ze 't weten zou. In de stad maakte ze haar vriendinnen wellicht wijs, dat ze graag op de plantage woonde. Maar het was duidelijk onwaar. Als 't van haar afhing zou ze liever vandaag dan morgen vertrekken. Dorita had verlangens. 't Meisje Nielda, overwoog Kaai, - ze zei niets, passief zittend op een van de kleine stoelen naast een wandtafel - was onberekenbaar. 't Zou maar beter zijn

om tegenover haar te zwijgen. Maikel wist. Maikel moest weten, dat hij met een opdracht kwam. Het sprookje van geschokte zenuwen, zijn behoefte aan rust, was al te doorzichtig. Omdat Maikel wist, was hij op deze avond niet thuis. Hij wilde hem ontlopen. Maar 't zou niet veel baten. Later zouden ze het gesprek wel hebben, dat niet te ontlopen was. Maar dat, piekerde Kaai sluw, misschien wel voorbereid kon worden.

In de koffer waren geschenken. Kaai overwoog of het tactisch en fijngevoelig zou zijn om ze nu aan te bieden. Hij was nauwelijks in huis. Misschien na de maaltijd. En toch...

‘Ik stelde 't me allemaal anders voor, tante Dorita’ begon hij, aarzelend.

‘Hoezo anders?’

‘Ik weet 't niet. De meeste mensen in de stad zeggen...’

‘Wat zeggen ze?’ onderbrak ze hem.

‘Wel,’ mompelde Kaai een beetje verlegen, ‘ze zeggen, dat 't geen vetpot is op de plantage. Als ze ons nu eens konden zien zouden ze anders praten.’

Nielda lachte met een schril, hoog geluid. Kaai en Dorita keken in haar richting. Niet begrijpend.

‘Waarom lach je?’ vroeg Dorita straf.

‘Om de mensen in de stad,’ zei Nielda ‘om wat ze zeggen.’

‘Zou je willen beweren, dat 't hier wel vetpot is?’ vroeg Dorita zuur.

‘We hebben alles, alles,’ zei het meisje luchtig.

‘'t Is maar wat je alles noemt. We hebben eten. Da's alles wat je zeggen kan. Zie, je hebt de tijden niet gekend, zoals ze vroeger waren. Jij niet. En jij ook niet,

Kaai,' zei ze boos, 'want jullie in de stad denken wel, dat 't goed gaat en dat jullie veel geld verdienen en daarom hele pieten zijn, maar jullie weten niet wat werkelijke beschaving is en hoe de mens leven kan! Ik durf te wedden, dat je in je hele leven nog niet zo'n tafel hebt gezien als de onze.'

Kaai knikte. Hij voelde, dat zijn opmerking over wat de mensen in de stad zeiden, niet gelukkig was. Maar hij voelde ook, dat hij verlangen in Dorita kon wekken naar dingen, waarvan ze droomde, naar dingen, die ze miste.

Ze is alleen maar een oude taart, die in het leven alles tegenliep. Als ze weet, dat Maikel het land verkopen kan, dan is ze bereid om alles te doen. Al zou ze hem moeten vermoorden.

'De mensen in de stad stellen een welverzorgde tafel niet op prijs,' zei hij vleiend. 'Tegenwoordig moet je op reis gaan. Als je kiespijn hebt moet je naar Panama gaan. Daar wonen de beste tandartsen. En als je denkt, dat je bloeddruk niet goed is, dan ga je naar Nieuw York om je door de beste specialisten te laten behandelen. Als je alleen maar denkt, dat je iets hebt moet je op reis gaan. Zo is 't tegenwoordig,' zei Kaai.

'Waarom reizen ze zoveel?' vroeg het meisje. 'Is het eiland te klein?'

'Ze reizen, omdat ze 't hebben,' riep Dorita fel uit, gebarend met een duim en wijsvinger. 'Goeie god, ze hebben gelijk ook. Als ik in hun plaats was...'

'Hoezo, in hun plaats?' vroeg Nielda met een minachtende ondertoon in haar stem.

'Ach wat,' riep Dorita uit 'je begrijpt niets van de wereld. Je kent de wereld niet. Je bent nooit van 't

eiland geweest. Maar ik,' riep ze hartstochtelijk uit, 'ik, die me opgeofferd heb voor jou...'

'Je hebt je niet opgeofferd. Je hebt je voor niemand opgeofferd.'

'O, dank, dank noemen ze dat. Als je nog een klein meisje was, zou ik je naar bed sturen, Nielda.'

'Ik wil wel gaan zonder gestuurd te worden. Neef Kaai weet niet,' ze aarzelde even om dan zacht te vervolgen, 'dat de dama di anochi bloeit vannacht.'

Verward keek Kaai van Dorita naar Nielda.

De dama di anochi? Kaai herinnerde zich de overweldigende pracht der nachtbloeiers.

Zo, zou de dama di anochi vannacht bloeien.

't Was donker geworden op de plaats waar het meisje zat. Alleen een spiegeling, de zon was reeds achter de kim ondergegaan, scheen door het raam. Je zag de armelijke, huisbakken japon niet, die ze droeg. Alleen het blonde haar glansde boven het witte, strakke gezicht, dat ze schuldig en onschuldig tegelijk, naar hem toedraaide, toen ze nogmaals fluisterde, dat de dama di anochi vannacht zou bloeien.

Moest hij een verborgen bedoeling zoeken achter die woorden? Een verlokkende, verwarrende uitdaging? Welke gevoelens gingen schuil achter dit gave, bijna uitdrukkingsloze gezicht? Zouden ze zich openbaren als hij een bezoek zou brengen aan de bloeiende nachtdame.

Zijn gedachtenstroom onderbrekend keek hij nauwlettend naar haar vaag gelaat. Waar heb ik 't eerder gezien, vroeg Kaai zich af. 't Kan niet 't gezichtje zijn van het kind, dat in het holst van de nacht door de gangen van het huis dwaalde. 'Ik moet het,' zei hij luidop 'ergens anders hebben gezien.'

‘Wie, wie?’ vroeg Dorita, die aan tafel zittend, oplettend toezag, hoe de jongelieden elkaar aankeken op een manier, die ze herkende uit een tijd, die al lang geleden was.

‘Wie heb je gezien?’ vroeg Dorita weer.

‘Ik weet 't niet,’ zei Kaai verward. ‘Zei ik, dat ik iemand had gezien?’

‘Nee,’ antwoordde het meisje, je zei: ‘ik moet het ergens anders gezien hebben.’

‘Ai,’ riep Kaai, de benen uitstrekkend, de rug rekkend tegen de harde leuning van de stoel, ‘ai, je gezicht bedoel ik. En ik weet waar ik 't eerder gezien heb. Ik weet 't.’

‘In een droom?’ raadde Nielda en weer trok een glimlach om haar mond, die haar een uitdrukking van onschuld en schuld tegelijk gaf.

‘Nee, nee, niet in een droom. Op 'n avond met Komroff.’

‘Komroff?’ vroeg Dorita.

‘Een vriend van mij,’ antwoordde Kaai, ontwijkend. ‘Alleen een vriend. Een vriend in Nieuw York. Hij woonde in een hotel. In de drieënzestigste straat. Hij studeerde medicijnen.’

‘Op 'n avond met die Komroff zag je een gezicht, dat op 't mijne leek?’ vroeg Nielda, de draad van het gesprek vasthoudend.

‘Ja,’ antwoordde Kaai.

‘We liepen door het park.’

‘Welk park?’ vroeg Nielda.

‘'t Doet er niet toe, welk park,’ snauwde Sjon Dorita, ‘in een verhaal zijn alle parken goed.’

‘Central Park,’ antwoordde Kaai droog, ‘'t Ligt mid-

den in de stad. De naam zegt 't. Je hebt er een berenkuil...'

'Een wat?' riep Nielda verwonderd uit.

'Een berenkuil,' antwoordde Kaai, denkend: m'n god, ze heeft nooit een boek gelezen. Ze weet niet wat beren zijn.

'Je moet hem niet steeds onderbreken,' bitste Dorita, waarschuwend haar vinger uitstekend. 'Laat hem toch vertellen.'

'Op 'n avond,' zo knoopte Nielda bij de onderbreking aan, 'liep je met je vriend Komroff door een park.'

Waarom legt ze nadruk op de naam van Komroff, vroeg Kaai zich wantrouwig en onrustig af. 't Is onmogelijk, dat ze die naam ooit eerder heeft gehoord. Niemand op 't eiland weet iets van die geschiedenis af. 't Is onmogelijk. 't Is volkomen onmogelijk.

'Ja,' zo vervolgde hij, 'op 'n avond liep ik met m'n vriend Komroff, dwars door Central Park naar de zuidkant. Naar de straten waar de grote hotels staan.'

'Het moet heerlijk zijn om in Nieuw York te wonen,' zei Dorita dromerig.

'Misschien, misschien,' riep Kaai en hij keek haar doordringend aan alsof hij, alleen door die manier van kijken, een geheime boodschap overbracht, die Dorita in verwarring bracht.

''t Was avond. Ik weet niet meer, hoe laat 't was. Ik weet alleen maar, dat 't avond was. Ik herinner me dat zo goed, omdat de lampen in de wolkenkrabbers langs de rand van het park aangestoken werden. Je kon altijd aan die lampen zien, wanneer de dag in de nacht overging. Het moet 'n zomeravond zijn geweest. De schemering was juist voorbij. Misschien was 't acht, negen uur.'

Wat bedoelt hij met schemering, peinsde Nielda traag.

‘Komroff zei, dat hij een restaurant wist, waar ze muziek maakten en waar we misschien iets zouden kunnen eten. 't Was niet duur. Niet te goedkoop ook. Alles wat je met Komroff deed kostte geld. Elke stap, die je met hem deed, kostte geld. Ik besloot om mee te gaan. Je begrijpt wel, dat ik niet graag met Komroff op avontuur ging. Dat begrijpen jullie toch wel? De toelage van thuis was te klein. Dat spreekt vanzelf.’

Wat is schemering? Wat is toelage? vroeg Nielda zich af. De berenkuil in het park liet haar ook niet los. Als klein kind had ze eens iets gelezen over beren in een park. 't Waren grote, bruine dieren. Maar wie sluit dieren in een kuil op? Dat moet een wrede wereld zijn, die wereld van neef Kaai.

‘Nu,’ vervolgde Kaai, ‘ik ging mee. 't Was ergens op de twinstigste verdieping.’

‘Op de wat?’ riepen de vrouwen ongelovig uit.

‘Op de twintigste verdieping,’ zei Kaai, onschuldig, denkend dat zijn toehoorsters op de hoogte waren van de architectuur in Nieuw York.

‘M'n god,’ steunde Dorita, die alleen door aan dat torenhoge gebouw te denken, een schrijnend verlangen voelde, dat haar zo dikwijls beklemde, als ze in tijdschriften naar plaatjes keek, 't gevoel van: dat heb je gemist, dat heb je gemist.

‘Op de twintigste verdieping was een café met een tuin. Daar kon je eten. O,’ riep Kaai uit, verrukt door herinnering, ‘nu weet ik zeker, dat 't avond was. Want er schenen sterren.’

‘O, er schenen sterren?’

‘Sterren schijnen over de hele wereld,’ zei Dorita tegen Nielda.

‘En toen?’ vroeg Dorita, hopend op een vreemde ontknoping.

‘O toen,’ antwoordde Kaai aarzelend, ‘toen niets.’

‘Waarom vertel je dat allemaal?’ vroeg Dorita.

Jezus, dacht Kaai instemmend, waarom vertel ik dat allemaal.

‘Alleen maar omdat hij zich een gezicht herinnerde,’ merkte Nielda op.

Een gezicht? Daar was 't. Een gezicht.

‘'t Was jouw gezicht,’ antwoordde hij luidop.

‘'t Mijne?’ vroeg Nielda.

‘'t Licht werd uitgedaan,’ vervolgde Kaai. ‘Toen 't donker was wierp een schijnwerper, onverwacht, een bundel helder licht op de dansvloer. Je kwam op vanachter het podium. Je stond plotseling in het licht. Komroff stootte me aan. Jezus, zei ik, wat is ze mooi.’

Dorita schaterde van het lachen. Ze sloeg zich op de dijen van plezier. Nielda keek van de een naar de ander. Verbaasd en ook ontstemd.

‘'t Is niets anders dan een piropo,’ gierde Dorita, ‘niets anders dan een smoes.’

Het woord bleef in de zaal hangen. Het woord: piropo.

‘Een piropo?’ vroeg Nielda, niet begrijpend.

Dorita moest aan vroeger denken. Manuelo was een grote praatjesverkoper geweest. Hij deed 't geraffineerd. Je merkte nauwelijks dat hij je er tussen nam. Hij had lange verhalen nodig om z'n complimenten te verkopen. Net zulke lange verhalen als neef Kaai. Ze had hem bijna in de armen kunnen sluiten van plezier. Eindelijk een man in huis die ingewikkelde complimenten maken kon.

Ze denkt, dacht Kaai, dat ik alleen maar een complimentje wilde maken, een smoesje. Ze beseft niet, dat het geen smoesje was.

Hij herinnerde zich de avond met grote helderheid. 't Was geen bedrog der verbeelding. De vrouw van toen leek op Nielda. Zij zouden zusters kunnen zijn. Verre zusters. Aandachtig keek hij naar het gebogen gelaat, een lichtschijn speelde langs haar wang. De lijn van de neus kwam duidelijker naar voren.

Dorita is een ordinaire, doodgewone vrouw, stelde Kaai zwijgend vast. Toen vervolgde hij, luidop, om alles terug te brengen tot het dagelijkse, tot het gewone, dat het maar een piropo geweest was.

‘Soms denk je,’ zei hij, ‘dat iemand lijkt op iemand anders. Maar als je langer nadenkt, zie je verschillen. Zij kon zingen.’

‘Zij kan ook zingen,’ zei Dorita op beledigde toon.

‘O, dat wist ik niet,’ verontschuldigde Kaai zich.

‘Er is een heleboel meer dat je niet weet, mannetje,’ riep Dorita uit.

Waarom is ze plotseling zo anders dan een minuut geleden? Ze draait als een blad aan een boom om. Ik begrijp haar niet, dacht Kaai.

't Was warm geworden in het vertrek. De kaarsen op tafel walmden voelbaar in de toch al hete lucht. Hij keek naar de twee vrouwen. De driftige, onberekenbare Dorita, die hij tevreden moest stellen. De aantrekkelijk en tegelijk afstotende Nielda. Haar armetierig jurkje deed hem weer denken aan de geschenken, die hij had meegenomen.

Hij overlegde, dat hij aan alles gedacht had. Je moest vooral niet met lege handen komen. Je moet vrouwen

inpalmen. Als je de vrouwen mee hebt dan komt de rest vanzelf. Nu zou hij de koffer uitpakken. En wijzend met zijn vinger in de richting van de koffer zei hij met een hoge stem: ‘Wacht maar tantetje, wacht maar, je hebt de dingen niet gezien, die ik voor jullie meenam uit de stad. Uit de stad? Ja, niet hier. Ik heb 't een en ander voor jullie gekocht, een paar dagen voordat ik Nieuw York verbet. Ik dacht, daar zitten nog een tante en een nichtje op iets te wachten. Ik kan niet met lege handen komen, is 't niet? En in Nieuw York hebben ze de laatste mode. Hier niet. 't Beste is niet goed genoeg.’

‘Wat heb je dan?’ vroeg Dorita noch haar nieuwsgierigheid, noch haar verlangen onderdrukkend.

‘Ai, je bent nieuwsgierig, hè?’ vroeg Kaai, de gevoelens der vrouwen door uitstel beproevend.

Dorita trok haar schouders op. Nielda keek zwijgend toe. M'n neef maakt zich gewichtig, dacht ze. Ze verwachtte niet veel. Er was niet veel te verwachten. 't Had geen enkele zin om, zoals Dorita, te verzuren en verbitteren in de verwachting van dingen, die toch niet komen. Dorita liep nooit, zoals zij, langs het strand en volgde nooit de sporen van de geiten, dwars over de heuvels. Ze zocht de wilde orchideeën niet. Ze kende de plaats niet waar tussen heuvels verborgen, in de stilte van het landschap, een klein binnenmeer lag. Van al die dingen wist de oude vrouw, die maar broedde en hoopte op wat toch niet komen zou, niets.

Wat kan hij eigenlijk in die armzalige koffer hebben, dacht Nielda trots.

Kaai stond op. Met een snelle beweging opende hij de koperen sloten van de koffer. Toen, graaiend onder linnengoed, overhemden en sokken, vond hij de batisten

jurk, die hij voor Nielda meegebracht had en de lange rood-zwarte sjaal voor Dorita. De vrouwen stonden verrast op.

'Heb je dat voor ons meegebracht?' vroeg Dorita. Kaai, getroffen door de verrassing en de verbazing der vrouwen, knikte. Hij voelde zich als een koopman, goedkope waren aanprijzend aan primitieve dorpsbewoners.

'Voor Dorita,' zei hij, haar de sjaal reikend. 'En voor jou,' zei hij tegen Nielda, terwijl hij de witte jurk hoog van de grond hield, om de tulle, langs de rok, niet smerig te maken met stof, dat jarenlang tussen de brede rillen van de planken opgehoopt lag.

Ze nam het geschenk met een onhandig gebaar aan. Ze hield de ragfijne jurk voor het lichaam. Ze drukte het soepele kledingstuk tegen zich aan. Ze streek met de hand, verbaasd door het zachte gevoel, over de stof.

Dorita sloeg de sjaal om. Ze keek van Kaai naar Nielda. Dan een ingeving volgend zei ze: 'Straks,' de arm van haar nicht nemend, 'straks komen we terug.'

De vrouwen liepen, nagetuurd door Kaai, naar de slaapkamer van Dorita.

Met de sjaal over de schouders geslagen liep Dorita naar haar kamer. Gevoelens van blijdschap, vrolijkheid, van los gerukt zijn uit haar altijd durende verbittering, vervulden haar volkomen. De boodschap, waarop ze jaren had gewacht, werd dan eindelijk door iemand gebracht. De inhoud van die boodschap kende ze nog niet. Maar ze was voor haar, voor haar alleen bestemd. Ook al kwam hij alleen maar om Nielda te trouwen dan nog was de boodschap voor haar bestemd. Natuurlijk zou Nielda trouwen. Maar wie zou op haar moeten letten, wie zou haar duena zijn, ook na het huwelijk?

Nielda, Dorita volgend, droeg over de arm het witte kleed. Haar ogen schitterden. Bloed stroomde naar haar wangen. Dorita omkijkend, zuchtte: ‘Ze is mooi, mooi, mooi als Angelita. Nu moet ik het doen. Nu. Nu!’

Herinneringen aan Angelita, de moeder van Nielda, aan dingen, die ze samen gehoopt en beleefd hadden, kwamen boven en ze moest denken aan de belofte die ze Angelita deed; de belofte om voor Nielda te zorgen.

Natuurlijk beloofde je zoiets. Iedereen zou het doen. Anderen zouden hun woord niet nakomen. Zij had 't gedaan. Ze had moeilijk anders kunnen doen. Er was geen enkele plaats waar ze leven kon. Alleen op het oude huis. Daarom had ze 't gedaan. Maar in verbittering, en om zich in eigen ogen een edel levensdoel te geven, vertelde ze wel honderdduizend keer aan Nielda, dat ze dit treurig leven alleen maar leefde, om haar, om Nielda, op te voeden. En altijd, als ze een dood enkele keer luisterde, glimlachte ze ironisch.

Ze had haar soms wel willen slaan. Alleen om die stomme, vervloekte glimlach.

Aarzelend, met tegenzin, overwoog ze of zij haar geheim prijs zou geven. Ze liep naar het hoofdeinde van het hoge bed. Stampte op een losse plank. De plank verschoof. Dorita boog zich naar voren en siste tegen Niel da: ‘Je ziet 't allemaal, maar je houdt je mond dicht. Tegen iedereen!’ Toen haalde ze, uit een gat in de vloer, een zwart koffertje, dat ze voorzichtig en plechtig op tafel zette.

Nielda zag toe. Ze besefte, dat Dorita op het punt stond om een geheim prijs te geven. Waarom? Waarom? vroeg ze zich af.

Met een klik sprong het deksel los. Dorita wenkte

haar met een nerveuze handbeweging. Nielda zag, in het licht van de lamp, verzonken in vaal fluweel oude diamanten flonkeren. Ze boog voorover om de sieraden beter te kunnen zien. In het midden lag een hartvormig voorwerp, naast een kruis van gele en rode edelstenen. Onder het kruis lag een ring. Naast de ring oorbellen.

Ze snoof een fijne, onbestemde geur op. Voorzichtig nam Nielda, na een uitnodigend gebaar van de oudere vrouw, de sieraden uit de doos. Ze legde de stukken behoedzaam op tafel. De geur hinderde haar. Ze deed denken aan de lucht van dode dingen.

Nu is 't tijd, dacht Nielda, om verrukt naar Dorita te kijken. Want dit heeft ze voor mij bewaard.

Dorita knikte haar glimlachend toe en tegelijk steeg wrange, zuurmakende woede in haar op. Nooit zou het kind begrijpen welk offer ze bracht. Morgen, bij het aanbreken van de dag, zou ze 't huis verlaten om bij de eenzame baai in zee te springen. Naakt als 't eerste 't beste negerwijf van de plantage. Schaamteloos zou ze op 't strand liggen. Zich bespied wetend door de donkere ogen van vissers, die op de rotsen hun netten droogden. Ze zou zwerven, totdat ze ergens, verborgen in een hol, werkend aan een oude, lekke schuit, Maikel ontmoette. Samen met haar vader zou ze verder zwerven. Zinloos, doelloos, om 's avonds met of zonder Maikel terug te keren op het huis, waar zij, Dorita, klaar moest staan, gebogen over de houtskoolpot, met wat mais of soep van cactusvruchten. Want ze leefden als de armste negers. Zij, op de grote plantage, leefden zoals de allerarmsten leefden in hun stinkende hutten.

Dorita keek naar de flonkerdingen in de hand van het meisje. Dit was dan het allerlaatste pand van het ver-

leden. Goed: Nielda zou die paar juwelen dragen. De kleine bruidsschat van een vergeten grootmoeder, die verderop, meer naar het westen, op de plantage ‘Mon Trésor’ gewoond had. Er was alleen nog een ruïne. De vier muren van het huis. De windschermen waren uit de vensters weggerot. De meubels waren door de negers weggesleept. Alleen het aan de grond vastgenagelde biljart bleef staan. Daar vond ze eens, verstrooid door onbekenden, een bundel brieven. Ze had die brieven vol niets-zeggende opmerkingen gelezen. Nietszeggend en toch herinnerden de taal, het schrift en sommige mededelingen aan het leven van vroeger, 't leven, waarvan ze droomde, droomde tot haar hoofd er van barstte.

Misschien hadden ze allemaal hun dromen. Maikel, de zeevaarder. En - wie weet - ook Nielda. Dromen, die geen mens zou kunnen doorgronden. Soms werd je angstig als je in die grote, onbestemde ogen keek. 't Waren, huiverde Dorita, dierenogen. En 't leek wel of ze leefden als beesten. Zinloos. Redeloos. Verloren. Want de dag zou komen...

Wie weet: hoe dichtbij die dag wel was. Trillend nam ze de oude sieraden uit Nielda's hand. Bevend gespte ze de ketting, waaraan het juwelen hart hing, aan de achterzijde van de meisjeshals, waarop blond en dun haar kroesde, vast.

‘Sta niet zo dom te kijken,’ bitste ze, ‘die jongen is toch niet voor niks gekomen. Trek die jurk aan!’

Zwierig sloeg ze de rode sjaal om de schouders. Ze paradeerde, verdiept in eigen beeld, voor de spiegel heen en weer. Maar toch zag ze niet de oude vrouw in het glas want ze luisterde naar Nielda en keek, zich bedwingend, niet eerder om dan toen ze zeker was dat

Nielde het nieuwe kleed had aangetrokken. En toen ze keek verstikte ontroering haar kijvende stem. Want daar, daar stond, in vlees en bloed, het verleden levend voor haar. Zo was het geweest in de dagen van vroeger. Toen het nog goed ging. In de dagen waarvan ze droomde, droomde, droomde tot ze niet meer wist wat droom, wat werkelijkheid was. 't Hoofd schuddend, zei ze: ‘Hij, in de sala, hij zal 't niet kunnen begrijpen.’

‘Wat zal hij niet begrijpen kunnen?’

‘Ai, hij is een stomme boer. Een kerel, die 't een of andere zangeresje in een Nieuw Yorkse nachtclub naloopt en dan nog de onbeschaamdheid heeft om er je mee te vervelen.’

‘Ik vroeg: wat zal hij niet begrijpen?’

‘Hij zal niet begrijpen, wie je bent, wat je bent, wat je nog vertegenwoordigt.’

‘Ai,’ antwoordde Nielda, teleurgesteld.

De vrouwen keerden in de sala terug. Kaai rookte zwijgend een sigaret. Hij voelde zich, gevleid door de verraste gretigheid waarmee ze de geschenken aanvaardden, als een kleine veldheer, die nu rustig zijn plan de campagne maken kon of als een schaker, die de zwakheid van 'n tegenstander meent te doorzien.

Maikel zal me als een indringer beschouwen. Natuurlijk. Met hem moet ik 't allerlaatste over de zaak spreken. Maar met Dorita moet ik aanpappen. 't Meisje? Ach, misschien kan een lichte, tot niets bindende suggestie nog 't minste kwaad.

Nielda kwam 't eerst binnen, gevolgd door Dorita, die in de rode sjaal nog strenger, waardiger, maar vooral feller leek, dan in haar alleen maar witte jurk. Nielda's binnenkomst maakte op slag een einde aan de kleine

veldheer- of schakersdroom. Hij stond, alle latijnse wellevendheid ten spijt, langzaam, aarzelend van zijn stoel op. Zoekend in het arsenaal der bekende frasen vond hij de woorden niet, die bij de gelegenheid pasten. Want de vrouw, die op hem toeliep, dat kleine, verwaarloosde, schuldig-onschuldige meisje van een kwartier geleden, was de vrouw, die Kaai jaren meende te kennen en waar hij jarenlang vergeefs naar had gezocht.

Er zijn jongemannen, die zich bij voorbaat een beeld vormen van de vrouw, die zij trouwen zullen. Sommigen verlangen een slanke, rijzige vrouw en huwen met een bochel. Anderen zoeken een vrolijke, levenslustige vrouw en verzuren met een somber, kijfachtig wijf. Werkelijkheid dekt nooit de droom. Maar in dit geval veranderde droom in werkelijkheid. Zo plotseling, zo onverwacht gebeurde dit, haar optreden was zo volkomen buiten alle proporties, dat ieder compliment op z'n lippen verstijfde.

Het meisje bleef in het midden van de kamer staan. Bewust van de indruk die ze maakte. Dorita, nog in het halve donker van de ‘sala’, rekenend als een oude duena, stelde vast, dat ze binnen afzienbare tijd inlichtingen over deze neef zou moeten vragen.

‘Aan tafel, aan tafel,’ riep ze, bedrijvig, verlegenheid doorbrekend.

De noordoost passaat, die lange tijd aan de roestige klemmen van de vensters rukte, had eindelijk succes. Een raam woei open. Kaarsvlammen in glazen stolpen wapperden langgerekt op de wind. Buiten het venster glansden in het kleine vierkant van de hemel miljoenen sterren. Geluiden uit het negerdorp woeien over. Op de stenen van het terras schuifelden blote voeten. De neger

Feetchie, verrast naar binnen glurend, zag in het kaarslicht Nielda.

‘Jezus,’ fluisterde hij, ‘'t is als vroeger... als vroeger.’

Snel sprong hij langs de grote treden naar beneden, volgde het pad naar zee en riep iets, dat in de ruimte verloren ging.

Een parkiet, die op de piek van een candelabercactus zat, wiekte zacht omhoog. Kleine duiven, de lieflijke totolica's van het eiland, werden onrustig wakker. In de verte bromde, goedaardig, de zee. Een zeil voer, zichtbaar in het licht van de sterren, aan het strand voorbij.

Huiverend sloot Nielda het venster.

3

‘Waarom ben je gekomen, neef?’ vroeg Dorita, die zich behagelijk op een stoel nestelde.

‘Waar ging ze heen?’ vroeg Kaai, de vraag van Dorita ontwijkend.

‘Zij?’

Hij knikte.

‘O, ze gaat soms als 't avond is langs zee dwalen. Nee,’ vervolgde ze geschrokken, ‘sta niet op. Je zult haar niet kunnen vinden.’

De kaarsen waren uitgebrand. Op tafel verspreidde een witte olielamp helder licht. De vensters waren ten dele open. Duizenden muskieten, opgestegen uit 't moeras, diep in het hofje midden tussen citrusbomen en olijven verborgen, werden door het lamplicht aangelokt. Dorita sloeg met een lange, uit riet gevlochten waaier, dwars door het krioelend leger van dansende muskieten.

‘Vertel me nu eerlijk waarvoor je kwam?’ vroeg ze nogmaals. Kaai, onrustig draaiend op z'n stoel, vroeg of ze 't dan niet wist, niet kon vermoeden althans. Ze trok de schouders op. ‘Wat valt er te weten?’ vroeg ze.

‘Spreek je dan geen mensen?’ vroeg hij, zoekend naar een manier, waarop het gesprek, dat onherroepelijk komen moest, geopend zou kunnen worden.

‘Nee,’ antwoordde Dorita. ‘Nee. Hier komt niemand. Een enkele keer een pater. Nielda is nu eenmaal rooms

opgevoed. Je begrijpt wel dat ik niet graag 'n pater over de vloer zie komen. Ik heb 't haar beloofd.'

'Wie heb je 't beloofd?'

'Angelita,' zei ze op vanzelfsprekende toon.

'Angelita?' vroeg Kaai.

'Haar moeder. God, je weet toch wel, dat Angelita rooms was. Ze kwam van de overkant.'

'Ai,' zei Kaai, zich herinnerend de verhalen, die vroeger in de familie de ronde deden. Angelita kwam van de overkant. Een meisje uit een vissersdorp op de vaste kust. Ze was met Sjon Maikel gehuwd tijdens een van zijn ontelbare reizen, tussen het eiland en de kust. Niemand wist wat hij, aan boord van zijn bark, vervoerde. Smokkelwaar? Misschien ook niets. Er waren er die vertelden, dat Sjon Maikel zeilde met zijn schip alleen maar om het zeilen, om het reuzenspel van wind en golven, van zee en zon.

'Angelita was rooms,' vervolgde Dorita stug. 'Ik heb moeten beloven 't kind een roomse opvoeding te geven. Ik zie haar nog voor me.'

'Wei?'

'Angelita.'

'Hier?'

'Hier is ze gestorven. Ongeveer op de plaats waar je nu zit. Je hebt in je leven nog nooit zo'n mooie dode gezien. Je kan zeggen wat je wil van Angelita, je kan zeggen, dat ze eigenlijk niets anders dan een doodgewone vissersmeid was - en dat is niet eens waar, dat kan ik je bezweren - maar ze was mooi. Een mooie dode.'

Dorita kneep de ogen dicht, Ze zag, achter de luiken van haar oogleden, in helder licht, de mooie dode zit-

ten, die niets achterliet, alleen een kind en een man, die om de dode niet kon treuren.

‘Ze had je dus gevraagd...?’

‘Om de paters hun gang te laten gaan?’

Hij knikte. ‘Ja, natuurlijk,’ antwoordde Dorita. ‘Dat zijn zo van die dingen, die ze je op 't allerlaatste ogenblik vragen. Ze denken niet na, als ze doodgaan. Ze vragen maar. Ze zeggen maar: nu zorg jij voor het kind en je zorgt er ook maar voor, dat ze een nette, roomse opvoeding krijgt. Alsof je niets, niets liever zou willen dan voor een kind zorgen, dat niet eens je eigen kind is, maar 't kind van een broer, die een hersenschim najaagt.’

‘Een wat?’

‘Een hersenschim!’ schreeuwde Dorita. ‘Ai, je weet nog lang niet alles. Eigenlijk weet je niets. Je kunt die dingen ook niet gehoord hebben. We zien nooit mensen hier. We spreken niemand. Hoogstens zo'n vent in z'n wit habijt. Da's alles. Niemand kan iets over ons vertellen. Daarom zijn die dingen niet tot jullie in de stad doorgedrongen.’

‘Welke dingen?’

‘Alles,’ antwoordde Dorita vaag en, weer fel uitschietend, vervolgde ze: ‘Je hebt onaangename gewoonten vriendje. Je onderbreekt me als ik spreek.’

Kaai zweeg.

‘Ze zat, waar je nu zit,’ vervolgde ze op peinzende toon, ‘en ze vroeg me om dat kind van haar op te voeden en ik zei: ja. Je zegt op zulke dingen altijd: ja. Je weet niet, waarom je ja zegt. Je zegt dat maar omdat 't zo hoort. Maar je weet niet wat je doet. Je weet niet wat je op je neemt. Maar als ik 't geweten had, dan had ik

nog niet kunnen zeggen: Angelita, liefje, 't is niet mijn schuld, dat de kanker aan je borst vreet, 't is niet mijn schuld, liefje, dat je maar kort bloeide, zoals alle mooie bloemen hier zo kort bloeien, en daarom ben ik helemaal niet van plan om m'n jeugd, om m'n leven op te offeren voor de opvoeding van jouw kind.'

'Zeg 's, vriendje,' riep Dorita, 'zeg 's, kan je zoiets zeggen tegen een stervende vrouw die een kind van een jaar heeft. 't Kind van je broer? Nou?'

Kaai schudde het hoofd.

'Je schudt je hoofd, is 't niet?' vroeg Dorita. 'Da's maar gemakkelijk om met je hoofd te schudden. Maar je moest 's weten, wat het me gekost heeft. Was ik niet jong in die dagen?'

Kaai sloot de ogen. Hij kon Dorita niet zien als jonge vrouw.

'Je had me moeten kennen,' riep ze uit. 'Ik was niet te vergelijken met zo'n ding als Nielda. In Caracas... o, ik heb je nooit van m'n dagen in Caracas verteld?'

Kaai schudde het hoofd. Er kwam een herinnering boven aan 'n bijna vergeten gesprek. Iemand had verteld, dat Sjon Maikel en Dorita, jaren, jaren geleden in de Venezolaanse hoofdstad woonden. Daar was het grootste deel van het fortuin verloren gegaan.

'Nu, m'n vriendje, ik weet niet hoe die stad er tegenwoordig uitziet. Ze zeggen, dat er machtig veel veranderd is. Maar in mijn tijd was 't 'n schone stad. Een zeer schone stad. Dat was nog voordat die rijkdom van de olie er was. Toen ze nog leefden van het land. Van de koffie, van de suiker, van de dingen, die groeiden in gods natuur en niet van olie, die uit stinkende moerassen en spleten in de grond opborrelt.

‘In die dagen telde Je mee, als je een finca, een plantage, had. Ze hebben jou misschien wel 's verteld, dat wij zo'n finca hadden en dat we grote feesten gaven in de stad. Weet je wel,’ zei ze hartstochtelijk fluisterend, verdiept in herinneringen, duizendmaal verlevendigd in lange perioden van mokkend terugdenken in de stilte van de plantage, ‘weet je wel, dat jullie met je gebroed van familie in de stad maar arme schooiers waren in vergelijking tot ons?’

‘Waarom ben je dan eigenlijk gekomen,’ vroeg ze vijandig, ‘er is toch niets te halen?’

‘Vertel verder van de dagen in Caracas?’ vroeg hij, haar vraag die later wel beantwoord kon worden afwerend. Nu Nielda was weggegaan, plotseling verdwenen, zonder groet, zonder om te kijken, zonder ook maar de minste moeite te doen om afscheid te nemen, voelde hij zich opnieuw kleine veldheer, schaakmeester.

‘Vertel me toch van de dagen in Caracas?’ drong hij aan.

‘Je kan je dat niet voorstellen, vriendje. Tegenwoordig praten jullie over Nieuw York, over Miami. Over ik weet niet wat. Maar de echte beschaving ligt daar,’ en ze strekte met een wijd gebaar de arm uit.

‘Daar,’ zei ze bezwerend, ‘in de hispanidad. In de latijnse landen en in Europa. Hij had me beloofd dat we zouden gaan.’

‘Wei?’

De oude vrouw streek met de achterkant van haar dunne hand over haar voorhoofd. Zij wilde niet over hem spreken. Niet over het korte, belachelijke avontuur. Niet over de schande daarna. Ze aarzelde. Toen zag ze

in de ogen van die jongen, dat hij wist. Ze wisten 't allemaal. Niets was vergeten.

Haar stroeve mond trok samen. Ze zwegen. Ze dachten aan het verleden. Vanuit de verte klonk zijn stem. Hij zei: ‘Dingen die voorbij zijn kunnen terugkeren, soms.’

‘Wat bedoel je?’ vroeg ze verbaasd.

‘Och,’ hij schouderschokte en keek vaag afwezig naar buiten. ‘Och, soms gebeuren er onverwachte dingen.’

De muskieten dansten om het lampeglas op tafel. Ze keken naar 't wrede, dansende spel met de dood.

‘'t Verleden kan nooit terugkomen.’

‘Nee,’ zei de jongeman, ‘dat niet. Maar je zou je wel kunnen wreken. Je zou kunnen terugkeren in de wereld. Je zou opnieuw beginnen kunnen. Want,’ zei hij zacht, ‘als je hier in de rotsen bij voorbeeld een goudader zou ontdekken dan zouden al die mensen van toen diep 't hoofd buigen en zeggen: Kijk es, ze heeft een goudader ontdekt. Ze is een bijzondere vrouw. Dat zouden ze zeggen, is 't niet?’

De handen in de schoot samenpersend, zei ze zacht: ‘Je weet, vriendje, dat op deze plantage geen goudaders worden gevonden. Op 't eiland is nergens goud. Hoogstens olie. En olie stinkt.’

‘Naar goud,’ zei Kaai, de ogen samenknijpend.

‘O, ben je daarvoor gekomen?’ vroeg ze.

Kaai knikte langzaam en ernstig met zijn hoofd.

‘Je wist het dus?’ vroeg hij.

‘Ik weet niets,’ antwoordde ze. ‘Maikel heeft niet de gewoonte zijn zuster op de hooge te stellen van zijn zaken. En bovendien... hij doet geen zaken!’

‘Wat bedoel je?’

‘Sedert de Vera Cruz verging is 't afgelopen met zakendoen. Van toen af werd 't rentenieren.’

Kaai trok de schouders op.

‘Je begrijpt niet wat ik bedoel, hè?’

‘Nee.’

‘Ik bedoel alleen maar dat 't van toen af in z'n bol sloeg. Toen kwam 't krankzinnige idee in z'n kop.’

‘Wat voor een idee?’

‘Je merkt 't wel als je met hem spreekt.’

‘Wanneer komt hij?’

‘Maikel, natuurlijk.’

Dorita trok de schouders op. ‘Vannacht. Morgen. Over een week.’

‘Hij wist toch, dat ik zou komen. Hij wist toch, dat ik niet voor niets kom.’

‘Hij weet, dat je ziek bent. Dat hebben ze geschreven. Verder weet hij niets.’

‘Maar de landmeters zijn toch hier geweest?’

‘De landmeters?’ vroeg Dorita verbaasd. ‘Welke landmeters?’

‘De landmeters van de oliemaatschappij.’

‘Hier zijn geen landmeters geweest. Hier niet. Ik heb in maanden geen mens gezien. Alleen de pater, die van tijd tot tijd komt. Zo'n man kan je geen landmeter noemen. Enne... o ja, de districtsmeester is een keer geweest.’

‘En?’

‘Wat en?’ vroeg Dorita, niet begrijpend.

‘En?’ herhaalde Kaai, ‘wat heeft hij met Maikel besproken?’

‘Je bedoelt... de districtsmeester?’ Ze trok de schou-

ders op. ‘Ik heb niet de gewoonte om aan de deur te luisteren. Ze zaten’ - en ze wees met de hand naar de zijgalerij - ‘op 't kantoor te praten. Ik weet niet waarover ze 't hadden. Toen ik voorbij liep hoorde ik Maikel roepen: nee, nee, nee! Da's alles. Drie keer: nee. 't Is niets bijzonders. In de eerste plaats zegt hij bijna altijd nee en, alsof dat niet genoeg is, heeft hij de gewoonte om zo'n woord minstens drie keer te herhalen. Niets bijzonders. Er gebeurt hier niets. Nieuwsgierigheid leer je wel af. Je wacht maar af. Er kan niet veel goeds gebeuren, hier. 't Beste is, dat er niets gebeurt.’

‘Je weet dus niets?’

Zij schudde het hoofd, haar nieuwsgierigheid bedwingend, hem lokkend uit zijn tent door langdurig zwijgen.

‘Wel,’ zei hij, ‘de rots verandert in goud. Daar ligt de zee. De zee is honderden meters diep. De rotsen lopen in een ronde boog steil in het water. De schepen kunnen meren aan de kant. Straks zal 't gebeuren. Je zal 't zien. Straks zullen schepen aan de kant komen. Grote olietankers. En hier,’ vervolgde hij, half tegen zichzelf, half zich wendend tot de oude vrouw, ‘hier zullen we tanks bouwen, pijpleidingen, buizen, kantoren, enfin de hele santekraam. Allemaal hier, snap je. Omdat de zee diep is en de baai veilig. Daarom komen ze hier. Om geen enkele andere reden. Daarom alleen. Ik weet 't precies. En ze wachten op Maikel. Als hij ja zegt dan wordt de grond verkocht. Niet voor een appel en een ei. Voor dollars. Dollars, versta je? Ouderwetse, goeie dollars.’

‘Daar heb ik voor gevochten. Dagen, weken, maanden lang. Er is bij ons op kantoor een ingenieur, die van zee en stroom, van schepen en havens alles, alles weet. Gray heet-ie. Mister Gray...’

‘Een Engelsman?’

Kaai knikte. ‘Je hoeft hem niets wijs te maken. We hebben maanden met elkaar gevochten en gestreden over het idee om hier - en hier alleen - de nieuwe haven te bouwen. Je moet niet denken, dat je zo'n oude rot in het vak zo maar ompraat. Dat moet je vooral niet denken. Bij zo iemand vergeleken ben ik snotjongen, een blaag, iemand die net van de schoolbanken komt.’

‘En?’ vroeg Dorita.

‘Hij moet z'n kop buigen,’ zei Kaai. Zijn hoofd hield hij tussen beide handen geklemd. Hij voelde het bonzen aan zijn slapen. Niets mag ze merken, niets.

Dorita merkte niet, dat zijn ogen vreemd en koortsachtig gloeiden. Ze fluisterde slechts: ‘Hij zei driemaal nee!’ Driftig sprong ze uit haar stoel op. Ze greep met beide handen Kaai's schouders om hem door elkaar te schudden en schreeuwend van woede, herhaalde ze: ‘Hij zei driemaal nee!’ Ze stampte op de grond. Tranen sprongen in haar zwarte ogen. En, haar neef aanstarend, zei ze: ‘En zo'n schaapskop als jij moet me komen vertellen hoe de vork in de steel zit.’

Glimlachend keek Kaai naar de oude vrouw, overtuigd van haar hulp in de toekomst, als hulp ooit nodig zou zijn.

‘Als 't zover komt, zou je kunnen terugkeren naar Caracas, is 't niet? Je zou een groot huis kunnen kopen. Je zou ze allemaal ontvangen kunnen en zeggen: zie je, hier ben ik weer. Heb ik je niet voorspeld, dat de oude tijden kunnen terugkeren?’

Dorita liep langzaam door de kamer. Een ogenblik spelend met de gedachte aan terugkeer naar de hoofdstad van de republiek, om, als jaren geleden, nog een-

maal te schitteren en toen hoorde ze het herhaalde nee, nee, nee van haar broer en besefte ze hoe futiel, hoe dwaas alles was... omdat zijn idee, zijn waandenkbeeld, harder, vreselijker, ontstellender werkelijkheid was, dan iemand kon vermoeden. Dat waandenkbeeld had haar meer dan twintig jaar aan het huis, aan de broeder en aan het kind verbonden.

‘Hij zal weigeren. Hij zal blijven weigeren. Hij zal de grond nooit verkopen. Nooit. Nooit!’

‘Misschien,’ zei Kaai, ‘kunnen we hem samen tot andere gedachten brengen. Misschien.’

‘'t Is onmogelijk. 't Is uitgesloten. Ai je kent hem niet. Je weet niet waarover je praat.’

Santa Cruz was het laatste bolwerk, waarop ze zich veilig terugtrokken, toen alles verloren was en vlucht de enige oplossing vormde.

Dorita herinnerde zich nog met hoeveel blijdschap en met welke verwachtingen ze jaren geleden naar het land aan de overkant vertrok en met wat voor angst en verbittering ze terugkeerde op de plantage van ouders, die in haar voorstellingsvermogen nauwelijks een plaats innamen, jong gestorven als ze waren.

Er was altijd druk verkeer tussen de eilanden langs de kust en het vasteland van het onmetelijk continent. Er waren geen grenzen. De hispanidad omarmde allen. De vlaggen, die op de eilanden en op het vasteland woeien, waren slechts simbolen, bij nationale gelegenheden eerbiedig gegroet, hoewel ze in het dagelijkse leven geen rol van betekenis speelden. De taal, die Dorita, Maikel evenals alle andere mensen op het eiland spraken, was nauw verwant aan het harde Spaans, dat in de grote

republiek aan de overkant gesproken werd. De blanken van de eilanden waren in denken, voelen en hartstochten gelijk aan de bewoners van het vasteland.

In korte tijd voelden Dorita en Maikel zich Venezolanen. Ze waren pathetisch jong. Hij volgde college's aan die kleine, deftige universiteit in de hoofdstad, die de allure van een metropool verbond aan de gezellige intimiteit van een zuidelijke provinciestad. Daar bloeide, snel, zoals dat gaat in tropische en half-tropische streken haar jeugd volop.

Hun terugkeer was meer dan een vlucht alleen. Het was verbanning, die bijna tastbaar werd als van tijd tot tijd een eenzaam conspirator, overgestoken aan boord van een barkje, de plantage bezocht en urenlang vertelde van het leven en lijden aan de overkant.

Als er wolken boven de kust hingen, terwijl de zon helder de zee verlichtte, zag men de bergen van het vasteland, dat ze beschouwde en bleef beschouwen als haar land, en tegelijk, als het land, dat haar uitgestoten had. Niet om een kortstondig, een zorgeloos en tegelijk verdrietig avontuur met een jonge advocaat, maar om de wonderlijke dingen, die Maikel deed, zonder haar ooit iets te vertellen, waren ze het land uitgezet.

Hoe zou ze hem gewaarschuwd hebben. Iedereen wist, dat 't onmogelijk was om tegen de ‘brujo’, om tegen die tovenaar van een president te vechten.

Ze waren met honderden verdwenen. Weggerot in gevangenissen. Opgesloten in cellen, die iedere nacht onder water gezet werden, zodat de gevangenen zich in leven hielden door op de punten van hun voeten te staan. Slechts enkelen konden maandenlang op de punten van de tenen balanceren om de lippen boven water

te houden. De meesten verloren, na dagen, weken en soms na maanden het leven. Vroeger of later kwam de dood. En de tiran, zoals ze hem noemden, zat rustig met de mooie meisjes in een van z'n hotels en wachtte met een vriendelijke glimlach om z'n mond op het einde van zijn tegenstanders. Tegen hem had Maikel willen vechten. Als een Don Quichotte. Toen al. En een Don Quichotte strijdend tegen windmolens en reuzen zou hij blijven. Levenslang.

In het ouderlijk huis, op de plantage, die hun laatste wijkplaats worden zou, waren ze, toen de ouders nog leefden in vrijheid opgevoed. Vanaf hun jeugd waren ze, in de volle zin van het woord, broer en zuster.

Hij was zich bewust van de verplichtingen die een paar jaar leeftijdsverschil hem op de schouders legde. De verplichting om op het jonger zusje te letten.

Zij had zich die houding van kindsbeen laten aanleunen. Ze ging hem volkomen vertrouwen. Ook later, in de gloriedagen van Caracas. Toen de ouders al vergeten schimmen waren. Achtergebleven, gestorven op het eiland. Toen rijkdommen, nagelaten door een oom in Venezuela tot hun beschikking stonden en het leven kansen bood op een wijze, die kinderen, half opgevoed op het eiland, half op het vasteland, gemakkelijk tot ontsporing moest leiden.

In de jaren, de eindeloze jaren, die later volgden, zocht ze in haar herinnering terug, soms naar de dag, naar het fatale ogenblik, dat de omkeer in hun leven bracht. Misschien was het Gonzales geweest, die ze ontmoetten op een feest, dat ter ere van de presidentsverjaardag werd gehouden. Gonzales was - God hebbe zijn ziel, hij was met de anderen in de gevangenis van Puerto

Cabello gestorven - een dichter. Een van zijn kleine, charmante, droefgeestige rijmen droeg hij aan Doña Dorita op. Het versje deed in galante kringen druk de ronde. Mensen fluisterden, dat het misschien iets worden zou tussen de rijke erfgename en de jonge dichter, die voor de cultuur van het land, zei men, van zo grote betekenis was. Misschien had ze een enkele keer gehoopt, dat vriendschap tot iets meer zou uitgroeien. Nu kon ze zich 't niet meer herinneren. Gonzales was een uit de velen, die zijn kleine rol speelde in het schitterend leven van Doña Dorita. Een uit velen. Naast hem zou je Ricardo, Rodolfo, Manuela en anderen kunnen noemen. Kleine, donkere, hoffelijke mannen. Mannen, die op Europese wijze, de schone Dorita de hand kusten, diep overtuigd in het hart, dat de dag zou komen, waarop ze haar veroveren zouden, om daarna, de snor opstrijkend, tegen al wie het horen wilde te pochen en te snoeven.

Ai, Dorita kende de kleine mannen en hun gepolijste manieren. Ze wist waaraan ze zich te houden had, belaagd als ze werd, zonder een oude tante in de buurt, die een wakend oog in het zeil hield, slechts vanuit de verte gade geslagen door een bulldog van een goeiige broer, die men respecteerde om zijn reuzenkracht en de wilde feesten, die hij op de finca hield. Dan bleef ze alleen in de stad achter, veilig, beschermd door een cordon van meiden.

Het gerucht van die feesten drong natuurlijk tot haar door. Ze lachte er om. Het was nu eenmaal zede, dat een man, nog jong, krachtig van lijf en leden, ook al is die man je eigen broer, zich uit moet leven.

Onheilspellender, geheimzinniger, verwarrender was het gerucht, dat aan die feesten plotseling een einde

kwam. Toen begon ze te speuren en te wroeten in het leven van Maikel, romantisch overtuigd, dat hij mager en ziek werd door onbeantwoorde liefde.

'Wie? Wie?' vroeg ze spottend en een beetje meewarig als hij stil, in nadenken wegsoezend, op de patio zat. Hij trok, grimassend, de schouders op. Maar in zijn blauwe ogen, overblijfsels van noordelijke voorouders, was niets te zien.

Naief en geërgerd ook, stelde ze vast, dat hij niet voor de liefde was geboren. Hij had iets boers, iets afwezigs. Je kon hem niet begrijpen als je in zijn blauwe staarogen keek wanneer hij urenlang verzonken in niets-doen en nadenken op een stoel zat, vlak bij de kleine waterval, die op de tegels van het binnenplein klaterde.

Toen begon hij te lezen. De geschiedenis van het land. De strijd van Simon Bolivar. De dichters van het land. Een enkele keer vond ze, opengeslagen op tafel, verboden boeken en verbaasde zich er over, dat hij dergelijke, gevaarlijke geschriften las. We zijn, piekerde ze, vreemdelingen. We moeten dubbel oppassen. Tenslotte stelde ze vragen. Vragen, die hij goedig afweerde. Ze voelde, getroffen en beledigd, dat hij weigerde om haar toe te laten tot het binnenplein van zijn denken. Voor het eerst ontstonden tussen broer en zuster geheimen, die later monsterlijke vormen aannamen. Later. Toen alles duidelijk werd. Toen geen van beiden eigen wegen konden gaan en ze, onherroepelijk aan elkaar gebonden, de weg naar het eiland terug gingen.

Zijn huwelijk met Angelita, provinciemeisje, afkomstig uit een van die vage, kleine plaatsen langs de kust, was haar niet alleen een raadsel maar ook een gruwel. Wel negeerde ze, hooghartig, de spottende en hatelijke

opmerkingen, die in eigen kringen werden gemaakt maar daarom waren die opmerkingen er niet minder kwetsend om. Ze weigerde de verhalen over Angelita's vader, naar men zei een ambtenaar op een onbelangrijke post, te geloven. Men vertelde in de stad, dat hij een misdadige losbol was en weer anderen zeiden, dat hij een samenzweerder was geweest, geruisloos door de gendarmerie verwijderd. Ze had, tenslotte, de vrouw van haar broer in het huis, dat ze gemeenschappelijk bewoonden, aanvaard.

Angelita was stil en rustig. Ze stond aan de kant van het leven. Ze wilde zich slechts inkapselen in de stilte van het huis, geheimzinnige voorbereidingen treffend voor 't kind, dat spoedig komen moest.

Ze herinnerde zich de zwangere jonge vrouw, gekleed in een zwarte japon, alsof ze altijd in de rouw was. Ze haatte de manier waarop ze haar kleine handen vouwde over de zwelling van haar buik. In schijn leefde ze mee met het geluk van Angelita. Ze kocht, in gulle buien, allerlei dingen voor de jonge moeder. Ze voelde zich bezorgd. En angstig ook, omdat ze onherroepelijk haar jeugd verglijden zag in de status van ongetrouwde, nog jonge, maar eigenlijk belachelijke en overbodige tante.

Tegen angsten zich verzettend werd ze bazig. Namens Angelita maakte ze afspraken met de dokter, die, van tijd tot tijd de jonge vrouw, ernstig en bezorgd, zoals hij beroepsmatig altijd ernstig en bezorgd was, onderzocht.

In die werveling van bezigheden, die ze op zich nam - was het om eigen angst voor de toekomst en eigen leegheid te bedekken? - besteedde ze geen aandacht aan Maikel's durende uithuizigheid.

Maar op 'n avond stelde ze Angelita, bedekt en voorzichtig vragen: ‘Een echtgenote zou wel weten waar haar man was.’

‘Ai, de beweging stelt haar opgaven,’ antwoordde Angelita vaag. Het woord ‘beweging’ ontstelde haar hevig. Altijd deden geruchten de ronde. Altijd sprak men van de een of andere ‘beweging’. Dorita wist instinctmatig dat je buiten iedere beweging moest blijven. Wat naar beweging rook moest je mijden als de pest.

Zij wilde leven. Klaar en heerlijk leven. De beweging was de dood. De beweging was studenten, die te hoop liepen tegen de macht en het gezag van de man, die aan het hoofd van de Republiek stond en die daar altijd zou blijven. Glimlachend, vriendelijk, aartsvaderlijk. Raadselachtig voor anderen. Maar zeker van zijn zaak.

Een jonge advocaat had haar in een van die grote luxueuze hotels, die hij tijdens zijn regering liet bouwen, aan de president voorgesteld. Ze had de reference gemaakt, die van haar verwacht werd. De president had zijn oude, dunne, geschoeide hand op haar hoofd gedrukt op een manier of hij haar zegenen wilde. In de ogen van de andere vrouwen was spot en jaloezie merkbaar. Met een handgebaar, bijna onmerkbaar en toch indringend duidelijk, werd ze weggezonden naar de achtergrond van vrouwen, opgesteld langs de lege muur, bewaakt door sombere indianen, die, met de kolf van het geweer aan de voet, loerden op gevaar, dat hun president, man-van-ons, zelfs van de kant der vrouwen misschien bedreigde.

Angst had haar op 'n vergeten ogenblik in de armen van een jonge advocaat gedreven, neef van een invloedrijk politiechef, verwant aan de president en zijn clan.

Ze wilde weten, waar Gonzales, de vriend van Maikel was. Men vertelde, och men vertelde zoveel in de verhitte stad, altijd vol met gloeiende en sombere verhalen, dat er op een nacht een koets voor zijn huis bleef stilstaan.

Er werd geklopt. ‘Wie is daar?’ riep Gonzales. De arme Gonzales, dichter, weinig gehard en geoefend in de beweging, had zich met die simpele vraag verraden.

Er was geen vluchtgang, reliek van vroegere, bewogen dagen, in het huis. Achter het huis stond een hoge muur. Gonzales gaf zich over als een lammetje, vertelden de mensen later. Hij werd in het holst van de nacht meegenomen om niet meer terug te keren.

Ze liet, als Maikel een enkele keer thuis was, bemerken, dat ze het lot van Gonzales kende. Afwezig schudde hij 't hoofd. Verder niets.

Groter en groter werd haar onrust. Vrienden en bekenden begonnen haar, zo meende ze, op eigenaardige wijze te vermijden. Het werd, als ze ergens kwam, plotseling stil. Het gesprek verstomde tot gefluister alsof de mensen elkaar geheimen vertelden. Ze besefte, dat Angelita, hoe vreemd en boers ze dan ook was, in haar hoofdstedelijke kringen, niet alleen de oorzaak van wantrouwen en gefluister kon zijn.

Maar zekerheid verkreeg ze eerst toen op een nacht aan haar venster werd geklopt. Ze schrok in bed, hoewel een der grote staande olielampen nog brandde, met een ruk wakker. Een minnaar zou hoogstens een serenade aan haar venster brengen. Wie waagde het zo te kloppen?

Haar eerste opwelling was om de meid, die in een kamer naast haar sliep, te roepen. Bevreesd, maar door

het wantrouwen, dat overal op de loer lag op zichzelf aangewezen, liep ze alleen naar het venster. In het halflicht van de lamp achter haar zag ze de omtrek van een man, die, toen het gordijn bewoog, zijn gezicht tegen de ruit drukte. Als een spook stond Gonzales voor het venster. Dorita liet het gordijn terugvallen. Zij doofde het licht. Zij voelde zich besmeurd door ‘de beweging’. Maar boven alles voelde zij angst, afschuwelijke angst om de dingen, die onherroepelijk kwamen als men, hoe dan ook, met de beweging iets had uit te staan.

Het kloppen werd niet herhaald. Ze begreep, dat Gonzales zich vergist had in de kamer. Ook bij Maikel brandde licht.

Toen wilde zij een afdoend, duidelijk antwoord van Maikel. Ze probeerde hem nog dezelfde nacht te spreken 't Lukte niet. Maikel was bijna onmiddellijk na het bezoek van Gonzales vertrokken. Drie dagen later ontving ze het verzoek om met Angelita naar Coro te vertrekken. In Coro lag de schoener gereed. De Buenaventura, een klein, sterk zeilschip. Maikel omhelsde de twee vrouwen. Samen, als was 't een onschuldig zeiltochtje, kozen ze zee. Twee dagen later landden ze op de plantage Santa Cruz.

De eindeloze ballingschap begon. Een handvol bankbiljetten, een koffertje met juwelen, wat simpele kledingstukken werden gered. Maikel, onhandig, zorgeloos, vertrouwend op vrienden en toezeggingen, had voorzorgsmaatregelen verzuimd. De banken, de bevelen der regering eerbiedigend, stonden hun gezamenlijk vermogen aan de overheid af. Een week later was geheel Caracas Maikel en zijn zuster Dorita vergeten. Alleen een jong advocaatje vertelde aan ieder, die maar luis-

teren wilde, in geuren en kleuren zijn avonturen met Dorita. Het was een schraal, een onbevredigend avontuur geweest, door beiden beschaamd aanvaard. 't Was nauwelijks de moeite van het bespreken waard. Maar de giftige pocherij van 't advocaatje drong ver door. Over zee gingen geruchten. Naar het eiland. En ze werden, van mond tot mond, herhaald. Lachend en openhartig door de mannen. Fluisterend door de vrouwen. In de geheime teruggetrokkenheid van haar door ‘shutters’ tegen de zon beschermde kamer, zodat Dorita, een enkele keer de stad bezoekend, zich de pas afgesneden wist en zich tenslotte trots op de plantage terugtrok. Daar hoopte ze met Maikel, het ten dele verwaarloosde landgoed op te bouwen tot de vroegere, bescheiden weelde.

Toen gebeurde het andere.

‘Misschien kunnen we Maikel wel tot andere gedachten brengen,’ zei Kaai rustig. ‘Kijk'es,’ vervolgde hij, een beetje pedant en betogend, als ging 't om de eenvoudigste zaak van de wereld, ‘met plantages is het toch afgelopen op 't eiland. Dat kan niemand ontkennen. Dat weet 't kleinste kind, is 't niet?’

Dorita knikte.

‘'t Is industrie of handel. Een van de twee, is 't niet?’

Dorita deed alsof ze deze eenvoudige argumenten niet kende en knikte nogmaals bevestigend.

‘En als ze hier op de baai hun zinnen hebben gezet, als ze zo'n stuk zee en zo'n stuk woestijn - bij god, 't is toch niet meer dan een waardeloos stuk woestijn? - als ze dit nu met alle geweld hebben willen, om juist hier een nieuwe, grote haven te bouwen en als ze daar geld

voor betalen, veel geld, dan kan toch geen redelijk mens weigeren. Dat kan toch niet! Dat is toch uitgesloten! Dat zou toch al te krankzinnig zijn!'

'Met Maikel valt moeilijk te praten,' zei Dorita aarzelend.

'Goed,' vergoeilijkte Kaai, 'maar hij is ook niet krankzinnig, he? Hij zal toch wel beseffen, dat hij 'n plicht heeft. Tegenover jou. Tegenover Nielda. Tegenover zich zelf, de mensen hier in de buurt. Tegenover het eiland!'

Hij trok de schouders op. Verder praten had geen zin. Zijn droom zou z'n eigen geheim blijven. Dorita, was niet in staat om hem te begrijpen. Ze zou de berekeningen niet kunnen volgen, die hij in lange slapeloze nachten had gemaakt. De tekeningen, die hij koortsachtig ontworpen had op de kleine werktafel in zijn kamer, zou ze niet kunnen lezen. Het had geen zin om met haar over techniek en nieuwe mogelijkheden te praten.

'Om hoeveel gaat 't?' vroeg Dorita.

Opgelucht antwoordde Kaai: 'Nu spreek je eindelijk redelijke taal, die een gezond mens begrijpen kan.'

'Ik dacht, dat je ziek was,' zuchtte Dorita.

'Niet hier,' Kaai tikte op z'n voorhoofd, 'als je precies wilt weten, waarom het gaat, neem dan maar een getal met vijf cijfers in je hoofd. Nou?'

'Welk getal?'

'Een kwart miljoen.'

'Nu?' vroeg hij, afwachtend.

Hij is eigenlijk ordinair, dacht Dorita. Een ordinaire kleine man. Een geldjongen. Een van die jongens, die rekenen in dollars en zich nooit verrekenen zullen. Hij droomt niet.

‘'t Is niet veel,’ antwoordde ze.

‘Niet veel?’ barstte Kaai uit, ‘niet veel? Voor een stuk woestijn? Een stuk uitgedroogd land? Voor een brok huis, dat op 't punt van instorten staat? Niet veel, voor een verlopen hofje, dat geen cent meer opbrengt? Als je 't mij vraagt dan is 't een belachelijk aanbod.’

‘Je moet je eens indenken, wat je allemaal met dat geld kan doen. Jezus,’ vloekte hij, ‘Jezus de hele wereld staat voor je open. Met zo'n som kan je gewoon doen wat je maar wil. Je kan terugkeren naar Caracas. Maar goed, goed... als je dat niet wilt dan vlieg je door naar Nieuw York, naar Europa, naar God weet waar.’

‘Dorita,’ zei hij, ‘je moet me helpen. Maanden en maanden heb ik aan dit project gewerkt. Eerst begon het heel klein. Als een klein idee in m'n hoofd. Een soort lichtje was 't. Niets, niets anders. Een ideetje, dat even blijft hangen. Je noteert 't, je maakt een schets, je praat er over en langzaam groeit het idee tot wat het worden kan: werkelijkheid.’

Zijn ogen begonnen te gloeien. Zweet kwam op z'n voorhoofd. Onrustig wreef hij met de handpalmen over zijn knieën.

De dagenlange gesprekken met Gray in hun gemeenschappelijke werkkamer keerden terug. Hij stond op alsof hij denkbeeldige tekeningen zocht. Hij moest overtuigen. Hij moest Dorita duidelijk maken, dat Santa Cruz de plek was. De enige plaats, waar de nieuwe fabriek gebouwd zou kunnen worden. Hier... en nergens anders.

Buiten, klonk muziek. Kaai keek verrast op. Iemand sloeg op de kwarto een accoord. Daarna klonk, fijn en

luchtig, een twinkelend creools walsje. De heldere klanken dansten over het terras. Kaai liep naar het venster. ‘Dat is een goede speler,’ zei hij waarderend. Dorita knikte.

‘Wie speelt er zo?’

‘Maikel,’ antwoordde Dorita.

‘Maikel?’ vroeg Kaai, ‘dus is hij toch hier?’

‘Daar komt hij aan,’ zei Dorita, naar het pad wijzend, dat naar de marmeren treden leidde.

En werkelijk, in het licht van de maan, werden twee gestalten onderscheidbaar. Voorop liep, de kleine viersnarige gitaar voor de borst houdend, een grote, lange man, gevolgd door Nielda, die in het halfdonker, gekleed in tulle, wel op een verdwaalde nimf leek, dansend op het voetspoor van een sater.

Spelend liep Maikel de trap op. Spelend wandelde hij rustig over het terras en spelend bleef hij stilstaan voor het open venster.

Toen maake hij, met een ingewikkelde cyncoop, een einde aan het wijsje en, de kwarto behoedzaam tegen de muur leunend, de hoed van het hoofd rukkend en buigend met grote zwier, zei hij met ironische stem: ‘Een oom groet zijn neef.’

Met open armen liep hij op Kaai toe en omhelsde, naar de gewoonte van het land, met een hartelijke embrazzo, de neef, als een oude, oude vriend.

't Was anders, volkomen anders, dan Kaai zich hun ontmoeting had voorgesteld, zo informeel en hartelijk, dat hij een ogenblik geen woorden wist te vinden.

‘Je bent een zieke man heb ik gehoord,’ zei Maikel, ‘een doodzieke man. Ai, laat me 'es kijken. Nee, kom hier. Hier, in 't maanlicht. Dan kan ik je beter zien. Laat

me 'es kijken, m'n jongen. O, ik zie 't al,' riep hij lachend uit. 'Je hebt de bekende ziekte!'

'Wat?' riep Kaai, ontstemd.

'De bekende ziekte. De symptomen zijn: een drupje verraad, een tikje waanzin, een tuiltje eigendunk, een toefje zelfzucht, een sausje schraapzucht en een ziekelijk bijgeloof in de vooruitgang van de menselijke soort. Maar 't is te genezen, hoor,' zei Maikel gemoedelijk. 'Met rust,' voegde hij autoritair aan zijn opsomming toe. 'Met veel rust. Zodra je in staat bent de gesprekken te volgen, die de parkieten van nest tot nest voeren, ben je aardig op weg naar de genezing.'

'Ik had je niet verwacht,' zei Dorita.

'Ik moest wel komen,' riep hij jongensachtig uit. 'Twee vrouwen met een zieke man kan je niet alleen laten. Dat kan niet goed zijn voor de patiënt.'

'Wat zien jullie er uit! Toen ik Nielda op het strand ontmoette, dacht ik: daar komt een spook aan. En jij, Dorita, ziet er uit als...'

'Als wat?' vroeg ze coquet.

'Als een grote, grote schat,' en tegelijk sloeg hij zijn lange armen om zijn zuster, die hij, verliefd en plagerig tegen de borst drukte.

4

Het venster van Kaai's slaapkamer, een lang, smal, kaal vertrek, stond wijd open. Maanlicht viel koud en hard naar binnen. Hij keek, nadenkend over de middag en avond naar buiten. Het was volkomen stil. Slechts zo nu en dan hoorde hij wind over de heuvelkam, achter het huis, blazen. Verder niets.

In huis waren alle geluiden verstomd. Sjon Maikel was zwierig en fluitend naar bed gegaan. Hij had, hard en knallend, een paar deuren toegeslagen. Tenslotte schuifelde Feetchie, blootsvoets, over het terras, naar zijn huisje. Daarna kwam die vreemde, volkomen stilte. Stilte om voor bang te zijn.

Maikel had, goedmoedig en tegelijk indringend, met de ziekte, waaraan Kaai zou lijden, de spot gedreven. Door geen enkele opmerking verraadde hij met het werkelijke doel van zijn komst op de hoogte te zijn.

't Werd meesterlijk gespeeld, dacht Kaai wrevelig, maar toch doorzichtig. Maikel moet weten, dat hij met een opdracht kwam. Hij moet weten met welke opdracht en nu kon hij wel schuilhoekje spelen en de waanzinnige uithangen maar tenslotte zou hij de werkelijkheid onder ogen moeten zien.

De werkelijkheid?

Kaai herinnerde zich een gesprek, een paar jaar geleden, met Komroff, na een van die vertwijfelde, wanhopige avonden in Nieuw York.

't Was na een mistig feestje op het atelier van de een of andere schilder, die, zelf afwezig, de gasten liet ontvangen door zijn vriendin, een mager, pienter meisje.

De drie kamers, waarin de schilder en vriendin woonden, waren spaarzaam gemeubeld. Het vertrek, aan de achterkant van het lage, dorpse huis op een van die verborgen binnenplaatsen van Greenwich village, stond vol met schilderijen.

De gasten dronken in de voorkamer de flessen leeg, meegebracht om van het schilderhuis tijdelijk een geheime kroeg te maken. Er werd gedronken op een manier, alleen denkbaar in een land, dat jarenlang onder huichelachtig geheelonthouderschap gebukt ging.

Komroff hield van dergelijke partijen, die hem herinnerden aan sommige passages uit de romantische lektuur van negentiende eeuwse Russen. Er werd ook, zoals op ateliers gebruikelijk, over kunst en politiek gesproken, twee onderwerpen, die Kaai, technicus van roeping als hij was, weinig boeiden.

'M'n God, kunst,' riep hij dikwijls uit in gesprekken met Komroff, 'het is zo ontzettend vermoeiend.'

Eindelijk, uitgeput door monologen van een jongeman over kunst en communisme, trok hij zich in een kamer terug, waar hij een liefdespaar stoorde om terecht te komen in het achterhuis, het eigenlijk atelier van de schilder.

Langs de wanden stonden, in het licht van een electrisch peertje, de werken van de afwezige schilder.

Het waren grote, kleurige doeken. Tegen een paarse, soms blauwe, maar altijd donkerfonkelende achtergrond, waren met het paletmes dunne onrustige lijnen uitgesmeerd. Geboeid bleef Kaai een tijdlang naar het werk van de onbekende kijken.

Wat bedoelt hij? vroeg Kaai zich af.

Achter de rust van het atelier dreunde het rumoer der gesprekken. Een enkele keer hoorde hij ruw en luidruchtig lachen of, vanuit de slaapkamer, aanstellerig snateren of even aanstellerig zuchten.

‘Wat bedoelt de schilder?’ vroeg Kaai, later op de avond aan Komroff, toen ze door de ‘village’ liepen, naar een in een kelder verzonken kroeg, door een gang verbonden met een groezelig toneelzaaltje, dat, plaatselijk, duistere vermaardheid had als geliefkoosd oord voor lesbische vrouwen en homo-sexuele jongens.

‘Wat bedoelt hij?’ vroeg Kaai nogmaals.

‘De werkelijkheid,’ zei Komroff eenvoudig.

‘De werkelijkheid?’ vroeg Kaai verbaasd, denkend aan het spel van lijnen op de blauwe en purperen achtergrond, als geschilderde voorstellingen van onder een microscoop vergrote, zieke weefsels.

‘De meeste mensen,’ vervolgde Komroff, ‘zien de werkelijkheid als in een spiegel. Ze zijn tevreden met het spiegelbeeld en... achter de spiegel zoeken ze niets. Maar de werkelijkheid,’ zei Komroff peinzend, terwijl ze langs de keldertrap naar het rokerige zaaltje liepen, ‘de werkelijkheid ligt achter de spiegel.’

Aan de bar, verspreid aan tafel zaten de vermoeide jongens en meisjes van de verkeerde liefde. Geisoleerd in het gezelschap, bleven ze een ogenblik staan. Een goeiige sukkel van een kellner, die tot vermaak van de gasten voor een kwartje zijn pruik op- en afzette, vroeg de heren, schichtig een seance onderbrekend, wat ze wensten.

In die nerveuze wereld van verscholen, verkrampte werkelijkheden, begon Kaai's speurtocht naar de werkelijkheid.

Van alle kanten sprong het bestaande op hem af. Het steen der huizen was steen. De af en aan flitsende werkelijkheid der lichtreclames vertelden in electrische echtheid, een variatie van sprookjes. De mensen, slenterend in colonnes langs de avenue, vormden beklemmende werkelijkheid van spierenbundels, zenuwen, ogen, oren, neuzen, van tienduizenden malen herhaalde organen.

Op de hoek van de 48ste straat - hij woonde in een verdacht artistenhotelletje, geliefde verblijfplaats van acrobaten, trapezewerkers, dansmeisjes en het proletariaat der constante figuranten - nam Komroff afscheid.

In een alcoholische stemming liep Kaai, nauwelijks op 't verkeer lettend, bij Times Square, dwars over straat. Bij de stoep reed een taxi zacht tegen hem aan. Bijna onbewust viel hij voor de wielen van de auto op straat. Mensen stroomden toe. Iemand greep hem krachtig onder z'n arm. Hij trilde. Stond op eigen benen. Trok zijn jas recht en liep, zonder om te kijken, naar het trottoir. De chauffeur van de taxi, z'n kop schuin uit het portier stekend, schreeuwde woedende, onverstaanbare woorden. Iemand zei: ‘Je hebt recht op schadeloosstelling. 't Was zijn schuld.’

Kaai wuifde met de hand. Hij liep, beseffend dat 't anders had kunnen aflopen als de taxi niet stapvoets langs het trottoir had gereden, verder. Hij wankelde. Voorbijgangers keken hem na. Trokken de schouders op, mompelend over dronkaards. In de stroom van onbekenden dook hij onder.

Misschien was toen het idee in hem wakker geworden. Het idee om zich uitsluitend te wijden aan het werkelijke, aan het bestaande. Hij moest zich los maken van het

eiland. Hij moest breken met alles. Om alleen voor wat werkelijk was, voor het voelbare, tastbare, meetbare, te arbeiden. Voor geld en macht.

‘Ik moet me los maken van het verdomde eiland.’

‘Je kan 't niet,’ antwoordde Komroff glimlachend. Die vervloekte Komroff deed of hij alles wist. Of hij met een soort van derde oog in je binnenste kon kijken. Dat van 't derde oog was onzin van het eiland. Bijgeloof, meegenomen van huis.

Vruchteloos probeerde hij 't eiland uit zijn gedachten te bannen. Midden op straat kon een toevallige voorbijganger hem plotseling het eiland voor ogen brengen. Een gelijkenis met iemand, die hij vroeger thuis gekend had bracht hem tot trillende extase. Een toevallige ontmoeting met een landgenoot, op bezoek bij een latijnse tandarts in de Bronx, leidde tot uren- en dagenlange gesprekken over het microscopisch stukje grond waar ze beiden waren geboren. En zo bleef, midden in de steenmassa's van de geweldige stad, het eiland in de zon liggen. Kaai's eiland, waar hij opgroeide van kind tot jongeman.

Steeds kwam het terug: de herinnering aan het eiland. Als een kankerende, weemakende, verwoestende ziekte. Met hoeveel woede hij zich op het nieuwe leven wierp, op het werk, op de school, hij kon het niet ontlopen.

Komroff luisterde. Hij had, in tegenstelling tot de jongens op school, het geheimzinnig geduld, om naar zijn moeilijk te volgen, zijn soms onverstaanbare verhalen over het land van zijn afkomst, te luisteren. Misschien, dacht Kaai later, als hij die periode trachtte te overzien, luisterde Komroff alleen naar zijn verhalen uit medelijden. Misschien, dacht hij later, was ik alleen maar een

gek jongetje, dat aan heimwee leed. Of was het méér dan heimwee!

Als ze geld hadden - dollars van huis werden zelden ontvangen en Komroff moest wel zuinig zijn - gingen ze 's avonds naar een van de vele latijnse tingeltangels in de stad.

Ze boden slechts schrale, armetierige, doodgebloede herinneringen aan het echte leven van latijns Amerika. Doffe ritmen werden zinloos getrommeld door mensen, die wel wisten, dat bedrog verkoopbaarder is dan de echte waar, die ze in hun muzikale buidel, als heimwee, met zich meedroegen.

Ze werden toegejuicht, de donkere, half ontblote zangeresjes uit Portorico of Cuba, die, in de Bronx opgegroeid, eigen land nooit gekend hadden of vergaten. Jongens met donkere ogen, de zwarte lok laag over 't voorhoofd, sloegen wel snelle accoorden op de gitaar, maar de ware klank en kleur sprongen slechts een enkele maal, als niemand oplette, plotseling te voorschijn.

Dan knikte Kaai. Hij groette bekenden. Een groot en feestelijk gevoel begon binnen in hem te gloeien. 't Kon gewekt worden door een bijna onhoorbare nuance, een voor de buitenstaander schier onmerkbare versnelling van het ritme.

‘Dat is 't,’ mompelde hij verrukt.

De brieven van huis vertelden van het nieuwe eiland dat aan het groeien was. Ze dachten hem een plezier te doen met bijzonderheden over de groei der fabrieken, de toename der welvaart, de uitbreiding der havens. Maar ondanks feiten en cijfers, betrapte hij er zich op, dat hij zich innerlijk bezig hield met het eiland, zoals

het geweest was, toen hij, als kind, de vacantiemaanden op de plantage van oom Maikel doorbracht.

't Was eigenlijk vreemd, dat hij daar, in Nieuw York, zo vaak terugdacht aan die bijna vergeten kindertijd. Aan een lange, blonde, hartelijke man. Aan oom Maikel, die hij nu opnieuw ontmoette. Wel hartelijk nog, maar lacherig en vreemd.

Of? vroeg hij zich af, is niet Maikel maar ben ik veranderd?

Vechtend tegen de werkelijkheid achter de spiegel, enkele gele, dunne lijnen op een fonkelend paarse of blauwe achtergrond, de onwerkelijke werkelijkheid van het schilderij, wierp hij zich op het bestaande. Machines, machine onderdelen, wentelende motoren, pompen, buizen, metaal en glas en steen vroegen felle aandacht. Hij moest en zou het diploma van de technische school behalen. Hij wilde in een jonge drift, die hem vervulde tijdens dagen en nachten van ingespannen studie, de gelijke worden van de vreemdelingen, die op het eiland hun reuzen fabrieken bouwden. Hij wilde meer dan hun gelijke worden. Hij wilde hen voorbijstreven.

Hij voelde zich niet, door geboorte en afkomst hogergeplaatst dan anderen, die, uit onbekende landen gekomen, 't eiland als toevallige wijkplaats kozen, om er te werken op de fabrieken.

Altijd loeide uit een hoge pijp een gele vlam boven 't eiland. Die vlam, de stille hemel tot in verre omtrek verlichtend, die pluim van verbrandende gassen werd lichttoorts en simbool. Simbool van de nieuwe welvaart, die 't eiland uit de slaap gerukt had, waarin het lag verzonken.

God, hoe hij die slaap haatte, die lauwe, zachte

slaap van 't eiland. Die geheimzinnige slaap, waarin dromen verborgen waren, waarvan vergeten stukjes ritme en melodie, weggemoffeld in het muzikaal geheugen van armzalige trommelaars en gitaristen in de latijnse tingel-tangels van Nieuw York, verloren splinters waren. God, hoe haatte hij die slaap en hoe verzamelde hij keer op keer met liefde en aandacht de splinters van de gebarsten droom.

Als hij een enkele keer Manuelo of Carlo ontmoette, overgewipt naar Nieuw York voor zaken, spraken ze nooit, nooit over het nieuwe, het groeiende, steeds gigantischer bedrijf op het eiland... maar altijd over het land, dat slaperig aan zee lag, zich koesterend in de zon, wachtend op ontdekking.

Niemand, ook op het eiland zelf niet, had oog voor wat in enkele generaties opgebouwd was; voor de honderden tanks, in de zon blinkende machines en pompen, buizen, verbrandingstorens en katalysatoren, maar iedereen droomde van en was trots op het eiland, zoals het was geweest, vroeger, voordat het begon; voordat het eerste sleepbootje een tros met scheepjes, geladen met olie uit de Venezolaanse grond, de haven binnensleurde.

Tot die dag toe was 't slechts wijkplaats voor vluchtelingen van de overwal, vissershaventjes, stedeke in de zon.

En wat was het geworden?

Kaai keek peinzend door het open venster naar de heuvelruggen achter de plantage. De wind trok klagend over de heuvels. 't Geluid paste volkomen in het landschap. 't Maakte de doorschijnende rust van nog groter zuiverheid. Toen werd, ergens in het huis, een deur geopend. Nielda sloop in een grote cirkel langs het terras,

totdat ze, aarzeling overwinnend, naar zijn venster liep.

‘Wat zoek je?’ fluisterde Kaai.

Ze stond stil. In het midden van het met grote ruwe tegels belegd terras. Tegen een achtergrond van heuvels, in het maanlicht. In haar roerloosheid leek ze op een tragedienne, staande op een volslagen leeg toneel.

Een ogenblik later vluchtte ze langs het voetpad, dat naar zee voerde.

Dorita kon de slaap niet vatten. Wind speelde door de open shutters van het venster. Denkend over middag en avond, lag ze, roerloos op de veldezel. Strepen maanlicht vielen in de kamer. Ze stond op. Stak een lamp aan, die ze voorzichtig voor de hoge spiegel zette. Lang en peinzend keek ze naar de vrouw in het glas. Vroeger, toen ze nog een jonge vrouw was, stond ze uren voor de spiegel, armen en schouders betastend, genietend van eigen lichaam.

Nu sloot ze de ogen. Het was zinloos om eigen lichaam te zien vergaan tot wat het onherroepelijk worden moest. Oud worden vervulde Dorita met afschuwelijke gevoelens van lege, kale wanhoop. En die wanhoop verstrakte tot kille verbittering als ze dacht aan wat ze gemist had in al die jaren van verbanning. In het midden van haar jeugd was de werkelijkheid van het leven afgebroken. Terugkeer na de vlucht was niet mogelijk. Ze vulde haar bestaan met dagdromen en een hunkering naar dingen, die nooit meer komen zouden.

Dromend in de ‘sala’, geprikkeld door het kind, dat spelend en zoet aan haar voeten zat, waren de lege jaren voorbij gegleden.

Als het haar te machtig werd overlaadde ze Maikel

met woedende verwijten, die hij, glimlachend en afwezig, aanhoorde, totdat hij, haast onmerkbaar, de schouders optrekkend, zich omkeerde en het huis verliet. Terugkerend na dagen was haar woedebui voorbij. Schuchter klopte hij aan een van de vele deuren van het huis, trad binnen, keek haar aan en met 'n vertrouwd gebaar, dat hem meer tot minnaar dan tot broeder maakte, sloeg hij z'n armen om haar heen, kuste haar en fluisterde: ‘arm zusje wanneer in godsnaam zal je het overwinnen?’

Nu ja, goed, ze had de duivel in zich! Hoe kon 't anders? Maar je moest haar niet wijsmaken, dat het bepaald een goede zaak zou zijn om de ‘duivel in jezelf te overwinnen.’ Dat waren praatjes van weke paters, die een enkele keer de plantage bezochten, om voor het zieleheil van de kleine Nielda te zorgen. Maar zij, Dorita, wist wel beter.

De duivel in de mens is geen vijand. Hij is een vriend. De vriend die je vooruit stuwt, je aanmoedigt om dingen te doen, die je zonder hem zou laten. Wat zou haar leven anders verlopen zijn als ze naar haar eigen duivel had geluisterd. Als ze wat minder vertrouwd had op een sukkelige broer, die maar langs velden en wegen zwierf, of prutste aan z'n boot, die op een kwade dag - nou ja, kwade dag? - in zee zou zinken.

En wat dan? Wat zou er gebeuren als Maikel er niet meer was?

Vreemd, die gedachte keerde van tijd tot tijd in haar terug. Nu ook, nu ze voor de spiegel stond.

Wat zou er gebeuren als Maikel er niet meer was? Als die verhaaltjes van de zonderlinge neef niet uit de lucht gegrepen waren? Als inderdaad de plantage ver-

kocht zou kunnen worden? Ze trok de schouders op.

Haar gedachten keerden terug naar neef Kaai. Er was iets raars met die jongen. Hij was anders dan anderen. Goed, hij loensde naar Nielda, zoals de eerste de beste neger naar die meid zou kijken. En toch?

Dorita twijfelde. Er zouden landmeters zijn geweest, maar zij, Dorita, had nooit landmeters gezien. Goed, de districtsmeester had met Maikel zitten praten. Maar dat wilde niets zeggen. Het gebeurde meer. De bode van de districtsmeester had in de laatste tijd een paar tijdschriften gebracht en een briefje van Donald. Die brief had Maikel haar laten lezen. Neef Kaai is wat overspannen, schreef Donald. Jullie moesten 'es een poosje voor hem zorgen. Laat hem vooral niet merken, dat je iets weet. Doe maar alsof je hem liever niet dan wel ziet. Dat is waarschijnlijk voor hem 't beste. Over een paar weken is het over, schreef Donald.

't Kan, dacht Dorita, een doorzichtig smoesje geweest zijn. Hij kan met een ander doel gekomen zijn. 't Kan waar zijn, wat hij zegt. De rots kan in goud veranderen. En als dat zo is, dan, overdacht ze, hunkerend, betekent dit het einde van de ballingschap. Terugkeer naar de wereld.

Dorita ging op de rand van het veldbed zitten. Zij voelde zich koortsig. De inspannende avond, zo afwijkend van de duizenden avonden, die elkaar in de loop der jaren opvolgden, had haar vermoeid. Ze had verstandiger gedaan om 't porselein, 't oude zilver, 't kristal maar rustig in de kast te laten. Zij had de kaarsen niet moeten aansteken. Ze had alles net zo moeten doen als Donald 't gevraagd had in z'n brief. Ze had de neef als een toevallige voorbijganger, vastgelopen met de

auto in het zand, moeten ontvangen. Dat was 't beste geweest.

Maar iedere andere vrouw, overwoog ze, zou in haar plaats gehandeld hebben zoals ze deed. De laatste gast, die op Santa Cruz onderdak kreeg, vertrok jaren geleden. Nu er eindelijk iemand kwam, al was 't slechts om tijdelijk van wat rust op het land te genieten, zou iedere andere vrouw ook een kleine feestmaaltijd aangericht hebben.

Maikel was niet gekomen. Ze had hem nauwelijks verwacht. Maar toch had hij vanavond een uitzondering kunnen maken. Wat bedoelde hij, toen hij tegen Kaai zei, dat hij aan een bekende ziekte leed? Een tikje schraapzucht? Een beetje eigendunk?

De woorden bleven in haar geheugen hangen.

Piekerend, vroeg ze zich af, of Maikel de vreemde boodschap van Kaai zou kennen. Misschien bevatte zijn woorden, een tikje schraapzucht, een beetje eigendunk, een toespeling. Woorden onthullen iets. Je leert, in stilte, helder luisteren. De weinige woorden, die van mens tot mens gaan, hebben diepe betekenis. Schraapzucht, hoogmoed en nog een paar dingen waren oorzaak van Kaai's ziekte.

Onrustig stond ze van het veldbed weer op. Ze liep het vertrek op en neer, op en neer. 't Werd haar nu duidelijker. Maikel wist, dat Kaai gezond was als een vis. De gedachte aan een ziekte, kankerend aan de geest van die jongen, was belachelijk. Je moest dat blozende, opgeblazen bolle joch maar zien, om te weten, dat er geen sprake van ziekte was. Hij kwam met een opdracht, stelde ze vast. Die opdracht had hij haar onmiddellijk toevertrouwd.

Even stokte ze. Waarom had hij haar in vertrouwen genomen? Ze begon, bijna hardop, te lachen: maar natuurlijk, natuurlijk, riep ze luidkeels uit, omdat ik de enige normale ben, de enige normale van de hele troep. Hij weet, dat als er een beslissing genomen moet worden, ik beslissen moet. Daarom nam hij me in vertrouwen!

Ze bemerkte met een schok, dat ze hardop sprak. Ze stond stil. Ze luisterde, zoals buitenmensen doen, niet alleen met haar oren, maar met al haar zinnen, met ziel en lichaam.

Ze hoorde de wind over de heuvels waaien. Ze onderscheidde boven het geluid van de wind, de branding. Ze ving het balken van een ezel op. Verder was het stil. Niets wees er op, dat iemand haar woorden afgeluisterd had. Ze waren binnen de vier muren van de kamer gebleven. Ze was, mompelde ze gerustgesteld, de enige normale.

Maikel en Nielda waren krankzinnig. En Kaai?

Haar gedachten keerden terug naar de jongen. Er steekt meer achter dat neefje dan we weten, dacht ze, opnieuw aarzelend. Hij komt niet alleen over zaken spreken. Hij komt niet alleen hier om Maikel te vragen de boel te verkopen. Hij komt om meer.

Onwillekeurig, nu weer vertrouwd met mogelijkheden, die voor de hand lagen, ging ze op de rand van het veldbed zitten, denkend aan Nielda en Kaai.

Waartoe zou dat kunnen leiden?

Ontmoedigd trok ze de schouders op. Het kind, zoals ze Nielda nog steeds noemde, het kind was te lang op de plantage geweest om ooit aan de stad te kunnen wennen. Al werd die jongen stapel verliefd dan zou hij

niet in staat zijn om Nielda te bieden, wat ze zocht.

Wat zocht ze? Wat zocht Maikel?

Oude vragen beklemden Sjon Dorita. Nooit had ze 't antwoord kunnen vinden. Ze wist het niet. Het zinloos zwerven over de plantagegronden, hun dagenlang luieren aan zee, hun gaan en komen, hun doen en laten waren voor Dorita, de enige van de drie, die het huis nooit verliet, raadselachtig.

Het landschap was voor haar kaal en troosteloos. Ze verafschuwde de met dorre grassen en planten overdekte heuvels. De mulle paden van het huis naar het kleine negerdorp, afgebakend door hagen van hoge cacteeën, waren onbegaanbaar voor een mens op schoenen. Het negerdorp verlaten en troosteloos als het was, meed ze als een pest. De zee, blauw en troosteloos leeg, schonk haar niet de minste vreugde. Het landschap, jaren vertrouwd en altijd gehaat, verbitterde haar en de enige manier, waarop ze het ontvluchtte was dromend over het verleden.

In de stilte van het huis, in het verdriet van eenzaamheid, zich onbespied wetend, sprak ze haar gedachten hardop uit in een lange, trage monoloog. 't Werd een klaagzang vol herinneringen, een eindeloze woordenstroom, die ze nauwelijks wist te bedwingen als anderen naar haar konden luisteren. Hield ze de lippen op elkaar dan verstomde ze in bitter, mokkend zwijgen.

Maar als het huis verlaten was, als Feetchie op zijn kostgrond werkte, begon het gesprek opnieuw en soms was 't of ze tegen iemand sprak. Een onbekende andere, die door zijn zwijgen, dat voor instemming doorging, medelijden met haar had.

‘Hij heeft gezegd,’ zei ze, fluisterend, bang gehoord

te kunnen worden, ‘dat er wel honderdduizend dollars op het spel staan.’

‘Als er honderdduizend dollars betaald worden voor dit afschuwelijke stuk grond dan komen die honderdduizend dollars in handen van Maikel. En wat gaat Maikel doen met al dat geld?’

Haar vraag bleef, duidelijk gefluisterd, in de stille kamer hangen.

Ze trok de schouders op. Hij gaat er niets mee doen. Hij gaat er op z'n best een ander stuk grond voor kopen, nog afgelegener, nog eenzamer dan deze verloren hoek aan zee!

Zittend op de rand van het bed, het hoofd diep tussen de schouders gedrukt, de haren los over de schouders vallend, de knieën opgetrokken, leek ze een toonbeeld van piekerende zorg.

Voor haar stond het vast, dat Maikel niet verkopen zou. Maar wat zou er gebeuren als hij, tegen alle reden in, toch zou toeslaan?

Och, hij zou haar niet in de steek laten. Hij had haar nooit in de steek gelaten. Misschien zou hij een huis kopen voor haar in de stad, om er haar laatste dagen eenzaam te verslijten. Het zou beter zijn dan hier. Misschien - een nieuwe gedachte kwam in haar op - zou hij het geld gebruiken voor Nielda's bruidschat!

Ja, natuurlijk, dat zou hij doen. Dat sprak vanzelf! Nielda zou een rijke bruid worden. Die jonge Kaai wist wel wat hij deed om naar de plantage te komen. Hij loerde op geld, geld, geld!

Maar dat geld zou hij alleen maar kunnen krijgen als hij met Nielda trouwt. Maar als hij trouwt met Nielda - een nieuwe gedachte broeide - zou Nielda de steun

moeten hebben van een vrouw, die het leven kende. Wie zou die vrouw zijn? Natuurlijk, Dorita! Wie anders?

Opverend uit haar gebogen houding begon ze nieuwe mogelijkheden voorzichtig te wikken en te wegen.

Nee, ze zou niet bij de kinderen inwonen. Dat zou hinderlijk zijn. Ze wilde niet graag de rol van een oude potkijker spelen. Nee, ze zou in de buurt van 't jonge paar gaan wonen. Twee huizen zouden ze bouwen. Een mooi groot huis voor Kaai en Nielda. Een huis, waarin zij mensen kunnen ontvangen en waarin kinderen kunnen worden geboren. Een ruim huis. Met een koele patio. Met een grote ontvangstzaal en een breed terras. In de nabijheid van dat huis zou haar kleine, eenvoudige woning komen. Vandaar uit regelt ze alles. De hele huishouding. De meiden zou ze bedillen. De kinderen grootbrengen. God, als ze in Nielda's plaats was!

De gedachte om in Nielda's plaats te treden nam onweerstaanbaar haar gehele wezen in bezit. Als er kinderen komen zou ze, als een lieve moeder, voor die kinderen zorgen. Met warme, roze handjes zouden kleine, lieve wezens haar gezicht betasten. De eerste stapjes van die kinderen zou ze leiden, ze zou ze leren spreken en later naar school brengen.

's Avonds - de kinderen naar bed - zou een koele, oudere, nog mooie vrouw op het terras gasten verwelkomen. Binnen, in het schijnsel der lampen, drukten Kaai en Nielda vrienden de hand. Oude herinneringen worden uitgewisseld, nieuwtjes besproken. Er moet, tegenwoordig, in de stad veel te doen zijn. Er moet veel gesproken worden over mensen, dingen, gebeurtenissen. Ze zou wel zorgen het allerlaatste van het nieuws op te vangen om het 's avonds aan vrienden verder te ver-

tellen en, zoals jaren geleden, zou ze macht verkrijgen door stelselmatig te werken aan haar faam van meest geïnformeerde vrouw.

Zo droomde ze voort. Haar gezicht, bitter en vertrokken, werd milder en mooier. Aarzelend liep ze naar de spiegel. Ze hief de olielamp tot vlak bij het glas. In het glas zag ze eerst een oude en vriendelijke, maar, toen ze langer keek een moede, teleurgestelde, verbeten vrouw.

Zuchtend zette ze de lamp neer. De duivel heeft me weer te pakken, zei ze.

De woorden bleven, hard en nijdig, in de kamer hangen.

Op haar tenen liep ze naar een deur, luisterend of ze ergens onraad speurde, ergens een geluid kon opvangen. 't Was doodstil. Achter, in het hofje, krijste een onrustige vogel.

Maikel lag uitgestrekt op bed. Hij sliep niet. Ieder geluid in en buiten het huis drong tot hem door. Hij hoorde Dorita praten. Een enkele keer ving hij duidelijk woorden op. Hij hoorde het onrustig heen en weer lopen van neef Kaai. Met verfijnde zintuigen, geoefend in jarenlang luisteren naar zee en wind, ving hij de zachte stappen op waarmee Nielda over het terras liep en onderscheidde hij de vage klanken van de dieren van de nacht.

De algemene onrust, die het grote, nachtelijke ademen rond het huis verstoorde, had Maikel te pakken. Naast hem lag een brief van Donald. Hij had, na zich te hebben ontkleed 't nietszeggende briefje nogmaals gelezen. De jongen was overspannen. De jongen had zwaar ge-

studeerd, hard gewerkt, een paar dagen op het buitengoed zou een ander mens van hem maken.

Zonder Dorita om raad te vragen liet hij, via de districtsmeester, weten, dat 't goed was. Je kon, dacht Maikel, iemand als Donald moeilijk iets weigeren. Jaren geleden had de jongen, kind nog, voor het laatst op de plantage gespeeld. Later had hij hem nog een enkele keer in het stadje ontmoet tijdens een familieberaad. Daarna niet meer.

Maikel ging nog maar zelden naar de stad. De stad was onherkenbaar veranderd en afzichtelijk verminkt. Zijn kleine, mooie stad aan zee was door wildemannen, die alles anders maakten dan het vroeger was geweest, opengebroken.

Omdat hij er niets meer te zoeken had vermeed hij de stad, zich terugtrekkend op de plantage, waar niemand hem lastig kon vallen en waar hij als heer en meester trachtte het oude in stand te houden.

Een enkele keer, moe van het luisteren naar zee, als hij een verlatenheid voelde, die het leven ondragelijk maakte, keerde hij, voor enkele dagen, naar de stad terug. Dan ging hij eens met Donald, met Cola, met andere mannen praten, die het eiland kenden, zoals 't geweest was voordat de ‘nieuwe tijd’, zoals ze dikwijls zeiden, aanbrak.

Maar de ontmoedigende gesprekken met oude vrienden in de stad lieten een gevoel van machteloosheid achter. Hij was 't gezelschap van in zich zelf gekeerde, stugge mannen, dat dagelijks een borrel dronk in de oude sociëteit, ontgroeid. 't Clubgebouw stond aan het water. Vanaf een smal bordes zag men over de ingang van de haven. Schepen voeren in en uit. Langs de kade

lagen vrolijke zeilschepen, die tussen de vaste wal en het eiland heen en weer koersten die zeilschepen, rank en bewegend op water, de touwen sidderend in de wind, geladen met groene bananen en geurig citrusfruit, vormden een simfonie van bewegende lijnen.

Schippers en matrozen, donkere kerels van de zee, liepen bedrijvig en toch rustig op de kade voor hun schepen heen en weer. Als het fruit verkocht was voeren ze met schijnbaar lege barken, die echter, in het geheim, met smokkelwaar geladen waren, zeewaarts.

Urenlang kon hij geboeid naar dit wonderlijk gedoe van zeelui en schepen kijken. Maar de ranke Caraibische schoeners vielen in het niet, in vergelijking tot de geweldige zeeschepen, de acht- tien- en twintigduizend tonners, die regelmatig de haven binnenliepen. 't Waren adembenemende, ontzagwekkende, aanmatigende schepen, die deden alsof ze door geen storm of orkaan opzij geduwd konden worden. Die schepen vormden, met de onafzienbare stoet van glanzend gepoetste, opgedofte auto's, voor Maikel het simbool van de nieuwe tijd.

Schepen, auto's, fabrieken, heel dat snelle, motorische leven in de nieuwe tijd was voor Maikel uitdrukking van de bijzondere hoovaardigheid van de mens. Teruggekeerd op de plantage wist hij, dat vroeg of laat, alles ten val moest komen.

Hij was niet de enige, die dit dacht. Het hele eilandvolk beschouwde de geweldige industriële opbloei, dank zij de komst van gigantische olieraffinaderijen, als een kunstmatige en vreemde inbreuk op het aloude leven. Ze hadden bestaan van landbouw, van visserij, van handel en wat kleine nijverheid verdrongen. Plotseling, onver-

wacht, was het gekomen: de welvaart, de opbloei, de sprong naar de nieuwe tijd.

‘Als je 't mij vraagt is 't allemaal te danken aan onze haven,’ zei Cola met welgevallen, als hij, behagelijk zittend in een ouderwetse schommelstoel, het druk gedoe van binnenkoersende zeeschepen in de haven volgde.

't Was een opmerking waarop geen antwoord kwam. Het was vanzelfsprekend. Men was immers niet gekomen om de mooie ogen van een handvol negers en wat blanken op een god vergeten eilandje. Ze waren gekomen, omdat het eiland iets te bieden had en wat het te bieden had was de haven en de haven alleen. Aan het grote, ronde meer, verborgen tussen heuvels, verbonden door een diep en smal kanaal met zee, lag grond in overvloed om er fabrieken te bouwen. Fabrieken van zo ongehoorde afmetingen, van een zo verblindende structuur en samenstelling, dat 't wel leek alsof 't allemaal uit het brein van een gek kwam.

Toen 't er allemaal stond, in verbazend tempo groeiend, in elkaar geslagen door vreemde arbeiders, die uit verre, overzeese landen kwamen, trokken de duizenden negers naar de fabrieken, dag in, dag uit, om er te werken zoals ze nooit gewerkt hadden.

Soms, als je op straat liep, kwam je een bekende tegen. Een man van het land, die je vroeger, als kind al, gegroet en gekend had. Je herinnerde hem nog zoals hij zondags in een wit gesteven, deftig pak, zittend op de harde rug van een ongezadeld ezeltje, naar het kerkje reed, gevolgd door vrouw en kinderen te voet.

Nou ja, een neger op een ezeltje is maar 'n eenvoudig man. Maar Maikel wist, dat zo'n man, rijdend naar de kerk, gevolgd door de zijnen, temidden van het woeste,

hete landschap, een fiere, onafhankelijke koning was, in geen enkel opzicht te vergelijken met de arbeider, die hem nu, bijna joviaal groetend, toevallig passeerde in de hitte van het zon-gestoofde straatje, waar het oude huis van de familie stond, vergeeld, verzakt een beetje, verwaarloosd en vervallen, maar, nog steeds getuigend van eigen geestkracht.

De fabrieken op 't eiland, de nieuwe tijd, eisten de gehele mens op. Zoals de honderden molens terwille van de fabrieken dag en nacht water schepten uit de arme grond van het verdorstende land, zo zogen ze ook, meende Maikel, de ziel van de mens leeg. Maar daarvoor hadden de kleine, egoiste, sombere ouder wordende mannen die op het bordes voor het clubgebouw zaten, weinig oog.

Zij herinnerden zich de dagen, toen planters, ambtenaren en handelslui oppermachtig waren. Toen alles in evenwicht leek en iedereen zijn plaats wist, zelfs de eenvoudigste neger. Nu was 't evenwicht verbroken. Nu was alles op drift gekomen in de geweldige onrust van de nieuwe tijd, die 't eiland te pakken had.

En nu was de onrust zelfs naar zijn landhuis geslopen. Die jonge Kaai was een nieuwe, onbekende verschijning op het eiland. Als Maikel niet beter wist dan zou hij er aan twijfelen of Kaai de zoon was van zijn broer Frederico. De zoon van een eerbiedwaardig, deftig ambtenaar, die jaren en jaren van zijn leven offerde aan het recht. Want hij was rechter geweest, die vader van Kaai. Een man van 't eiland. Een stroeve, ouderwetse man. Een hooghartig man ook, die met afschuw de nieuwe tijd zag komen en misschien wel, op een gloeiende dag, doodbleef achter 't mahoniehouten bureau in

zijn werkkamer, uit ergernis over al het vreemde, verontrustende en nieuwe.

Omdat Kaai's moeder, plantersdochter, een vroeg verweesd meisje was zij geweest, afkomstig uit de oosterhelft van het eiland, al veel eerder was gestorven, waren ooms en broers bij elkaar gekomen om zich te ontfermen over de inboedel, het vermogen en dat dunne, magere neuswijze neefje Kaai. Hij was 't enige kind en moest, zo besloot de familieraad, evenals de vader later studeren. Spaarzaam en zuinig beheerde men het kleine kapitaal, dat straks moest dienen om de jongen een kans te geven.

Hij werd in het huis van Donald opgenomen. In dat donkere, schaduwrijke huis, een fort leek 't wel. Tussen hoge, brokkelige muren, rijpte het kind tot jongeman. En heel zijn hart ging uit naar de nieuwe tijd. Vreemd was dat. Vreemd, als een ziekelijke afwijking, in een familie, die planters, ambtenaren, zeelieden van naam, avonturiers en vrolijke, goedmoedige mislukkingen opleverde.

Hij moest en zou naar de fabrieken. Hij weigerde ambtenaar te worden. Hij gruwde van het doktersvak, geliefkoosd beroep der zonen van de weinige blanke families op het eiland. De handel trok niet. De zeevaart was niets voor hem. De armzalige plantages, verlaten tuinen als het waren, beloofden niets voor de toekomst. Hij knutselde maar met draden, buizen en retorten in een verlaten schuur.

Heel precies ontvouwde hij zijn toekomstplannen aan verbaasd luisterende familieleden. Hij wilde het geheimzinnig raderwerk der fabrieken leren kennen. Hij wilde werktuigkundige worden, constructeur, ingenieur mis-

schien, gelijke in rang met de vreemdelingen, die sedert de komst van de groot-industrie op het eiland neerstreken.

Ze hadden hem, ondanks alle familiebezwaren, alle gepieker en gepeins, niet tegen kunnen houden. Hij was naar Nieuw York gegaan. 't Ging allemaal goed vertelden de berichten. Totdat, Maikel herinnerde het zich plotseling, een langdurige ziekte het studieplan in gevaar bracht. Wat was 't voor een ziekte geweest? Maikel herinnerde 't zich niet meer. Ook overspannenheid? In ieder geval was hij teruggekeerd, trots op zijn graad en zijn kennis en eenzelvig, een beetje stroef ook, zoals zijn vader was geweest, ging hij op de fabriek aan 't werk.

En nu was die jongen, volgens Donald, overspannen, naar zijn plantage gekomen. Om rust te zoeken? Of, om iets anders?

't Gerucht kon de ronde gedaan hebben, 't gerucht dat er op Santa Cruz een mooi meisje woonde. Een half simpel meisje, zeggen ze. Maar mooi, onmiskenbaar mooi. 't Was gewoonte om te trouwen onder familieleden. De keuze was maar klein. Waarom niet?

Onrustig wentelde Maikel op het veldbed heen en weer. De nachtgeluiden drongen duidelijk tot hem door. Tussen de heuvels balkte een ezel. Dichterbij klonk het krijsen van een kleine papegaai. De zoete geur van een bloeiende oleander woei door het venster in de slaapkamer. Met een schok herinnerde hij zich, dat de dama di anochi, de nachtbloeiende cactus, in alle schoonheid pralen zou.

Ai, nu begreep hij waar Nielda heen ging, sluipend op blote voeten over het terras, en glimlachend over het kind, viel hij in diepe, ongestoorde slaap.

5

De schemering duurde kort. Boven de heuvels, achter het huis, werd de lucht rood. Hanen in het dorp kraaiden. Schurftige haarloze honden blaften. Ezels balkten. Geiten, uit slaap ontwakend, mekkerden en trokken naar de heuvels, op zoek naar voedsel. Toen duurde het niet lang of de zon steeg boven de heuvels uit. De hemel werd een heldere baan vol zonlicht. Licht kletterde neer op weerkaatsende golven. Bomen wierpen schaduwen op de grond. Rotsen vormden zwarte plekken terzijde van het heldere strand. Menselijke stemmen werden hoorbaar. 't Terras werd door die ijverige Feetchie met een grote bezem schoongeveegd. Deuren piepten open. In het huis bonkten voetstappen over de grond. Dorita riep, met harde stem, bevelen naar Feetchie. Kaai werd wakker.

Hij werd altijd snel wakker. Er is licht. De mens staat van bed op. Zo was het nu eenmaal op het eiland. 't Had weinig zin om op bed te blijven, want na korte tijd baadde je in zweet. De klaarte van de morgen, de afwezigheid van vertrouwde geluiden, zoals thuis bij het krieken van de dag klonken, het uitzicht op heuvels en zee, de trage en toch intense arbeid van de zwarte man op het terras, de koelte van de wind, die over 't land streek, meevoerend een vaag geklepel van een verre kerktoren, al die verschillende dingen maakten op hem een onwerkelijke en tegelijk ook werkelijke indruk. Hij

stond voor het venster en keek naar buiten als viel 't moeilijk om afscheid van de nacht te nemen en de werkelijkheid van de dag te aanvaarden.

Hij dacht niet onmiddellijk aan de boodschap, die hij overbrengen moest. Aan dingen, die hij bespreken wilde. Hij keek slechts naar het landschap, luisterde naar geluiden en een sterk verlangen om hier langer te blijven dan hij zich voorgenomen had, kwam in hem op.

Aan de deur werd geklopt.

'Wie is daar?'

'Dorita,' werd aan de andere kant gefluisterd.

Met een snelle beweging sloeg hij een dunne kamerjas om.

'Je bent vroeg uit de veren,' lachte hij, toen ze binnen stapte. Geheimzinnig legde ze een vinger op de lippen. Met een vuile duim - in het heldere licht van de morgen zag hij, dat Dorita een verslonsde en vervuilde in vodden geklede vrouw was - wees ze naar de gang.

'Hij hoort ieder woord,' zei ze hees.

'En?'

'Ik zou je willen spreken.'

'Ga je gang.'

'Hier niet. In godsnaam, hier niet. Hij hoort ieder woord.'

'Waar dan?'

Ze dacht een ogenblik na. Ze hield 't hoofd schuin gebogen. Zwarte haren hingen in een zware wrong boven de magere hals. Er waren lijnen om haar mond. Met donkere ogen keek ze hem peinzend aan. Er trok een glimlach over haar gezicht. De overgang was zo volkomen en snel, dat Kaai ontstelde.

‘Je ziet er heel anders uit,’ zei ze lachend en luid. ‘De buitenlucht doet je goed.’

Verward streek Kaai met zijn hand door zijn rosse krullen. Hij voelde onder de zijde van de kamerjas zijn huid prikkelen. Zweetdroppels vormden zich op 't voorhoofd.

‘Hebben jullie geen bad in huis?’ vroeg hij op onverschillige toon.

‘Nee,’ zei ze. ‘De zee is groot genoeg. De zee spoelt al het vuil van je af.’

‘Zouden we...?’

‘Aan zee?’

‘ja?’

‘Onmogelijk,’ fluisterde ze.

‘Ik zal het je later zeggen, als hij weg is. Maar spreek geen woord met hem. Geen woord, versta je! Laat voorlopig alles aan mij over. Alles. Ik zal met hem spreken.’

Ze draaide zich snel om. Liep met lange stappen het vertrek uit en wierp de deur toe.

't Heeft geen haast, dacht Kaai. Hij neuriede een liedje. Verbaasd merkte hij, dat 't een stokoud deuntje was. Een van de versjes van het eiland. 't Ging over een schoenmakertje, dat graag bloempjes plukte. Als kinderen hadden ze 't dikwijls gezongen. Hij voelde zich als 't kind, dat hier, jaren geleden, ravotte en speelde. Herinneringen kwamen boven. In het hofje, zoals ze de tuin achter het huis noemden, had hij met Nielda gespeeld. Er moest wat gebeurd zijn. God, er moest wat gebeurd zijn. Hij wist niet wat. Maar 't was iets belangrijks geweest. Wat? Wat?

Hij kleedde zich nadenkend aan. Hemd en broek was genoeg. Hier nam je, of je 't wilde of niet, de manieren

van 't land aan. Eenvoudig zijn is iets prettigs, maar je moet 't niet overdrijven had Komroff eens gezegd. De herinnering aan hem stemde een ogenblik wrevelig. Maar 't daglicht was nu zo overweldigend, de morgenlucht zo overrompelend verfrissend, 't liet hem geen tijd om aan dingen te denken, die gisteren, eergisteren of lang geleden gebeurden.

't Oude wijf, dacht Kaai, mag spreken met haar broer zoveel ze wil. Aan mij de tijd... de tijd!

Gekleed liep hij door de ‘sala’, een stuk gebakken vis, dat in een schaal lag, meenemend naar buiten. Feetchie groette onderdanig en gedwee. Hij bleef een ogenblik staan en vroeg of Nielda en Sjon Maikel al buiten waren. ‘Ai,’ zei Feetchie, ‘zij zijn altijd de eersten.’

‘Waar zijn ze?’ vroeg Kaai.

Feetchie wees met zijn hand naar de zeekant. ‘Daarheen, daarheen,’ riep hij. ‘Ze gaan altijd naar de boten.’

Waarom deed Dorita zo geheimzinnig als ze toch naar de boten zijn? vroeg Kaai zich af. Hij trok de schouders op en liep, de harde, knapperige vis etend, langs het zandpad naar de zee. Hij voelde aarde onder zijn voeten. Nog koel in de morgen. Een uur later zou het zand gloeiend worden.

Het pad, omzoomd door manzanillabosjes, maakte een scherpe boog en na de bocht stond Kaai, verrast, voor een kleine baai. Op 't water dreef een boot. Naast de boot stond, half in het water, Maikel.

Ze keken elkaar een ogenblik aan.

‘Ik had je niet zo vroeg verwacht,’ riep Maikel.

‘Ga je vissen?’

‘Ja.’

Maikel aarzelde. Toen vroeg hij: ‘ga je mee?’ Een kwartier later voer het scheepje, dat de naam van de plantage droeg, de Santa Cruz I, naar volle zee. Maikel zat zwijgend aan het roer. Hij tuurde over 't water en zei, na lange tijd z'n zwijgen verbrekend: ‘'t Valt me mee, dat je niet misselijk wordt.’

Kaai, liggend op de boeg van het barkje, wendde zich lui en een beetje gevleid om.

‘Waar ga je eigenlijk heen?’ vroeg hij.

Maikel antwoordde niet onmiddellijk. Hij stak, de hand gekromd over het vlammetje van een lucifer, een pijp aan. Daarna riep hij: ‘Kan 't je wat schelen waar we heen gaan?’

Kaai trok de schouders op.

‘O, ik dacht maar,’ riep Maikel, ‘lui, zoals jij moeten altijd ergens heen. Lui, zoals jij, hebben altijd 't een of andere doel. Dat heb ik gisteravond direct gezien, vrindje. Je bent een doel-ganger, een hardloper-naar-weet-ik-wat. Wij hier gaan nooit 'es ergens heen. We gaan zo maar zeilen.’

Het scheepje, dat op een vrij grote afstand van de kust was gekomen, werd in de zware, nauwelijks zichtbare golfstroom, die langs het eiland naar de latijnse kust stroomde, opgenomen. Maikel voelde het aan zijn hand. Als hij toegaf, zouden ze, over enkele dagen, in Coro zijn. Ze zouden verder kunnen drijven naar de eilanden in het oosten. God weet, waar ze terecht zouden komen. Alleen zou hij gaan. Met zo'n passagier aan boord was 't onmogelijk. Als 't moest zouden ze terugkeren naar het eiland. Vanmiddag. Vannacht. Morgen misschien.

De woorden van Maikel herinnerden Kaai aan het doel waarvoor hij kwam. Als die verdomde Dorita hem niet gewaarschuwd had dan zou dit waarschijnlijk de ongezochte gelegenheid zijn om met Maikel te praten. Hij schouderschokte. Och, er zouden ongezochte gelegenheden genoeg komen. Hij kroop van de voorplecht naar het roer en ging naast Maikel zitten.

‘Waarom zei je dat eigenlijk?’

‘Wat?’

‘Van dat doel?’

‘Nou, is 't niet zo?’

‘Iedereen moet een doel hebben in 't leven,’ zei Kaai vaag.

‘Wat is jouw doel?’ vroeg Maikel.

Kaai trok de schouders op. Het was zinneloos om over zoiets te praten, midden op zee, aan boord van een barkje, met een oom, die geen enkel ander doel voor ogen had, dan... nu ja, wat?

‘Rijk worden?’ vroeg Maikel scherp. ‘Ja, ontken 't niet, vrindje, da's 't doel van jullie allemaal. Rijk worden!’

Ze zwegen een poos. Toen vervolgde Maikel: ‘Ik ben er in een hele tijd niet meer geweest.’

‘Waar?’ vroeg Kaai.

‘Daar,’ en Maikel wees met zijn hand naar de wit schemerende verte aan de oostkant van het eiland, waar hun kleine stad lag. De stad van Kaai en Maikel. Een stad van geel geverfde huizen onder rode pannedaken. Hun lieve, oude stad.

‘Ik ben er in een hele tijd niet meer geweest. Ik heb er geen zin meer in. De stad is veranderd. Het eiland is veranderd. Maar dat is het ergste niet. 't Ergste is, dat

de mensen veranderd zijn. Iemand als jij kan dat niet beoordelen, Kaai. Je bent te jong. Je hebt 't eiland vroeger niet gekend. Zoals het was. Zoals het nooit meer worden zal.'

Maikel zweeg. Hij voelde de diepe trillingen der zee zich door het hout van het barkje voortplanten van de boeg naar de helmstok, die hij in de hand hield.

'Niet, dat 't wat te betekenen heeft. Als je op de plantage leeft, als je veel zeilt op zee, als je probeert op een fatsoenlijke manier nog iets van het leven te maken, dan snap je, dat 't eigenlijk niets te betekenen heeft. Maar 't is toch verdomd jammer.'

'Wat is jammer?' onderbrak Kaai.

Maikel keek hem aan. Toen ging hij verder, als sprak hij zomaar, tot zichzelf.

'Toen 't begon had ik 't onmiddellijk door. 't Was omstreeks de jaren zestien of zeventien. 't Stikte van de geruchten op 't eiland. 't Een al wilder dan het andere. Ik was net terug van de overkant. Je weet toch, dat ik aan de overkant geweest ben?'

Kaai knikte.

'In die tijd woonden we in de stad bij je vader. We hadden een vleugel van het grote huis gekregen. Tijdelijk natuurlijk. Totdat hier, op 't land, alles weer op dreef zou zijn. Toen ging ik nog dagelijks naar de club. Op 't bordes zaten we iedere dag zo'n beetje te praten over de dingen op 't eiland. Wat er goed ging. Wat er fout ging. Je weet wel, zoals ze nog praten. Gezellig, zonder zin, zoals buren praten met buren, die 't goed met elkaar kunnen vinden.'

'Geruchten deden de ronde,' herhaalde Maikel. 'Ze zeiden, dat er op 't eiland een soort fabriek zou komen.

Een soort olie-fabriek. Ze zeiden, dat ze in het diepste geheim een stuk land gekocht hadden om er die fabriek op neer te zetten. Och, aan geruchten was geen gebrek. Op 't laatst lette je er niet meer op. Maar die geruchten namen vaster vormen aan en tenslotte bleek het waar te zijn.

'Ik zal die opwinding nooit vergeten. In die dagen leefde Morrie nog. Heb je Morrie nog gekend?'

Kaai schudde het hoofd.

'Nee,' bedacht Maikel, 'hij leefde voor je tijd. Morrie was toen al een oude vent. Een beste kerel die Morrie. Om negen uur 's morgens kwam hij als eerste op de club. Dan vroeg hij om een glas rum en na zijn eerste glas nam hij een tweede, maar als er iemand binnenkwam, bestelde hij haastig kwast met ijs, omdat Morrie de hele wereld wilde wijsmaken, dat hij nooit iets anders dronk dan kwast met ijs. We hebben om die geheimzinnigheid van Morrie dikwijls moeten lachen. We vroegen hem, waar z'n drankneus toch vandaan kwam. We boden hem om de haverklap een borrel aan. Maar hij weigerde met de vriendelijkste glimlach van de wereld. Ten slotte deden we alsof we geloofden in zijn kwast met ijs. We namen hem zoals hij was en daarmee waren we allemaal tevreden.

'Hij was een jood. Een beste, kleine jood. Een van de allerbeste joden van 't hele eiland. Hij scharrelde z'n kost bij elkaar zo goed en zo kwaad als 't ging. Hij verkocht ijzeren pannen, touwwerk en teer aan schepelingen. Hij verkocht van alles en nog wat. En wat hij verdiende verdeelde hij onder de armen.

'Jezus,' riep Maikel uit, 'je kan tegenwoordig niet meer begrijpen wat zo'n man eigenlijk aan de armen

weggaf. We hebben op de club eens zitten rekenen wat iemand als Morrie in zijn lange leven weggegeven heeft aan anderen. Je kan me geloven of niet, maar 't moeten honderdduizenden zijn geweest. Honderdduizenden. Weggegeven. Zonder omkijken. Aan mensen, die het meer nodig hadden dan Morrie.

'Hij zei altijd met zo'n glimlachje: ze worden in allerlei soorten geboren. Krom of recht. Lang of klein. Bruin en blank. Dom en slim. Je kan er gewoonweg niks aan doen hoe je wordt geboren. Maar we hebben allemaal wat. Bij mij, zei Morrie, zit 't hier. En dan tikte hij met een lange wijsvinger op z'n voorhoofd. Ik ben, zei hij, toevallig slim geboren. Omdat ik slim geboren ben vloeit 't geld naar me toe. En weet je, waarom God al dat geld naar me toe laat stromen? Omdat Hij iedere dag proberen wil of Morrie nog een hart heeft. Maar o wee, o wee, als Hij merkt op een dag, dat Morrie zijn hart verloren heeft. Weet je wat er dan gebeurt? Dan blijft er alleen een slimme Morrie over en dat is 't ergste wat er gebeuren kan.

'Snap je,' vroeg Maikel zijn verhaal onderbrekend, 'waarom het eigenlijk zo erg zou zijn als zo iemand als die Morrie z'n hart verliezen zou?'

'Nou?' vroeg Kaai op ongeïnteresseerde toon.

'O, ik zie 't al, je weet 't niet. Kijk kereltje, dat is zo erg omdat er zo verdomd veel Morrie's op de wereld rondlopen, die nog nooit een hart gehad hebben.'

Hij zweeg een poosje. Hij haalde de schoot van het grootzeil in. 't Zeil werd scherper gesteld. Het roer gekeerd. Langzaam dwong hij de boeg met een boog tegen de stroom op. Het scheepje begon te bonken op de golven. De macht van de zee werd hevig voelbaar.

‘Maar toen 't gebeurde, toen er veel geld op 't eiland kwam, toen alles anders werd, werd Morrie aan de grote vuurproef onderworpen.’

‘En?’ vroeg Kaai, tegen zijn wil toch geboeid door het verhaal over die onbekende Morrie.

Maikel spuwde overboord. Hij trok nu heftiger aan de schoot. Kaai zag zijn spieren zwellen onder z'n rode verbrande, harige huid.

Tegen de wind in schreeuwde hij, als sprak hij niet met Kaai, maar met een grote, onbekende vijand: ‘Hij ging de weg van allemaal. De centen kregen hem te pakken op 't laatst.

‘Ik ben niet eens naar z'n begrafenis gegaan. Ze zeggen, dat ie dood achter z'n bureau gevonden werd, stinkend naar de drank.’

't Scheepje voer, tegen de stroom optomend, langzaam naar de kust terug. 't Zou nog drie, vier uren duren voordat 't de veilige baai kon binnenvallen. In die drie, vier uren kan ik praten met die jongeman, dacht Maikel.

Of 't zin had? Hij trok de schouders op. Neef Kaai had hem altijd geërgerd. In vroeger jaren was hij een mager schuchter ventje. Een pienter ventje ook. Knap op school. De trots van zijn vader, geprezen door de onderwijzers... en toch, toch geen vent naar z'n hart. Geen jongen waar, volgens Maikel, iets inzat. Geen jongen met verlangen naar... nou ja, God mocht weten wat!

Verlangen, verlangen naar het onmogelijke, dat was 't. Dat was de drang in hun bloed. In het bloed van him familie. In het bloed van de eilandbewoners. Verlangen naar het onmogelijke.

En daar zat nu zo'n jongen, die jaren gestudeerd had,

om als de eerste de beste koelie op zo'n fabriek een baantje te krijgen.

Maikel kon dat niet begrijpen. De carrière van zijn neef had iets verdachts, iets afstotends, iets tegennatuurlijks.

‘'t Zijn vreemde eilanden, waarop we leven,’ begon hij weer, half sprekend tot zichzelf, half tegen z'n neef.

‘Eilanden met gekke mensen. Vroeger liepen er veel mooiere gekken rond dan nu. Vroeger, toen 't nog geen vetpot was, toen ze arm waren als de mieren, toen was 't net - ja, lach je oude oom niet uit, Kaai - toen was 't net of ze rijker waren dan nu.’

‘Ik lach je niet uit,’ zei Kaai.

‘Ze zijn armer geworden. Iedereen, die teveel geld in z'n brandkast stapelt wordt armer. Heb je daar wel eens over nagedacht, Kaai?’

Hij schudde het hoofd. Hij hoopte, dat zijn oom z'n monologen voort zou zetten. Laat hem maar praten. Hij zegt dingen, die ik denk, als ik moe ben. Laat hem praten.

‘Ik heb vroeger wel eens gedacht, dat je die eilanden van ons in een soort keizerrijkje moest veranderen, een keizerrijkje met een luizige keizer aan het hoofd. Wat zouden de mensen gelukkig zijn. Maar de duivel is gekomen en het duurde niet lang of hij strooide z'n gouden pepernoten rond. Sindsdien is 't gedaan met 't goeie leven.

‘Weet je wat er gebeurde?’

Kaai schudde het hoofd. Hij begreep niet waar Maikel heen wilde.

‘Is je nooit opgevallen, wat er eigenlijk precies gebeurde? Heb je dan zand in je ogen? Stof in je oren?

Snap je 't dan niet?' vroeg Maikel in stijgende verbazing.

'Maar m'n goeie god? alles, letterlijk alles viel in elkaar. Diepe vriendschappen verkeerden in haat. Eenvoud werd praalzucht en het verlangen om werkelijk grote, werkelijk machtige dingen te doen werd op z'n hoogst wat verlangen naar een handvol geld. De natuur - je had eens moeten weten hoe dicht ze bij de natuur leefden - werd recreatieoord. Ze verlieten hun eigengebouwde, schone hutten, om in de buurt van fabrieken in gore krotten en stinkende wijken te hokken. Eerlijke mannen werden dronkaards en hoerenlopers.'

Maikel zweeg. Hij voelde, dat hij hardop tot zichzelf sprak. De jongen kon hem niet volgen.

'M'n God,' riep hij uit, 'zie je 't dan niet aan de gezichten van de mensen om je heen? Ben je dan blind? Ben je doof? Ben je stom? Hoor je 't niet in de gesprekken? Merk je niet hoe de muziek van vroeger verschaalde tot dreun en hoe ze vergeten zijn om hun wonderlijke verhalen te vertellen, zoals ze het vroeger deden, als de duisternis gevallen was, bij het licht van olielamp of komfoor, waarin het houtskool lag na te gloeien? Ik begrijp niet, dat je die dingen niet ziet?'

En, zonder enig antwoord af te wachten, vervolgde hij, meer tot zich zelf sprekend dan tot Kaai. 'Of, ik begrijp 't wel. Je kunt 't niet zien. Je bent, zonder dat je 't weet, blind geboren. Je bent opgenomen in een stroom, die stroomt, maar niemand weet waarheen. Je bent een van de rest. Van de geweldige rest der mensen, die, op zoek naar comfort en vermaak, naar God weet wat voor dwaasheid, hun onschuld verliezen.'

Broedend over dingen, die hem ergerden, de nieuwe

tijd, die hij onmogelijk aanvaarden kon, die hij verachtte en verafschuwde, dacht hij terug aan de dag, waarop het gebeurde. Een dag, die hij nimmer kon vergeten.

‘We zaten op de club. 't Was avond. De zon ging onder. De zee, voor de haveningang, was bloedrood. De huizen aan de overkant waren rood. De lucht was rood. Er hing een rode stemming over stad en eiland.

‘Ik zat op 't bordes naast Morrie. Hij dronk z'n kwast. We zwegen. De deur werd opengestoten. De secretaris stond achter ons. Hij wilde ons iets toevertrouwen. Iets gewichtigs. Hij deed schichtig. Hij keek om zich heen of hij de hele wereld wantrouwde. Alleen wij mochten het geheim weten. Hij fluisterde, alsof hij ons een verrukkelijk geheim toevertrouwde, dat het nu eindelijk zo ver was. De kogel is door de kerk, zei hij. De tijden zouden veranderen, want 't stond als een paal boven water, dat ze komen zouden met hun oliefabrieken en hun welvaart.’

‘Toen hij 't vertelde, op zachte toon, onvergetelijk eigenlijk, zaten we 'n ogenblik voor ons uit te kijken. En dat van die welvaart, zei ik, is een grote, grote leugen.’

‘De secretaris begon maar wat te hinniken en Morrie keek me verbaasd aan. Ik herinner me dat alles nog heel precies,’ zei Maikel, ‘en het beste herinner ik me, dat de zon op die avond, de haven, de zee, de lucht, de stad bloedrood maakte. Vreemd is 't, dat ik me dat zo precies herinner.’

Kaai luisterde. Dat van die bloedrode zonsondergang was pathetische aanstellerij en dat van die welvaart... Kaai trok de schouders op.

't Was makkelijk praten, zoals ze het allemaal deden

in hun kringen, over negers, die dure pakken, zijden japonnen voor de vrouwen, auto's, ijskasten en radio's kochten. 't Was makkelijk schimpen op dat soort van welvaart en toch... toch betekende 't iets voor al die mensen op 't eiland.

Wat wilde Maikel in Godsnaam? Moesten ze dan met alle geweld in pitoreske hutten blijven wonen? Moesten ze vegeteren op een eiland, dat alle redelijke middelen van bestaan miste? Waarom, vroeg Kaai zich af, vertelde Maikel al die dingen? Omdat hij wist waarvoor hij kwam?

Hij twijfelde. Wellicht, overwoog hij, wellicht meende hij de dingen, die hij zei. Misschien, aarzelde Kaai, misschien kende deze man, met zijn flok roodbruin haar over 't voorhoofd, met z'n stekend blauwe ogen, misschien kende hij een andere werkelijkheid, achter de werkelijkheid van alle dagen.

Vermoedens werden wakker. Herinneringen kwamen boven. Herinneringen aan een verleden, dat in hem voortwoekerde als een ziekte, een vuile kanker, die met schroeiende vlammen er uit gebrand moest worden, terwijl hij wist dat het leven, zonder die geheime ziekte, niet te verdragen zou zijn. 't Was allemaal zo ontzettend en verwarrend.

‘Heb je wel 'es over dat begrip welvaart nagedacht?’ vroeg Maikel.

Kaai schudde 't hoofd. Het was zinneloos om te discussiëren. Laat hem praten, laat hem praten, laat hem in vredesnaam praten!

‘Ik ben er zeker van, dat je er nog nooit over nagedacht hebt, vriendje.

‘Je bent net als de anderen. Je begrijpt niet wat ik

bedoel. Je bent te jong. Je kunt er niets aan doen, dat je de dingen niet ziet, zoals ik ze zie. Wie leerde me het bedrog doorzien, toen ik zo jong was als jij?'

Fluisterend vervolgde hij, geheimzinnig, zich voor overbuigend naar de jonge man, op de vloer van de bark: 'Een man leerde me de waarheid kennen. Een man, die, als hij in de nacht langs het bergpad liep, in staat was om met twee, drie woorden precies te zeggen wat je voelde, wat je wilde, wat je droomde, wat je verlangde. Dingen, zei hij, die je zelf niet onder woorden brengen kon.'

Hij zweeg een ogenblik en toen, niet meer fluisterend, harder, vervolgde hij, 'ze hebben hem indertijd in de een of andere gevangenis doodgeslagen. Zoals je 't eerste 't beste reptiel zou doodslaan. Je moet maar denken, dat ze niet wisten wat ze deden. Ze handelden in opdracht van de een of andere kerel, die zijn opdrachten weer van een andere kerel kreeg. Ze sloegen hem dood als 't eerste 't beste reptiel omdat ze dachten, dat 't goed was. Niemand is meer van zijn goede wil en zijn goede recht overtuigd dan de beul, vriendje. Niemand heeft minder last van zijn geweten dan 't eerste 't beste stomme officiertje, dat een troep soldaten commandeert op de binnenplaats van een met bloed bespatte gevangenis.'

Hij trok aan de schoot van het grootzeil. Het barkje helde over. Beiden zwegen ze. Eindelijk zei Maikel: 'Ai, waar was ik gebleven? Ik dwaal af. Ik word ouder. Ik begin te leuteren als Dorita. Straks ga ik nog hardop praten. Waar was ik gebleven?'

Hij schopte Kaai tegen zijn zij. 'Je kan me toch wel antwoord geven?' riep hij.

‘Je beweerde,’ zei Kaai exact, ‘dat welvaart een leugen is, of zoiets.’

‘Ai,’ lachte Maikel, ‘je hebt gelijk. Je hebt beter geluisterd dan ik dacht. Je houdt de hoofdzaken in 't oog. Goed zo. Je kan wel merken, dat je een helder kereltje was op school. Net zo'n helder kereltje als Frederico, je vader.’

Maikel zweeg weer. Hij keek naar de kust, die ze naderden. Hij vroeg zich af, of hij de jongen naar zijn kleine, geheime baai zou brengen, die, onzichtbaar vanuit de zee, als een smalle spleet het land binnendrong.

In Kaai riepen zijn laatste woorden herinneringen wakker. Hij dacht niet graag aan vader. De dunne, zure gerechtsambtenaar was in alles het tegendeel van zijn wonderlijke broer Maikel. Men had die rechter eens moeten vertellen, dat welvaart een soort van leugen, bedrog, zinsbegoocheling was. Men had dat eens moeten vertellen aan die correcte nauwkeurige man, die avond na avond over zijn vonnissen en besluiten, zijn stukken, zoals hij plechtig zei, gebogen zat, om de volgende dag, geprepareerd, exact, de feiten onder ogen te kunnen zien.

Welvaart... welvaart was een begrip, uit te drukken in cijfers. De rechter bij het Hof van Justitie had dat maar al te goed geweten. Hij volgde een droef en streng systeem. Iedere penning werd omgedraaid, niet een, maar vijf of tien keer. Er heerste in het ouderlijk huis ernstige, bijna fanatieke zuinigheid. Geheimzinnige schulden, ontstaan door oorzaken, die Kaai niet kende, drukten zwaar op het kleine gezin. Toen de rechter stierf liet hij weinig achter. De schulden waren betaald. Ik

sluit gerust mijn ogen, had hij gezegd. Dat waren zijn laatste woorden.

Had Kaai van hem zijn berekening, zijn gevoel voor exacte waarden en feiten geërfd? Hoe was 't mogelijk, dat tussen beide broers een zo wonderlijk verschil bestond?

Het scheepje draaide bij. Het grootzeil klapperde in de wind. Kaai moest snel bukken om niet door de giek te worden getroffen. Golven bonkten tegen de boot, die ongedurig slingerde. Een ogenblik later had Maikel schip en zeilen weer in bedwang. Het trillen van de zee was langs de helmstok voelbaar in zijn hand. Hij moest lachen om de uitdrukking van verbazing en schrik op het gezicht van die jonge meelmuil. Ze voeren recht op de kust toe.

De rotsen, tientallen meters hoog uit het water rijzend, vormden, grijs en kaal als ze waren, slechts hier en daar begroeid door dorre, rossige planten, een muur, waartegen het bootje te pletter wilde lopen.

'Wat ben je van plan?' schreeuwde Kaai.

'Je bent aardig bang, ventje,' merkte Maikel rustig op. Ze kwamen gevaarlijk dicht bij de rotsen. Achter neerhangende takken van groene bosjes zag Kaai een spleet. De boeg boorde zich een weg door de takken. Bladeren vielen op 't dek. Daarna voeren ze een klein, doodstil binnenwatertje op. Een geheimzinnig kolkje tussen de rotsen met aan een kant 'n strandje van bruin zand, waarop, gebouwd uit aangespoeld hout, een hut stond.

Het bootje voer met een schok op het zand.

'Stap uit,' riep Maikel. 'Hier kan niemand ons vin-

den. Niemand kan ons zien. Niemand kan ons horen. Hier is 't goed.'

Als een kwajongen wipte hij overboord. Met grote stappen liep hij naar het wrakke huisje. Kaai keek naar de rotswanden, die hem neer drukten en benauwden, naar een plek brandend heldere lucht daarboven.

'Daar sta je verbaasd van te kijken, hé?' riep Maikel vrolijk uit. 'Vind je 't niet een hol voor piraten? Als je tijd hebt dan mag je gerust 'es in 't zand gaan graven, misschien vind je nog een kist met ducaten. 't Zou me niks verwonderen. Maar voordat je al die moeite doet, zou ik je aanraden om naar de bank in de stad te gaan en te zeggen tegen de directeur: Ik heb een idee, mi sjon. Ik weet een plekje aan de kust, zo eenzaam, zo verlaten, zo onbekend, dat het niet eens in kaart gebracht werd. Daar heb ik, meneer de directeur, een kist met waardeloze snuisterijen verstopt en nu stel ik u voor om die kist, onder de ogen van de autoriteiten en de pers van ons ganse eiland, op te graven. Als dat gebeurd is, meneer de directeur, sturen we telegrammen en foto's naar de United States of America. Vervolgens wachten we doodkalm op toeristen, die met eigen ogen naar ons piratengeheimpje komen kijken. We bouwen een hotel en bij al die toeristen gaan we rond, met de hoed in de hand. Als 't goed gaat dan worden u en ik rijk, meneer de directeur. Voor u is dat niet noodzakelijk, want u bent allang stinkend rijk, maar ik, ik zou het nog graag worden. Nou?' vroeg Maikel.

Kaai zei: ''t Idee is nog niet zo gek als je denkt. Er zijn overigens andere manieren om rijk te worden.'

‘Rijk worden is geen kunst,’ zei Maikel kortaf. ‘Leven is een kunst.’

‘Ik heb,’ vervolgde Maikel, ‘in mijn tijd verschillende van die piratengeschiedenissen gelezen. Ik geloof, dat die boeken geschreven zijn door mensen, die zelf nooit piraat zouden geworden zijn. Je kan je trouwens niet voorstellen, dat een piraat ooit een boek zou schrijven. Zo'n piraat heeft belangrijker dingen te doen. Hij moet schepen enteren om in leven te blijven. Hij moet aanvallen om niet te worden opgevreten. Hij moet honger lijden om een week lang in overvloed te baden. Hij moet op geheime plekjes schatten achterlaten en heeft niet eens de tijd om ze later weer op te graven. Hij zwelgt in vrouwenvlees maar is bereid om drie jaar achter elkaar geen vrouw te zien. Hij blijft arm en berooid en als hij eindelijk terugkeert naar de haven, die hij eens verliet, lacht iedereen hem uit. En toch deed hij belangrijke dingen, de piraat.’

‘Wat?’ vroeg Kaai sceptisch.

‘O, begin je belang te stellen in mijn piraat?’ vroeg Maikel.

‘Nou, dan zal ik je vertellen, wat hij voor belangrijks deed. Hij heeft een droom nagejaagd.’

‘Een droom?’

Maikel knikte. Hij ging rustig op het zand zitten. Kaai ging naast hem liggen. Nu, dacht hij, volgt er een nieuwe monoloog. Na de monologen op zee, de monologen op het strand. Hij trok de schouders op. Wat boeit me in z'n verhalen, dacht hij, zich ergerend aan zijn belangstelling.

‘Z'n droom was de zee. Wat voor de een 'n waterplas is, is voor de ander een droom. Ik geloof,’ zei Maikel

peinzend, ‘ik geloof, dat piraten een soort dromers waren.

‘Dat merkten ze natuurlijk zelf niet. Zij waren in een onafgebroken gevecht met de zee gewikkeld. Een oneerlijk gevecht, dat ze altijd verliezen moesten. Een ontmoeting op zee, een rooftocht op het land, een omzwerving door woestijnen, bossen en moerassen, een woest verblijf in de een of andere gastvrije haven, dat waren allemaal korte onderbrekingen van hun eigenlijk bestaan: hun poging om de zee te overwinnen.

‘Ze hebben overal op de eilanden hun zaad achtergelaten als de enige schat, die ze achterlaten konden. In de schoot van negerinnen en creoolse plantersvrouwen bloeide het op. En overal kwamen nieuwe dromers ter wereld, die op onze eilanden slechts één verlangen kennen: de zee te overwinnen, om vriend te worden van de zee.’

Het heeft geen zin om hem tegen te spreken, dacht Kaai, de ogen sluitend.

‘Ik weet niet of 't je wel 'es opgevallen is, dat je hun nakomelingen soms aan de havenkant ziet staan. Kerels in blauwe broeken, een gestreept hemd over de borst. Je herkent ze aan boord van barken, die tussen de eilanden en het vaste land kruisen. Je komt ze tegen in verborgen kroegen of zomaar, helemaal verloren, in een hut op het land. 't Zijn norse, barse kerels. Ze lopen en doen alsof ze zich van god noch gebod iets aantrekken. Maar altijd weten ze, dat er een is, machtiger dan zij zelf: de zee.

Ik herinner me een visser, die verliefd werd op een jonge kroegmeid. Een wild wijf was ze. Ze heette Rosita. Ik heb haar intertijd nog goed gekend. Ze woonde in 't

zelfde stadje als m'n vrouw Angelita. Er waren wel zeventien kroegen in 't stadje. Maar, of je 't wilde of niet, je ging altijd naar de kroeg van Rosita.

Die visser ook. Hij was een jongen van 't eiland. Met een borst als een brede boom. Hij droeg altijd een gouden kruisje om de hals, naar de trant van zeelui. Toen hij voor 't eerst die kroeg instapte was 't al mis. Rosita spuwde hem in z'n gezicht, omdat ze wist, dat 't afgelopen was met 't spel. Hij sloeg z'n reuzenhand om haar schouder, nam haar mee en kwam in geen drie dagen meer boven water. God, wat die meid een moeite deed om hem terug te houden van de enige echte bruid, die hij had.'

'De wat?'

'De enige waarop hij verliefd was,' riep Maikel uit, 'de zee natuurlijk!

'Onderbreek me niet,' riep hij geërgerd uit. Kaai zweeg. Een ogenblik later zette hij zijn alleenspraak voort.

'Een paar maanden later zag iedereen, dat ze met jong liep. Een paar jaar later speelde 't kind aan 't strand. Samen met de andere kinderen. Ik zie 't nog zitten tussen boten en netten, overdekt met wier, schelpen glijdend door z'n handje. Zo kwam er een nieuw piraatje in het stadje. En zo gaat 't altijd door. Met onzichtbare draden zijn we aan het verleden gebonden.'

Hij zweeg nu lang, broedend op herinneringen, maar plotseling een wending aan zijn monoloog gevend, zei hij: 'En nu kunnen jullie wel proberen om de mensen te veranderen in knechten, die 's morgens als de fluit gaat hun kaart laten stempelen aan de poort van de fabriek, maar 't zal je niet lukken. Er blijven altijd een

paar over, die het zout van de aarde vormen. Een handvol, die weet wat er te verdedigen valt of beter, die weet, wat er te verliezen is.

‘Misschien denk je, dat ik gek ben,’ vervolgde Maikel. ‘Ik weet zeker, dat je dat denkt, beste jongen. En weet je, hoe 't komt, dat je dat denkt? Dat komt,’ zei Maikel, zonder antwoord af te wachten, ‘omdat je ziek bent en weet je waarom je ziek bent?’

‘Ik ben niet ziek,’ riep Kaai geprikkeld. ‘Ik ben niet ziek. Dat heeft Donald geschreven. Maar dat is niet waar.’

‘Ai, dat is niet waar,’ zei Maikel spottend. ‘Meneer is hier gekomen onder valse voorwendsels. Meneer kwam rust zoeken omdat hij - wat schreef Donald? - omdat hij overspannen, oververmoeid was, omdat de beste dokters geen raad meer met hem weten. En nu beweer je plotseling, dat je zo gezond bent als een vis.

‘Maar,’ zei Maikel ernstig, ‘zal ik je eens wat vertellen, vriendje. Je bent wel ziek. Je bent veel en veel zieker dan je zelf weet. En je bent niet sinds vandaag of gisteren ziek. Je wordt al jaren ondermijnd door een vreemde, slopende kwaal. Een kwaal waarvoor geen naam bestaat. Ik heb er zelf aan geleden. Ik spreek uit ervaring, vriendje. Ik ben pas gezond geworden toen ik terugkeerde op deze oude, verrotte plantage.’

Zichzelf onderbrekend zei Maikel, plotseling luchtig en spottend: ‘Jij wil 't zaad vergeten!’

‘Welk zaad?’ vroeg Kaai lachend.

‘Lach maar niet, vriendje. Jij en ik, je nicht Nielda, je krankzinnige tante Dorita, die de Godsganse dag in huis dromen loopt te prevelen en zonder ophouden klaagt,

je vader, je moeder, je grootouders, die op Santa Cruz gewoond hebben in de tijd, dat er nog slaven waren, je ooms en tantes, wij allemaal, die hele clan van ons, is ziek, door en door ziek, omdat er vermoedelijk op een dag een schip op het strand gelopen is.'

'Ik geloof, dat je wartaal praat,' zei Kaai, die de gang van het gesprek niet kon volgen.

'Wartaal, hè?' vroeg Maikel. 'Ik weet,' zei hij met nadruk, 'dat hier op 't strand een schip is vastgelopen. Dat is een historisch feit. Dat staat zelfs in de boeken. Dat is aangetekend door een scheepsdokter in een oud journaal, dat ik zelf heb gelezen. Ik weet, dat ze aan land gegaan zijn op zoek naar vreten, naar een vrouw. Ik weet, dat ze hier gebivakkeerd hebben. Op 't huis, dat er nu nog staat. En ik weet,' zei Maikel met nadruk, 'dat er kinderen zijn gekomen en daarom weet ik dat in jou, in mij, in Nielda, in Dorita het bloed stroomt van gekken, die zee en lucht liefhadden boven alles en armzalig, half verhongerd, uitgeput en ellendig, met een zekere dood voor ogen, dromen najoegen, zo groots dat wij ze nauwelijks begrijpen kunnen.'

Kaai richtte zich langzaam op. Hij voelde lust om tegen te spreken. De dingen die Maikel beweerde waren uit de lucht gegrepen. Er bestond geen enkel bewijs. Het geheimzinnig scheepsjournaal van 'n even geheimzinnig medicijnmeester was een inventie van de goedkoopste soort. 't Was de moeite niet waard om met Maikel over bewijzen te praten.

'Natuurlijk kunnen we doen alsof,' vervolgde Maikel, 'zoals je vader probeerde. Soms zie ik hem nog zitten achter z'n mahoniehouten bureau. Voor hem lagen de stukken van 't gerecht. Langs een lineaal trok hij een

kantlijn op 't papier. Dan begon hij, pietepeuterig, voorzichtig, met sierlijke lettertjes z'n vonnis neer te schrijven. Als 't werk gedaan was klapte hij de portefeuille dicht, stak een sigaar op en ging op de patio zitten, luisterend naar z'n vogels, die in een grote kooi waren opgesloten. Maar als jij allang in je bed lag te dromen van god-weet-wat ging hij op stap. En dan was 't maar een vreemde rechter, die door de straatjes dwaalde. Een vreemde vogel, als je 't mij vraagt.'

Het commentaar van Kaai, verborgen in onuitgesproken gedachten, luidde: Hij liegt, liegt. Het is nietwaar. Hij zwierf niet door de straten bij nacht. 't Is allemaal verzonnen. Waarom vertelt hij deze verzinsels? Is het, omdat hij weet, dat er in mij twee krachten huizen, die worstelen met elkaar?

'Je hebt er waarschijnlijk nooit van gehoord, hè?' vervolgde Maikel. 'Maar ik wil je wel 'es vertellen wat je vader deed als hij 's avonds laat op 't pad ging. Dan zwierf hij langs de havenkroegen om met 't volk te praten en wie in moeilijkheden zat kon bij hem terecht. Hij had niet veel, maar wat hij had, heeft hij weggegeven. En weet je waarom? Uit schaamte, uit doodgewone schaamte.'

Kaai's stem van binnen zei: Het zijn leugens. In Godsnaam laat je niet bedriegen. Het zijn niets anders dan belachelijke leugens. Hij heeft nog nooit een verdachte kroeg bezocht. Als dat ooit gebeurde dan had ik het moeten weten. Hij schaamde zich voor niemand. Hij had geen enkele reden om zich te schamen.

'Hij was een man van orde en recht,' vervolgde Maikel op effen toon, 'maar als er één wist, dat hij op 't verkeerde paard gewed had, dan was 't je vader wel.

Ik geloof, dat hij heel wat van die kerels, die hij moest veroordelen, heeft benijd.

‘O,’ riep Maikel uit, ‘'t bloed kruipt waar het niet gaan kan. Je kan van ons geen rechter maken, geen pluizer achter een bureau. We worden koopman noch boekhouder. We kunnen het proberen, misschien brengen we het ver. Maar, op 't laatst zullen we mislukken.

‘En jij?’ vroeg hij glimlachend, zich direct wendend tot Kaai, ‘jij hebt dus de nieuwe tijd aanvaard. Jij bent dus een rekenmeester in 't groot geworden, is 't niet? Jij droomt van machines, turbines, kraaktorens, electriciteitscentrales of hoe al die dingen waar je mee te maken hebt, mogen heten. Maar, als je er lang genoeg mee bezig bent, vriendje, zal je merken, dat 't allemaal van geen belang is, dat er iets is grootser dan het grootste, dat de mensen kunnen scheppen. Iets, dat als zuiver goud om je heen ligt. Zo maar, voor het oprapen! En dat je toch niet grijpen kunt. Al wil je 't.

‘En waarom werk je?’ vroeg Maikel, eigen gedachtestroom onderbrekend.

Kaai bleef zwijgen. 't Was allemaal zo pathetisch. Waarom werk je? Je werkt om te zijn. Om je niet door anderen in een hoek te laten drukken. Om mee te tellen. Om iets te worden. Om deel te nemen aan de tijd, waarin je leeft. Waarom zou je niet werken? Vreemd, hij herinnerde zich dat de oude ingenieur, Mr. Gray, die fijne kenner van zeestromingen en havenemplacementen, met wie hij uren en dagen debatteerde over de aanleg van deze nieuwe haven, hier, op de plantage Santa Cruz, hem die vraag ook eens gesteld had. Waarom werk je? Om te zijn? Anderen voorbij te streven? Iets te worden? Of... omdat heel in de verte iets lokte en wenkte,

iets, dat niet onder woorden was te brengen? Een hersenschim?

't Had geen zin om met deze oude, vreemde man van gedachten te wisselen. Je discussieerde met iemand als Gray. Hij zag hem, als hij de ogen sloot, zitten. Weggezonken in een diepe leren fauteuil, de pijp, uitgedoofd, in de kleine ronde vuist geklemd, de grijze, tintelende ogen vriendelijk naar hem toegewend, een en al belangstelling, en toch zijn havenplannen afwijzend, als onmogelijk, te ambitieus, te overweldigend.

Er lag een ganse wereld tussen die rustige Engelse ingenieur en deze oude man, die als een soort zeegod op het zwarte zand zat. Hij had z'n kiel uitgetrokken. Kaai zag de spieren op zijn gespannen borst. Sterke kerel. Geen man om mee te vechten. Hard van hoofd en hard van spieren. Hij heeft niet veel gewerkt in zijn leven. Wat joeg hij na?

En als een antwoord op zijn gedachten, zei Maikel: ‘Ik voor mij heb eigenlijk nooit gewerkt in de gewone zin van het woord. Ik had genoeg te doen met luisteren naar de schepping.’

Hij stond op. Achter de hut lag wat droog hout. Hij stapelde handig dunne takken op elkaar. Een ogenblik later brandde er een vuur. De vlammen werden door de zwakke wind aangeblazen. In een zwarte pan legde Maikel een paar vissen.

‘We hebben genoeg gepraat,’ zei hij lachend, ‘'t wordt tijd om te eten. De dag loopt ten einde.’

Roerend met een mes in de pan vroeg hij terloops: ‘Als je dan niet ziek bent, Kaai, waarvoor ben je dan gekomen?’

Kaai plaste met zijn hand in het water. Het was zo

moeilijk om antwoord te geven. Hij kon niet zeggen: om je je rust af te nemen. Om je land te kopen. Later, als ze elkaar beter kenden, zou hij het duidelijk maken. Eerst moest Dorita met hem spreken.

‘Nu?’ vroeg Maikel, ‘je geeft geen antwoord. Om haar?’ vroeg hij, aarzelend.

Kaai schudde het hoofd.

‘Je zou haar niet kunnen meenemen, Kaai. Met de beste wil van de wereld zou je haar niet kunnen meenemen,’ herhaalde Maikel. ‘Hier is ze in 't wild opgegroeid. Ze zou in de stad niet kunnen leven. Je zou je opsluiten met een schim. Voor de ramen zou je tralies moeten maken. Je zou altijd alle deuren op slot moeten houden en zelfs dan zal ze ontsnappen om naar het land terug te keren. Naar hier. Om naar de zee te luisteren.’

Hij keek Kaai een ogenblik onzeker aan en toen vroeg hij: ‘Heb je wel eens naar de zee geluisterd, Kaai? Ik bedoel, niet gewoon geluisterd, op een manier, zoals iedereen dat doet, tegelijk wel en niet bewust van het geluid. Maar met je oren, je borst, je buik, je armen, met je hele lichaam en je ziel, als je zoiets hebt. Heb je zo wel eens geluisterd?’

Kaai schudde het hoofd. Waarom, vroeg hij zich af, deze absurde inleiding? Hier was een vader aan 't woord, die geen afscheid kon nemen van een dochter.

‘'t Is helemaal niet gemakkelijk om naar de zee te luisteren. Maar 't is wel de moeite waard. Mij heeft 't jaren gekost om de taal van de zee te verstaan. Om, nou ja, hoe moet je dat zeggen, om een te worden met water, wind en golven, met alles wat onder de oppervlakte leeft. Met de vissen en de krabben, met de nietige koraaldieren, die dag en nacht verder bouwen aan onze

rotsen. Wat mij jaren kostte, leerde Nielda vanzelf.'

Hij keek met een zijdelingse blik, onderzoekend, naar de jongen op het strand. Waarom, vroeg hij zich af, was hij gekomen? 't Kon voor geen ander doel zijn. Welnu, dan moest hij 't maar weten, om hem later niets te mogen verwijten.

'Ik weet wel, dat ze in de stad denken, dat ze een simpele is. Ik heb haar een paar keer meegenomen naar de stad. Ik dacht, als ik haar langs het strand zag lopen, of dwalen over de heuvels, zoekend naar kruiden en bloemen, dat er een einde moest komen aan dit nutteloze bestaan. Dorita mopperde en klaagde. God, je kan het me niet kwalijk nemen, dat ik soms een soort plicht meende te hebben tegenover het kind. Het kind van Angelita.'

Hij blies in het vuur. Kaai keek naar zijn gebogen rug. Waarom, vroeg hij zich af, vertelt hij me al deze dingen? Waarom betrekt hij me in het leven van een wegrottende plantage door drie dwazen bewoond?

'Als je meent,' ging Maikel verder, 'dat je tegenover iemand of iets de een of andere plicht hebt dan ben je eigenlijk al mis. Ik heb een hekel aan mensen, die zich het lot van anderen aantrekken. Het is stomme ijdelheid, die vroeg of laat in gekke bedilzucht ontaardt. Soms heb je het gevoel, dat je 't moet doen, al weet je dat het verkeerd is. Je weet maar half hoe dikwijls ik tegen mezelf heb moeten vechten.

'Goed, goed,' vervolgde hij, zich verontschuldigend, 'ik heb haar enkele dingen geleerd. Lezen, schrijven, wat rekenen, een paar kundigheden, die, naar men zegt, nuttig zijn.

'Ze heeft er overigens geen bliksem aan. Een cactus

in bloei, de schreeuw van een dier, de roep van een vogel, een vis in het water, een golf, die even opkruit boven de andere golven, een stuk wrakhout op zee, een windvlaag over de heuvels, het kreunen van de bomen in het hofje, het roepen van een paar negerjongens, God weet wat nog meer, vertellen haar duizendmaal meer dan het mooiste boek, het schitterendste verhaal ooit zou kunnen vertellen.

'Nou ja, goed,' zei hij, zich nogmaals verontschuldigend, 'ze heeft lezen geleerd, schrijven en rekenen en ik heb Angelita, voordat ze stierf, moeten bezweren, dat ze godsdienstig opgevoed zou worden. De paters kwamen. Ze gaat biechten. Maar, als je 't mij vraagt, dan heeft ze niets te biechten, omdat ze geen gevoel heeft voor goed of kwaad. Al die kleine dingen, waarmee jij worstelt, al die angsten, zorgen, kwalen, waaraan jij lijdt, kent ze niet.'

Hij weet niets van mijn kwalen, van mijn angsten af, dacht Kaai. Hij ijlt. Hij geeft me een persoonlijkheid die ik niet heb of toch...?

'Ik heb vannacht er over nagedacht - ik weet niet hoe dat zo kwam - wat dat worden zal als jij haar mee zou nemen naar de stad.

'Je moet niet denken, dat ik bang ben voor haar... God nee, dat niet. Maar voor jou zou ik doodsbenauwd zijn. Wat zou je beginnen met een vrouw, die geen begrip heeft voor je zorgen, je angsten, de kwalen, je verlangens, voor wat je droomt?

'Droom je wel eens?'

Kaai schudde het hoofd.

'Iedereen droomt,' zei Maikel. 'Iedereen verlangt iets.'

‘Jij weet alles van me,’ zei Kaai. ‘Ken je m'n dromen niet?’

‘Ik ken ze niet,’ zei Maikel nadenkend, ‘maar ik geloof, dat je droomt. Soms. Je bent een zoon van m'n broer. En je vader was een groot dromer. Nachten lang hebben we met elkaar gepraat, je vader en ik. Toen we geloofden in recht en onrecht verafschuwden. Misschien heeft hij je er nooit iets over verteld. Jij was te jong nog. Maar ik kan je verzekeren, dat hij aan onze kant stond.’

‘Wie?’ vroeg Kaai verbaasd.

‘Je vader. Wie anders?’

‘Je bedoelt,’ vroeg Kaai verbluft, ‘je bedoelt dat hij met jullie meedeed? Hij?’

Maikel knikte, getroffen door de verbazing van de jongen. Had Frederico zo goed kunnen zwijgen?

‘Wil je me vertellen, dat mijn vader jullie onzinnige samenzweringen steunde?’

‘In de eerste plaats,’ antwoordde Maikel grimmiger dan hij 't bedoelde, ‘waren die samenzweringen van ons niet onzinnig en in de tweede plaats staat 't vast, dat jouw vader ons steunde. Met geld, met middelen en wapens, die van hieruit, aan boord van een bark, die de Santa Maria heette, werden verscheept.’

Kaai sprong op. De mededeling van Maikel greep hem aan. Het beeld van de stijve, een beetje houterige, plichtsgetrouwe rechter, dat hij in zich omdroeg, kon niet in overeenstemming gebracht worden met een geheimzinnige verborgen strijd van samenzweerders, gericht tegen het gezag van een tiran, tegen wiens gezag men zich eenvoudig niet verzetten kon. Dat wist iedereen. Men lachte wel eens om de dwazen, die het toch probeerden.

‘'t Is een belachelijke gedachte...’ riep Kaai, heen en weer lopend.

‘Welke gedachte?’ vroeg Maikel rustig.

‘De gedachte, dat mijn vader...’

‘Dat vader warm liep voor de strijd om de vrijheid. Vind je dat belachelijk? Dan ben ik blij, dat ik je dit eindelijk eens vertel. Ik dacht, dat je 't wel wist. Heeft je oom Donald zich nooit eens iets laten ontvallen over de oude tijd?’

‘Oom Donald? Nee.’

‘Hij weet er overigens alles van,’ zei Maikel ironisch.

‘We werkten samen,’ vervolgde hij op een alledaagse, rustige toon. ‘Hij en je vader op het eiland. Ik, in Caracas. Donald stuurde geld. Je hoefde maar een kik te geven of hij stuurde geld. Ik weet niet, waar hij 't vandaan haalde. Je vader en hij wisten, dat ik alles op één kaart gezet had. Ze hebben 't me nooit kwalijk genomen, dat 't kapitaal verloren ging, dat de finca in beslag genomen werd, dat ik moest vluchten. 't Was allemaal te voorzien. 't Was het risico.’

‘En waarvoor liepen jullie dat risico?’ vroeg Kaai.

‘Da's eigenlijk een gekke vraag, die je me daar stelt,’ zei Maikel bedachtzaam. ‘Een vraag, die me al jarenlang heeft bezig gehouden. En ik weet er nog het antwoord niet op.

‘We vormden,’ vervolgde Maikel, puttend uit zijn herinneringen, ‘een bandeloos leger. Ik heb eerzuchtige advocaten gekend, die alleen maar droomden, dat ze nog betere tirannen zouden kunnen zijn dan de tiran zelf.

‘Ik heb generaals gekend, die droomden van roem en eer. Ik heb zonderlingen gekend, die dachten, dat ze een taak hadden: de taak het volk te verlossen. En ik heb lui

gekend, die de wapens opnamen, alleen maar in de hoop om later de gouden oogst binnen te halen. Er zijn wel tienduizend verschillende motieven, die iemand in 't spoor van de revolutie brengen.

‘Ze gebruiken wel grote woorden, vrijheid, democratie, broederschap, verheffing van de mensheid, weg met de tirannie, maar och, 't zijn allemaal leuzen, die op het vaandel geschreven worden. Ze hebben geen enkele betekenis, die holle woorden. 't Zijn klanken, die wegwaaien op de wind.

‘Jouw vader,’ vervolgde Maikel, ‘geloofde bijvoorbeeld in het recht. Ik heb eigenlijk nooit kunnen begrijpen, wat recht is. Ik geloof: een soort fatsoen. Hij wilde meewerken aan de opbouw van een fatsoenlijke staat. Dat was nu zijn droom. Een fatsoenlijke staat. Ik voor mij heb 't gevoel, dat fatsoenlijke staten onbestaanbaar zijn. Maar 't is juist het onbestaanbare dat iemand er toe brengt om met samenzweerders aan dezelfde tafel te gaan zitten.

‘Je oom Donald,’ zei Maikel glimlachend, ‘geloofde aan een-nieuwe-wereld-in-opkomst. 't Zijn werkelijk verschrikkelijke mensen, die mensen, die geloven-in-een-nieuwe-wereld-die morgen-op-aarde-komt. Als je ze ooit tegenkomt loop dan met een grote boog om zulke lieden heen. Ze zijn eenvoudig niet te harden. Als martelaren hebben ze zekere kwaliteiten, ik heb wel eens gehoord, dat ze zich door stomme beulen tot moes lieten slaan, zonder een kik te geven, omdat ze tot hun laatste, allerlaatste ademtocht geloofden in hun nieuwe wereldorde.

‘Je oom Donald was in z'n tijd iemand, die geloofde in een nieuwe wereld. Ik heb nooit precies geweten, wat voor soort wereld hij eigenlijk wilde opbouwen. Maar

't moest een strenge, een ordelijke, goed geregelde wereld worden, met brood voor iedereen.'

'Als je niet geloofde in fatsoen en orde, Maikel, waarom nam je dan zelf deel aan de beweging?'

Maikel trok de schouders op. Hij keek naar de rand van de rotskoker, waarin ze zaten, naar de schemer-donkere lucht daarboven en antwoordde zacht: 'Uit haat. Als ik heel eerlijk mag zijn dan geloof ik, dat ik meedeed om de wille van de revolutie. Alleen maar omdat ik een pest had aan domme koppen, aan kleine hielenlikkers en huichelaars, aan kruipers en adders, aan venijnige stinkers en bloedzuigers, die zich de onmisbare steunpilaren waanden van de bestaande orde. Ik deed mee aan de revolutie, omdat ik aan geen enkele orde geloof. Want de mens,' zei Maikel zacht, 'kan geen orde scheppen, hij kan alleen maar vernielen en vertrappen, onder het motto op te bouwen. Zie je, de mens kan niet luisteren naar de dingen om hem heen. De gewone aardse dingen. Naar een stuk zee, zoals het voor ons ligt. En als hij er naar kijkt dan zou hij die zee 't liefst veranderen in een binnenwatertje of zoiets, om er wat stinkende olieschepen te meren.'

'Ik geloof,' zei Kaai schor, 'dat 't helemaal niet nodig is om je mijn dromen toe te vertrouwen, Maikel. Je kent ze al.'

6

Kaai zat op de rand van het veldbed. Het hoofd tussen beide handen. De knieën gespannen. De punten van de voeten, op de wijze van een danser, naast elkaar, op de houten vloer geplant.

De passaatwind leek verlamd. Het grote geluid van wind, scherend over zee, huilend over heuvelruggen, verstomde. De eigenaardige stilte van de windloze dag, de drukkende hitte van de met vocht geladen lucht, de donderkoppen aan de kim, waaruit een enkele maal een bliksem sloeg, gaven aan sfeer en landschap, een geladen, bijna ziekelijk karakter.

Ze gingen niet naar buiten. Niet naar de boten. Niet naar het strand. Een loom gevoel bond allen aan het huis. Angstig voor de schroeiende hitte, die over dal, strand en zee hing, bleven ze binnen de muren van het huis, waar de nachtkoelte, vocht, opgevangen door gesteente, bleef hangen.

Dorita liep stamelend en mompelend door het huis. Kaai had haar al een paar keer gevraagd of ze met Maikel gesproken had. Dan lachte ze geheimzinnig en een vuile vinger op de lippen leggend, fluisterde ze: ‘Later... later, 't is nog niet rijp.’

Soms keek ze hem aan alsof ze eigenlijk geen woord geloofde van de dingen, die hij haar vertelde. 't Was of ze dacht, dat hij ziek was. Ziek in het hoofd! Maloe, zoals de mensen op het eiland zeiden. De tijd komt,

dacht Kaai, dat ik zelf zal moeten spreken. Hij haalde uit zijn koffer een enveloppe met papieren. De enveloppe was met rode lakken gezegeld. Hij had het lak zelf op de rand van de enveloppe gedruppeld. Hij herinnerde zich, dat een kaarsvlam pijnlijk zijn vingers schroeide. Hij herinnerde zich wel de pijn aan z'n hand. Hij wist niet meer, waarom hij de enveloppe verzegelde. Misschien was 't om alles nog gewichtiger te maken. Brieven met een dramatische inhoud moeten nu eenmaal dichtgelakt worden. Mail, bestemd voor de directie, afkomstig uit Londen, uit Nieuw York, uit andere grote centra van de wereld, was ook altijd gezegeld. Misschien, dacht Kaai, misschien heb ik daarom die enveloppe dichtgelakt.

Wat is ernstig? Wat is gewichtig? Die vragen hielden hem bezig. Ze maakten hem onrustig, anders dan anders. Gespannen keek hij naar de enveloppe. Als dat stuk papier geopend zou worden, als Maikel de plannen zou lezen, als hij een contract zou tekenen en bereid zou zijn om de grond te verkopen, dan zou het reuzenwerk pas op dreef komen. Dan pas zou het eiland een echt olie-eiland worden. Dan eerst zouden ze Abadan volkomen in de schaduw stellen.

Hij had het duizend keer gezegd tegen Gray, die verdomd stijfkoppige Engelsman, die het allemaal zo goed wist en met een satanisch genoegen de zwakke plekken blootlegde in al zijn plannen, hem waarschuwend voor een directie, die nog genadelozer dan Gray, het project eenvoudig naar de prullenmand verwijzen zou.

Maar, als het tot stand kwam, zo als hij wist, dat het allemaal tot stand kon komen, dan zouden duizenden en duizenden mensen werk vinden in nieuwe havens, op

nieuwe fabrieken. Op de plaats van 't huttendorpje zou een stad groeien. Een vreemde, snel gebouwde stad van houten huizen met zinken daken. De witte kantoren, waarin koude lucht gespoten wordt om het werken te vergemakkelijken, volgen. Zilverkleurige pijpleidingen en buizen kruipen als geweldige reptielen over het land.

Kaai drukte beide handen vaster om het hoofd. Hij voelde de gloeiende warmte van handpalmen aan zijn slapen. Hij voelde achter zijn handen een vreemde pijn. Hardnekkig, met golven aanvloeiend en weer afnemend. Vroeger, als kind had hij aan dergelijke pijnen geleden. De dokter wist geen verklaring. Hij troostte hem. Hij hielp met kleine middelen. Later nam de pijn af. Jaren zonder pijn gingen voorbij, zorgeloos en vrij. In Nieuw York kwamen de pijnen een enkele keer terug. In de laatste weken en maanden leed hij er regelmatig aan. Het begon niet in 't hoofd, maar ergens diep in 't lichaam. In de buurt van het hart. Trillingen waren het. Bevingen, gevolgd door een lichtheid in het hoofd, een gevoel van duizeligheid, veranderend in zeurende, stekende pijn.

Op deze windloze dag keerde de pijn terug, heviger dan ooit. Hoe hard je kneep met je handen, de pijn verdween niet.

Hoe meer hij dacht aan al die dingen, die gaan gebeuren, te meer kon hij de pijn terug duwen. Hij dacht aan het huis, de familie, aan het dorp achter het hofje. Alles had hij nu gezien. Begeleid door Maikel. Begeleid door Nielda.

Ze is niet simpel, ze is niet simpel, ze is alleen anders dan de anderen, die ik ken. Die zin herhaalde zich voortdurend in zijn denken. Noch Maikel, noch Nielda

kon hij begrijpen. Ze herinnerden hem aan muziek, een enkele keer opgevangen, in Nieuw York. Luisterend naar het gedreun van een band of het zingen van een latijns trio, ving hij een enkele maal tonen op, die het leven verraadden, dat schuil ging achter de werkelijkheid.

De pijn wegduwend werd zijn denken een alleenspraak. 't Is of ik me aan werkelijkheid vergooi, die geen werkelijkheid is, verlangend naar het andere. Naar wat? Naar wat?

Misschien ben ik de replica van een onbekende vader. Een uiterlijk plechtstatig rechter, die in het holst van de nacht door stille straatjes van het stadje zwierf, op zoek naar wat? Naar wat?

De losse opmerkingen, die Maikel over vader maakte, openbaarden nieuwe werelden, onbekende diepten. Hij had slechts het zure, ambtelijke uiterlijk gekend van een vader, die schijnbaar niets anders deed dan zijn plicht, zijn kleine, eenvoudige plicht op een eiland, waar geen echte misdadigheid bestond. Hij herinnerde zich de nauwgezette man, die, in de avonduren, streng, bijna hardvochtig de lessen overhoorde, 's middags op school geleerd. Hij herinnerde zich de vader, die als een schaduw door huis sloop, overal onraad vermoedend.

En hij herinnerde zich het ouderlijk huis, zoals het verborgen lag achter een hoge muur van geel gekalkte steen, grotendeels onttrokken aan het oog van voorbijgangers.

Voor het huis lag een breed plein. Hier en daar groeiden agaven en aloë-planten, die de naaktheid van het plein onderstreepten. De straat was alleen bereikbaar door een zware van ruwe planken getimmerde, meestal met een balk vergrendelde poort. Mensen, die

bij het huis moesten zijn, kwamen langs een achterpad, uitmondend op een weggetje langs het stille, brakke water, overblijfsel van een vroegere overstroming, dat achter het huis lag.

Op het plein en in het huis hoorde je van heel uit de verte vrolijke stemmen van negerkinderen. Vrouwen schreeuwden onverstaanbare woorden tegen elkaar. Een enkele keer speelde een vage ‘conjunto’, een kleine muziekkapel van onbekenden, een liedje. Soms hoorde je, vroeg in de morgen, vogels fluiten. Alle geluiden van het warme, vage, onbegrijpelijke leven van het eiland drongen half en onduidelijk tot het grote huis door.

Het kind Kaai luisterde op de tweede of derde verdieping, voor een der grote vensters, afgedekt en beschermd tegen de zon door dunne, houten latjes, die je, door middel van een sterk touw, gelijktijdig op een kier kon zetten, waardoor het mogelijk werd toch naar buiten te gluren. Voor ieder geluid, dat van verre tot het huis doordrong, zingen van een wasvrouw, roepen van kinderen, schreeuwen van een venter, was het dankbaar. Dat kleine, rozige kind was ik, dacht Kaai.

Voortdurend betrapte hij zich er op, dat hij zich bezig hield met het leven zoals het vroeger was. Herinneringen kwamen naar boven uit een verleden, dat enkele dagen geleden nog een dichtgeslagen boek leek.

Onrust beefde door het eiland als 't oude in het nieuwe jaar vergleed. Groepjes mensen vormden tijdelijke muziekgezelschappen, die dreunend op grote en kleine trommen, door de straten trokken. Bij licht van visserstoortsen, waarmee je op de stille binnenwateren kreeft ging steken, dansten, hoe meer de grote dagen naderden, opgewonden menigten. In de huizen, op de

achter de huizen verborgen erfjes of ‘koralen’, stonden kleine orgeltjes? die een vrolijke, aanstekelijke muziek maakten, ritmisch onderstreept door een man, die met een grote spijker over een ongekerfde ijzeren buis streek.

Hij herinnerde zich een van die figuren. Een lange kerel was 't. Slordig gekleed in een zakkerige, vuile broek, het bovenlichaam half ontbloot. Hij stond er maar. Het ijzeren pijpje in de hand geklemd. Spijker strijkend over ijzer. De ogen gesloten, in verdoofde extase en toch volgend het tierelantijnen van het orgeltje, dat almaar door dreunde en zong, eindeloos de deinende massa's van statisch verkrampte mensen opzwepend.

Waarom moet ik denken aan oud en nieuw? Zoals het werd gevierd. Jaren geleden. Zoals het nog gevierd wordt. Het eiland verandert niet. De mensen zeggen, dat alles anders geworden is. Maar ze vergissen zich. Ze vergissen zich allemaal. Het eiland is zoals het was. Het eiland zal altijd zo blijven. Maikel heeft geen enkele reden om aan te nemen, dat de dagen geteld zijn en dat het allemaal wordt, zoals 't overal is. Het leven op het eiland is uniek en onverwoestbaar.

Als het oude jaar teneinde liep, als het nieuwe jaar begon - beneden in de grote sala van het huis zaten de ouderen op rechte stoelen bijeen en dronken gekoelde champagne - vuurden de oude kanonnen van het fort, over de baai, een machtig salvo. Schepen in de haven toeterden. Een sirene gierde uitgelaten. Zwarte roffelaars sloegen bezeten op trommen. Mensen dromden in geweldige, zwetende, donkere massa's naar het plein aan zee, waar de bisschop van het eiland woonde. De kerkvorst trad naar buiten, om, op het balkon van zijn huis, omringd door enkele geestelijken, met plechtig gebaar,

de menigte van knielende mensen te zegenen. Dan, seconden later, het geluid van schoten was op de wind verwaaid, scheepsfluiten zwegen, de sirene loeide met afnemend gerochel, viel men elkaar juichend in de armen. Vrouwen kusten mannen, mannen vrouwen. Kinderen werden opgeheven en zwaaiden met beide handjes naar het bisschoppelijk paleis. Enkelen liepen, gevolgd door schuchtere groepjes, naar zee. Ze stapten over de rand van de kade in het water. Ze dompelden zich onder en kwamen proestend boven. Waarom? Waarom? vroeg Kaai zich af, toen hij die zonderlinge vreugde in het water gadesloeg. Waarom maken ze zich nat? Waarom springen ze in het water?

Hij was ouder. In die vroege jaren, toen vader nog leefde, toen stroef champagne gedronken werd in de holle sala, werd hij, verlangend luisterend naar de geluiden van de straat, in zijn witte slaapkamer opgesloten. Jaren later mocht hij naar het zegenen kijken. Dat was al in de tijd, waaraan hij niet wilde denken. Hij wilde zich opnieuw zien, zoals hij was geweest, jaren en jaren geleden. Als een klein, angstig en verlangend kind, dat buiten het werkelijke leven werd gehouden van het eiland, bewaakt door een vader, door een tante, door een ‘jaja’ zoals ze die vriendelijke, donkere vrouwen noemden, die zo verrukkelijk sprookjes vertelden, die, onder de bevolking van het eiland, van mond tot mond de ronde deden. 's Avonds, als de meiden, na zonsondergang rustig bij elkaar in de grote keuken zaten, sintels gloeiden in de houtskoolpotten, kwamen de verhalen los.

Wat bezielt me toch? vroeg Kaai zich af, roerloos op de rand van het bed zittend. Vergeten gezichten kwa-

men in z'n herinnering terug. Dienstmeiden, vriendjes uit de kindertijd, bleke gezichtjes van blonde kereltjes, met wie hij samen naar het deftig blankenschooltje ging, keerden duidelijk terug.

De hitte werd ondragelijk. Er bewoog geen tak, geen blad van de struiken buiten het huis. De wind was volkomen gaan liggen. Geen zuchtje woei door de open vensters.

Langzaam maakte hij zich los uit z'n verkrampte houding. Hij strekte zich op het veldbed uit. Hij voelde het zeildoek schuren tegen zijn rug. Hij vroeg zich af: naar wie zoek ik?

Nog dieper zou hij moeten graven in het verleden om het gezicht te kunnen zien, dat hij alleen maar kende van een geel geworden foto aan de wand. Zijn moeder, aangetast door een onverklaarbare ziekte waarvoor geen naam bestond, was jong gestorven. Hij herinnerde zich dat vader hem een enkele keer meenam naar het witte koepelgraf, tussen honderden andere witte graven, op het harde koraal gebouwd. Bij zo'n gelegenheid werd de binnenkant van de met glas afgesloten ronde doos, die aan een driekantige pilaar hing, door vader voorzichtig schoongemaakt. Hij herinnerde zich het metalen bordje, waarop, in gouden sierletters, haar naam stond en de krans van zwarte blaren achter het glazen deksel van de metalen doos.

Hun tochten naar het graf werden steeds zeldzamer. Een keer zei z'n vader tegen hem: ‘Je moeder was lief voor je. God, wat zou ze lief voor je geweest zijn, als ze was blijven leven.’

Hij luisterde zonder te antwoorden, zonder veel na te denken over de vrouw, die zijn moeder was geweest,

wier gebeente verborgen lag in het blauw en wit geschilderd koepelgraf van de familie.

Later? veel later, voelde hij het ontbreken van een moeder als een gemis. Hij was anders dan andere kinderen. 't Was alsof je een arm of een ander lichaamsdeel miste. Mensen, die haar gekend hadden, konden hun gevoelens tegenover het kind, dat geen moeder had, soms nauwelijks verbergen. Er was altijd iets meewarigs in hun stem als ze spraken over de gestorven, bijna vergeten vrouw. Vrouwen waren op het eiland niet erg in tel. Moeders wel. Moeders zorgden voor huis en kinderen, voor duizend dingen, die samen het leven maken. Moeders droegen verantwoordelijkheid, die vaders onmogelijk dragen konden. Hoe moet dat, vroegen de mensen, eigenlijk gaan in een huis, waar geen moeder leeft en waar een kind wordt grootgebracht door een stroeve vader? Een vader, merkten anderen hitsig op, die buitenshuis natuurlijk z'n liefjes had, wat hem weinig tijd liet om zich met z'n zoon te bemoeien. Die opvoeding werd maar overgelaten aan een stel zwarte meiden, die elkaar keer op keer afwisselden, in durige ruzie met elkaar of met de heer des huizes.

En toch groeide het kind zonder moeder op. Tegen de verdrukking in, luisterend naar verre geluiden, die vanuit het straatje tot de, diep in de ‘koraal’ verscholen woning doordrongen. Het kind groeide op luisterend naar geurige, dichterlijke verhalen der meiden, de bewogen, wisselende mimiek volgend van hun ronde, goeiige, zwarte snoeten, waarmee ze lachten en huilden, waarmee ze leed en vreugde uitdrukten, in onafgebroken wisseling van stemming.

Het kind groeide op in verlangen naar iets, dat 't niet

onder woorden kon brengen. 't Was niet op het papier van een geler wordende foto, achter glas en de spanning van 'n zwarte lijst gevangen; 't was een verlangen naar iets waarvoor vage, grote woorden bestonden, die je niet kon uitspreken, omdat ze aanstellerig klonken. Maar wat zou 't anders zijn gegaan als iemand hem had kunnen geven waarnaar hij hunkerde en waarvoor hij geen woorden vond, omdat het ontsnapte aan het verstand, maar iets te maken had met die vage achtergrond van zijn leven: het gevoel.

Gevoel... de eilandsmensen zwelgden in gevoel. Bij iedere gelegenheid hielden ze boeiende redevoeringen, vol grote woorden, die niemand werkelijk meende. Bij iedere begroeting sloeg men elkaar hartelijk op de schouders. 't Leek wel of men een broederschap van louter gevoelsmensen vormde maar achter al dat gevoel stak koel, berekenend verstand. Want deze eilandbewoners waren tegelijk vorstelijk onverschillig in geldzaken en scherp berekenend. Ze waren, gedreven door gevoel en traditie, ongelooflijk gastvrij en tegelijk koel afwerend. Ze waren, dacht Kaai wel eens, een vat vol tegenstrijdigheden. Vormelijk en hoffelijk, ruw en onbesuisd. Mannen van de wereld waren ze, dat zeker, maar tegenover de eerste de beste avonturierster gedroegen ze zich als provincialen.

De mensen van het eiland ergerden hem in hun onberekenbare grilligheid en provinciale beperktheid. En - tot verbazing, ja zelfs tot afschuw van zijn omgeving - voelde hij zich aangetrokken tot de vreemdelingen, die aan het einde van de haven, een reusachtig binnenmeer, dat honderden schepen ligging bood, hun mateloze fabrieken bouwden.

Nu ergerde hij zich aan een krankzinnige familie, zich vastklemmend aan een waardeloze plantage. Aan een rebelse Maikel, die levenslang strijd gevoerd had tegen dingen, die hij nauwelijks onder woorden brengen kon, aan een kankerende Dorita, onmachtig om zich los te scheuren van haar vreemde broeder en aan het meisje Nielda, die een simpele leek, zonder het te zijn.

Steeds als hij aan haar dacht, betrapte hij zich op een vreemd gevoel van vertedering, 'n gevoel, dat hij nooit gekend had en waarvan hij de oprechtheid in twijfel trok.

Ze is alleen maar een geile geit, die denkt, dat ze me mee kan sleuren naar de afgrond, waarin ze leeft. Ze kan verrekken, ze kan verrekken, herhaalde Kaai, zijn hoofd persend tussen beide handen, totdat huid op huid verkleefde, tot een geheel.

Aan het venster staande zei ze, op die avond, dat de dama di anochi bloeide. Bij z'n komst had ze al iets gezegd over een bloeiende cactus. Het was haar bedoeling, dat hij mee zou gaan. Hij vroeg zich, aarzelend, af, of hij, getrouw aan de strenge zeden, die op het eiland heersten, Maikel of Dorita toestemming moest vragen zijn nicht te begeleiden naar een bloeiende cactus. Hij trok de schouders op. Hier was 't anders. Dorita zou het, in een vlaag van schijn-fatsoen waarschijnlijk verbieden. Maikel zou hoogstens lachen. Met een sprong wipte hij over de rand van het venster en zonder bedenken liep hij met haar mee, langs het pad, dat naar de stille tuin, de hof van de plantage, voerde, terzijde van het negerdorp.

‘Als we vanavond terugkeren,’ zei ze, ‘spelen ze misschien muziek.’

‘Als we terugkeren?’ vroeg hij. ‘Wat ben je van plan? De nacht ergens onder de blote hemel door te brengen?’

‘Je kan nooit weten, wanneer je terugkeert, als je eenmaal op pad gaat. 't Is hier uitgestrekt,’ zei ze, met de hand in de richting van de heuvels wijzend. ‘Al ken je het land nog zo goed, je kunt gemakkelijk verdwalen.’

Tersluiks keek hij haar aan. Een lange strook blond haar hing langs een kant van haar gezicht. Het sterrenlicht omlijnde aarzelend haar profiel. Haar ogen straalden.

Het zwarte, dunne jurkje, dat ze droeg, liet een witte, ronde schouder bloot. Haar lichaam bewoog soepel onder de stof van het oude vod. Onrustig wordend nam hij haar beter op.

De stroeve rechter had hem al jong verteld, dat vrouwen aan menige misdaad schuldig waren. Ze slepen kerels mee. Of je wilt of niet, je moet dansen naar haar pijpen. Pas op, pas op, waarschuwde de oude rechter dikwijls, want voordat je 't weet is 't te laat. Ik heb teveel ellende in mijn leven gezien om je niet te waarschuwen.

Vrouwen waren een verontrustend element in het leven van Kaai, dat zijn rechtlijnige gang naar de werkelijkheid in gevaar bracht. Ze voerden altijd op zijpaden, zodat je met moeite de rechte weg terug kon vinden. Hij herinnerde zich een studente uit Nieuw York. Een meisje uit Portorico, even eenzaam in de steenwoestijn, als hij. Toevallige ontmoetingen werden regelmatig. Het duurde niet lang of ze nam hem mee naar haar kamer. De gewone dingen volgden. Hij dacht later met afschuw aan haar emotionele uitbarstingen. Aan de verwijten, waarmee ze hem overlaadde, als hij

wegbleef om geen tijd te verliezen voor de studie. Ze sarde en plaagde hem en noemde hem de koudste ‘latino’ van het continent, om hem eindelijk te bedriegen met een bolle jongen, die haar iedere avond naar een ander nachtlokaal bracht, zodat er een einde kwam aan hun ongewilde, gedwongen verhouding.

Wat wilde deze Nielda? Zij liep voor hem uit. Zij liep snel. Ze liep of ze in het donker zien kon. Op blote, harde voeten volgde ze een spoor, dat, onzichtbaar, langs het hofje en het in 't donker verborgen dorpje naar de heuvels voerde. Ze sprak geen woord. Een enkele keer draaide zij zich om, kijkend of hij volgde. Tevreden de schaduw van de man nog te zien, ging ze verder. Totdat ze, een gat in het ‘trankeer’ vindend, zoals die hagen van cacteëen werden genoemd, plotseling voor het wonder van de bloeiende nachtcactus stond.

Ze wachtte. Achter haar klonk het geluid van Kaai, trappend op dood hout.

‘De dama di anochi bloeit maar zelden.’

‘Ze is prachtig.’

‘Je weet niet hoe prachtig ze is. Je mist de ogen.’

Kaai keek haar verwonderd aan.

‘Er komen wel meer van jouw soort op de plantage,’ vervolgde Nielda. ‘Ze hebben geen van allen ogen. Zij zijn niet blind,’ vervolgde ze luchtig, ‘maar toch missen ze ogen. Ze hebben hun ziel verloren.’

‘Je praat veel,’ merkte Kaai geïrriteerd op.

‘Alleen sommige negers kunnen kijken. Vader kan kijken.’

‘Ik niet?’ vroeg Kaai spottend.

‘Je kan niet kijken. Jij kan met de beste wil van de wereld de werkelijkheid niet zien.’

‘Als ik de ogen mis om de werkelijkheid te zien, waarom heb je me dan meegenomen?’

‘Misschien kan ik je er van vertellen.’

‘Vertel me dan wat je ziet.’

‘Op het ogenblik zie ik niets,’ zei Nielda als vanzelfsprekend, ‘ik luister.’

‘Wat hoor je?’

‘Ik hoor muziek van het dorp als de vrouwen heel bedroefd zijn. Ik hoor klaagmuziek.’

‘Waarom klagen de vrouwen?’

‘De vrouwen klagen omdat er iemand is gestorven.’

‘Er is niemand gestorven,’ riep Kaai weerbarstig uit. ‘De vrouwen zingen niet.’

‘De vrouwen zingen wel. Mensen van jouw soort zijn doof. Ze kunnen het zingen niet horen.’

‘Ai, ik ben blind en doof.’

‘Je bent een beest, dat alleen maar in 't donker scharrelt, dat in een spelonk leeft en de moed mist om naar buiten te komen, omdat je bang bent je aan de zon te branden. En je kunt ook niet voelen. Maar als je zou kunnen voelen, zien en horen, dan zou je de werkelijkheid zien,’ vervolgde Nielda, zonder enige nadruk, rustig op de toon van een dagelijks gesprek. ‘De werkelijkheid is niet de werkelijkheid, die je zelf kan bouwen en maken. De werkelijkheid is de aarde en de mensen, die op de aarde en van de aarde leven en verder niets. De werkelijkheid is zee en zon, strand en berg, dag en nacht, geluid en stilte. Hier is werkelijkheid.

‘Waarom ben je gekomen?’ vroeg ze abrupt.

En, zonder antwoord af te wachten, vervolgde ze: ‘Ai, ik weet 't wel vriendje. Je bent gekomen om me mee te nemen. Ik zie het in je ogen. Ik hoor het in de

lucht. Dorita gromt en bromt op een manier, die ik niet van haar gewend ben. Ze broeit en broeit als ze op haar schommelstoel zit en kijkt me met haar stekende ogen aan of ze me ieder ogenblik iets heel bijzonders wil vertellen. Ze wil me zeggen, dat je me mee wilt nemen naar de stad. Is 't niet zo vriendje?'

Kaai zweeg.

'Maar ik kan niet met je meegaan. Ik kan niet lopen en leven naast een man, die niet zien, die niet horen, die niet voelen en die niet ruiken kan. Die maar zit en zit en peinst en piekert. Die maar rekent en denkt over wat er in de toekomst gaat gebeuren.

'Ai, ik ken jouw soort, Wanchoe heeft me van je soort verteld.'

'Wie is Wanchoe?' vroeg Kaai.

Zonder antwoord te geven trok ze hem aan zijn hand naar een brede steen, die voor de cactus lag, als een platte bank. Ze dwong hem om te gaan zitten.

'Waarom praten we?' vroeg ze zuchtend.

'Wie is Wanchoe?' vroeg Kaai. Een vage woede steeg in hem op. Wanchoe was een nieuw element in een verhouding, die in geen enkel opzicht een verhouding was.

'Wanchoe is een visser van hier. Hij is de enige, die uit de stad terugkeerde. Hij zal blijven. Bij ons. Hij vertelde me, dat in de stad mensen wonen, die in de toekomst kijken. Ai, 't zijn wonderbaarlijke mensen, zei Wanchoe. Ze rekenen, ze piekeren, ze maken plannen voor de toekomst maar wat voor de hand ligt, zo maar voor het grijpen, laten ze liggen als waardeloos zand.'

'Ben ik...?'

'O ja,' antwoordde ze, zijn vraag onderbrekend, 'jij bent een van de grootste rekenaars van allemaal. Je bent

de hele dag met de toekomst bezig. Dat zie ik aan je.'

Ze wachtte even en toen, aarzelend, vervolgde ze: 'Een man als Wanchoe zou zijn hand op mijn schouder gelegd hebben. Hij zou gezegd hebben: mijn vogeltje, mijn lief zustertje, ik houd van je en hij zou mijn hoofd tussen z'n handen genomen hebben en mijn mond gekust hebben en jij, jij zit hier maar en denkt aan de toekomst en je rekent en rekent tot je gehemelte zuur wordt en je darmen beginnen te borrelen.'

Ze stond op. Haastig. Alsof ze door een dier gestoken was.

Hij volgde langzaam. Wat was dit? Een liefdesverklaring van een wilde?

Hij aarzelde. Een vrouw na lopen lag niet in zijn aard. Ze is trouwens niet eens de moeite waard, dacht hij schouderschokkend. Maar hij had geen antwoord gekregen op de vraag, wie Wanchoe was. Een visser? 't Broeise leven op dit stuk verlaten grond was onbegrijpelijk. De vreemdste dingen konden hier gebeuren. Dingen, waarvan niemand weet heeft.

Hij riep haar na: 'Wie is Wanchoe? Wie is Wanchoe? Is hij een vriend van je?'

Ze bleef staan op de plek, waar het pad splitste. Ze wachtte op z'n komst.

'Hij is een vriend van me,' antwoordde ze. 'Op 'n andere manier dan je denkt. Hij is ouder dan vader. Hij is de oudste van de hele streek!'

'O,' zei Kaai, die voelde, dat hij zich belachelijk aanstelde.

'Dacht je misschien dat hij een jongeman was?' vroeg Nielda.

'Ja, dat dacht ik.'

‘De jongemannen zijn allemaal weggelopen. Als een van de oudjes in het dorp gestorven is keren ze voor een dagje terug in een stinkende automobiel. Ze drijven de spot met de klaagvrouwen, die tegen de wand van het dodenhuis jammeren. Ze drinken zich zat als de achtste dag is aangebroken. Heb je ooit 't feest van de achtste dag meegemaakt?’

Kaai schudde het hoofd. Het feest van de achtste dag was een van die dingen, waar de donkere bewoners van het eiland, lichtere broeders buitenhielden.

‘Jij wel?’

‘Soms heb ik uit de verte toegekeken. 't Moet niet meer 't feest van vroeger zijn. Sjon Maikel vertelde me, dat 't feest van de achtste dag niet te vergelijken is bij het feest, zoals het vroeger werd gevierd. Maar de stoel staat er nog.’

‘De stoel?’

‘De stoel voor de dode. Als de olielampen branden zit hij aan het hoofd van de tafel en de anderen drinken op z'n gezondheid. Ze drinken bruine, uit de stad afkomstige rum, die ze heet maken met geheime kruiden. Ze smeren de drum met rum in. Ze slaan op de trommen. Ai, heb je ze ooit op de trommen horen slaan? Heb je ze ooit horen zingen?’

‘Onzinnig geklets,’ bromde Kaai, ‘ik ben hier ook geboren. 't Zijn dingen, waarop je niet let. 't Zijn dingen waar je je beter buiten houden kunt. Wat voor nut heeft 't om in het holst van de nacht te loeren naar een stel negers, die zich zat drinken en glazen rum aanbieden aan de geest van een dode, die acht dagen geleden de laatste adem uitblies. Bijgeloof heeft me nooit kunnen boeien.’

Ze trok de schouders op. ‘Ik zei je toch, dat je blind en doof bent, is 't niet? Je lijkt wel een pater. De paters zijn niet alleen tevreden met hun eigen blindheid, ze willen bovendien een ander blind maken. Ai, wat ze me niet verboden hebben.’

‘Wie?’

‘De paters. Ik mocht niet naar de danspartijen en mocht niet kijken als de vissers bij elkaar kwamen om 's nachts bij het vuur te dansen.

‘Misschien hadden de paters gelijk. Je kan niet voorzichtig genoeg zijn. Voorzichtigheid is de moeder van de porceleinkast, zegt Dorita.

‘Ai Dorita,’ zei Nielda minachtend, ‘ze kent de nachten niet als de dama di anochi bloeit. De bloemen ruiken als mannen na een feest, En jij,’ vervolgde ze lachend, ‘bent doof en blind en aan je neus mankeert ook iets.’

‘Als er zoveel aan me mankeert,’ zei hij geprikkeld, ‘laten we dan maar naar huis teruggaan.’

‘Ga maar alleen,’ riep ze, ‘je kunt de weg terug niet eens vinden. Je bent een mannetje dat denkt, als je maar recht vooruit loopt, dat je er dan komt. Maar je vergeet, dat de weg lang en kronkelig is.’

‘Welke weg?’

‘De weg naar overal. De weg, die geen einde heeft.’

Ze is gek, mompelde Kaai en achter al die waanzin steekt iets, dat achter mijn eigen waanzin steekt. Wat? Wat?

Zwijgend liepen ze naast elkaar verder. Vanaf de heuveltop zagen ze het dorp liggen. De huisjes waren donkere schaduwen, weggedrukt tegen het vlakke land. Voor een open deur brandde een kleine lamp, die een

helder licht over 't erf wierp. In de lichtkegel liep een vrouw voorbij.

Uit de verte klonk het geluid van een gitaar, begeleid door het metalen rinkelen van een wiri.

‘Nu dansen de vrouwen op de muziek van de oude Wanchoe en ze denken aan de mannen,’ fluisterde Nielda. ‘Ai, ze denken altijd aan de mannen, die op de fabrieken werken als ze dansen in de nacht. 't Onderlijf doet pijn van 't denken.’

Ze glimlachte. Witte tanden waren zichtbaar in het warme vlees van haar mond. Haar ogen straalden. Haar wangen waren rood en haar schouder leek wel een witte bloem.

Nu moet ik haar kussen, dacht Kaai, machteloos.

Maar met een paar sprongen verdween ze in het donker. Hij liep haar na. Riep haar naam. Struikelde over de knoest van een cactus. Stootte zich tegen een steen op 't pad. Toen zag hij het dorp weer. Het open huis. De lamp. Hij hoorde het zingen. 't Hitsend ritme van de kleine gitaar, de kwarto. Droog geluid van zaden, ritmisch rammelend in een kalebas. Het rinkelen van de wiri, schrapend geluid van ijzer op ijzer. Geen pijn voelend, zich schrammend aan doorns, zich wondend, liep hij verder, zoekend, kijkend tot hij meende tegen de zwarte wand van een heuvel haar gestalte te zien. Maar dichterbij komend, zag hij niets meer. Toen hoorde hij haar spottend, sarrend lachen. En daarna stond hij weer voor de bloeiende trossen van de nachtcactus. De muziek uit het dorp was op die plek bijna onhoorbaar. Soms drong het geluid tot hem door, meegevoerd op de wind. Tussen flarden muziek hing voelbare stilte.

In zo'n grote stilte ga je nadenken. Was 't geen onzin

om achter dat schepsel aan te rennen? Alles leek zinloos. De overdadige bloei van de dama di anochi. Het landschap. Zijn blijven op de plantage. En, Nielda vergetend, stelde hij zich vragen. Wat zoek ik? Wat mankeert me? Waarom blijf ik hier? Waarom werp ik de stukken niet op tafel? Waarom vertel ik niet, waarop het staat?

Hij zat op de platte steen voor de cactus. Zijn hemd was gescheurd. Zijn schouders geschramd. Zijn hand bloedde. Hij veegde het bloed langzaam, met korte streken, weg. Het keerde terug met warme, prikkelende druppels. Hij zocht een zakdoek. Hij had geen zakdoek. Hij scheurde een stuk van zijn hemd. Hij zat maar en begon pijn vergetend, bloedstelpend met het linnen van zijn hemd, naar de stilte te luisteren.

God, wat was 't lang geleden, toen hij voor het laatste stilte hoorde. Het eiland trilde van werkdrift. In de stad, op de fabrieken en kantoren had niemand tijd. Je rende met je auto in dezelfde cirkel rond. Altijd op weg naar iets anders. Naar een feest. Een bioscoop. Naar een vriend, met wie je nauwelijks praten kon. Nooit zat je stil. Zo maar, midden in de vergeten, onaangetaste natuur van het eiland. Op z'n best maakte je eens een tochtje naar een binnenwater, 's morgens bij het aanbreken van de dag, dat later, steevast veranderde in een dronkemanspartij. Als ze 's nachts in een van de baaien, bij het licht van fakkels en carbidlampen, kreeften staken, hing de lucht nog vol met geluiden. En als ze op een van de stille stranden een paar uur doorbrachten dan werden er nog draagbare radio's en gramofoons meegesjouwd om toch maar vooral de stilte, die er zijn mocht, met geluid te vullen.

Waarom hadden ze zo'n behoefte aan geluid? Hier, op de plantage, was 't stil. Maikel, dromend van verloren revoluties, zwervend aan boord van zijn boot, zocht de geweldige stilte van de zee. 't Was hem opgevallen, dat zelfs Dorita, onrustige en flakkerende geest als ze was, terend op de nagloed van herinneringen, urenlang stil kon zitten. Wiegend in een schommelstoel, afwezig oude beduimelde kaarten schuddend van hand tot hand. Maar de zeer grote stilte, de stilte, die hem bang maakte, hing steeds om Nielda, als ze door het huis liep, over het terras of op een steen zat, turend naar voorbijtrekkende geiten.

Achter de stilte broeide onrust, die hen allemaal te pakken had. De achtergebleven vrouwen in het dorp, wachtend op mannen. De zwijgende Dorita, dromend van een nieuwe kans. Maikel, het eiland van zijn jeugd niet meer herkennend, vluchtte voor de werkelijkheid, zoekend naar een andere werkelijkheid, de enige, waarvoor hij, waarvoor Kaai bang was. De werkelijkheid achter de spiegel, die ze, onmachtig, probeerden weg te duwen met gramofoons, radio's, luidruchtige gesprekken, met de roes van alcohol en braspartijen, die vuile smaak achterlieten in de mond. En die anderen, de vreemdelingen, die van overzee kwamen, probeerden die werkelijkheid te ontlopen binnen de beslotenheid van kleine huizen, de veiligheid van het gezin, waarin ze leefden, waarvoor ze werkten.

Wat ontvluchten we?

Hij voelde, hoe Nielda, geruisloos dichterbij gekomen, haar hand op z'n schouder drukte. Hij keek om. Haar smal gezicht was een spitse driehoek in maanlicht. Een dunne geitekop. Blond haar, zachte dierenogen.

Een heks is ze, dacht Kaai, die niet denkt, die niet piekert. Ze is met alles wat hier is opgegroeid. Ze is de levende triomf van Maikel.

Bitterheid, om een verloren zaak, steeg in hem op. Hij stond van de steen op. Sloeg zijn hand om haar schouder. Zijn verlangen naar de vrouw verdween onder verwondering.

Ze verlangt niets, dacht hij. Ze wil niets. Alleen maar lopen en dwalen over heuvels en één zijn met dieren en dingen. Zo zag hij haar in haar vreemde werkelijkheid.

‘Als je aan 't donker went,’ zei ze zacht, ‘dan ga je in het donker zien.

‘Kun je me volgen langs het pad?’ vroeg ze. ‘'t Pad loopt naar beneden. Beneden ligt de zee. Je moet de zee zien en ruiken en horen. Je moet de zee net zolang zien en horen, dat jezelf zee wordt. Een golf. Een stuk hout door de een of andere schipper weggeworpen. Een kist. Een schuimkop in het maanlicht. Zo moet je worden.’

Ze fluisterde: ‘Als je alles zou kunnen zien en horen en ruiken, als je een stuk van de aarde kan worden, een heuvel, een maisveld, of als je een dam wordt, die het water tegenhoudt in de natte tijd, of een boom, die meebuigt op de wind, een vogel, die fluit in de morgen, als je een leguaan wordt wiens huid verandert van tint, een tropiaal, purend nectar uit de bloemen of een schorpioen kruipend tussen het rotte hout van een hut, ai, als je dat alles kan, dan word je m'n echte vriend.

‘Maar je kunt 't niet,’ vervolgde ze zuchtend. ‘Je bent zoals ze allemaal zijn. Kleine slaven, stikkend van angst, rekenend voor de toekomst.’

Het pad begon sterk te hellen. Het meisje zweeg.

Hij hield met moeite haar snelle passen bij. Hij struikelde over keien op het pad, meegesleept door water, dat, als 't een enkele keer regende, in snelle beken naar zee stroomde.

De zee was afgunstig op iedere druppel water, die op het eiland viel. Zij slokte het water van het droge eiland op. 't Siepelde over de heuvels, door de grond, langs schuine holten, uitmondend aan de kust, in zee. Wat bleef was de harde, verweerde massa, die als een weerbarstig bergmassief uit de vlakte der zee steeg.

Vanuit Maikel's boot had hij gezien hoe zee en land aan de kim samensmolten. Nu naderden ze de zee. Het geweldige water. Na een bocht van de weg lag de zee voor hen, rustig en groots.

Nielda bleef staan. Ze wees met haar hand vooruit naar het water.

‘Als je kan worden tot golf, schuim, vis, dan zou je mijn man zijn.’

Ingespannen liepen ze verder. Het pad helde steil omlaag. Afdalend steunde ze hem. Hij voelde de onverwachte kracht van haar hand en armspieren. Hij bemerkte de zekerheid van haar gang. Ze loopt als een dier, dacht hij. Een geit, klimmend helling op, helling af. Een met land en zee en lucht.

Hij werd, sneller dalend, bang. Een misstap is voldoende. Een kei, verborgen in het halve donker, weggerold onder een schijnbaar onschuldig plantje, is voldoende om me naar beneden te laten storten. Hij volgde, zonder wil, zonder reden. Steunend op de kracht van haar kleine hand. Na nog enkele stappen bereikten ze een klein plateau. Een uitholling was het. Een onverwachte kleine, rechte vlakte. Nu hoorde hij de zee

duidelijk bruisen. Beneden sloegen de golven tegen de rotswand.

‘Hier onder ligt het water,’ zei ze, wijzend in de diepte.

En, voordat hij het verhinderen kon, stapte ze over de rand van het stukje vlakke grond, waarop ze stonden en begon, zich aan takken en planten klemmend, de laatste steile afdaling. Vanuit de diepte hoorde hij haar lachen. Hij probeerde met de ogen de afstand te meten. Beneden was de bodem vermoedelijk zanderig en zacht. 't Water sloeg tegen verder gelegen rotsen aan. Hij boog zich naar voren. Hij zag, enkele meters verder, haar schouder. Voorzichtig volgde hij. Zijn hand scheurde weer open. Hij liet zich hijgend zakken en bereikte, toch onverwacht, zanderige grond. De zee lag voor hen. En, de voeten in het schuim, kijkend over haar schouder stond Nielda, die, toen ze hem zag, het water inliep, om, daarna, kalm zwemmend, te verdwijnen.

Kaai aarzelde. Hij vervloekte het meisje, dat hem opnieuw speels ontsnapte en getroffen, beschaamd door haar misschien onbewuste hoon, voelde hij zijn tekort.

Hij besloot desnoods de dag af te wachten. Als de dag zou aanbreken zou hij naar boven klauteren. Hij zou de weg naar de plantage vinden. Dan zou hij met Maikel spreken. Eindelijk zou de afrekening komen. Eindelijk zou hij zeggen wat hij te zeggen had. Te veel dagen waren vruchteloos voorbijgegleden. Met een schok bedacht hij nauwelijks te weten, hoeveel dagen. Niemand hield rekening met tijd of toekomst. 't Is, dacht Kaai, alsof ik in een kleine kolonie van volmaakte anarchisten terechtgekomen ben. Maar als ze denken, dat ze me er onder krijgen, dan vergissen ze zich.

De dag komt, dat daar, tegenover hem, grote schepen ankeren. Het leek lang geleden, dat hij bewust, zelfverzekerd aan al die plannen had gewerkt. Aan de haven, die hier gebouwd zou worden. Aan de pijpleidingen, die als zilveren slangen over het land kronkelen en de kleine stad, die verrijst op de plek, waar nu, nog, het plantagedorp ligt.

Luisterend naar zee, liggend op het koele zand, de wind streek met een warme hand over zijn half ontblote rug, kwam er een grote kalme klaarte in zijn denken.

Ik ben gekomen om Maikel een contract te laten tekenen. Wie heeft me gezonden? Het luchtgekoelde kantoor, de met hekken afgesloten fabrieksterreinen, de koude tegels van het laboratorium, de electrische centrale, waar hij dikwijls zat te praten met een hoofdingenieur, de eenvoudige, prettige club in het palmentuintje, de kleine wereld van propere huisjes en employé's gezelligheid, de haven met tientallen schepen en met, langs de oevers, eindeloze rijen tanks, 't leek allemaal een vergeten wereld, weggezonken achter mist, overspoeld door zeewater en later bespied door een duiker, toevallig boven een verloren stad, op zoek naar een gezonken schip.

De kleine, drukke stad, waar hij geboren en getogen was, die hij, aan boord van Maikel's boot, vanuit de verte zag, leek bijna vergeten herinnering. Een passage uit een half gelezen boek, dat op een ogenblik van verveling uit de hand gleed.

Oom Donald, zwetend en jachtig, altijd pratend over geld en geldverdienen, weggedoken achter het ouderwetse cylinderbureau in zijn kantoortje, leek een merkwaardige dwerg uit een sprookje. Een onbestaanbaar

mannetje, een figuurtje uit een slechte roman, dat geen verwantschap toonde met het werkelijke leven.

Alleen Komroíf bleef. Levensecht in zijn herinnering. Nieuw York, duizenden kilometers van het eiland verwijderd, was werkelijker in zijn gedachten, dan de kleine, drukke wereld, die hij binnen een uur bereiken kon. De auto wachtte immers nog aan het einde van de verharde weg?

Of wachtte er geen auto meer? Met een schok herinnerde hij zich, dat hij naar het ding in geen dagen - hoeveel dagen? - had omgekeken.

Er werden zelden auto's gestolen op het eiland. Je hoorde er niet van. Maar een auto, die dagen onbeheerd aan het einde van een weg staat, op de rand van het zand, kan gemakkelijk gestolen worden.

Hij trok de schouders op. Een gevoel van onmacht, van ziek-zijn, overmande hem. Als die auto weg was, wat dan nog? Niets had zin. Niets betekenis. Alleen liggen op zand. Luisteren naar golven. Wachten op de terugkeer van een zwemster, die vis in zee kon zijn en die hij onmogelijk had kunnen volgen, zoals hij bij vroegere gelegenheden had bemerkt. Misschien was die zwemster de enige, die zin gaf aan het leven.

Hij viel in droomloze slaap. Tegen de morgen werd hij wakker. Hij keek verbaasd om zich heen. Naar de zee, de steile rotsen achter hem, naar het kleine strand en luisterde naar vogels, die van nest tot nest vlogen.

Dit is de eerste keer, dat ik niet droomde, dacht Kaai opgewekt. Keer op keer kwam die droom terug. Met kloppend hart stapte hij een kleine, grijze kamer binnen. De wanden waren loodkleurig. Er hingen geen versieringen aan de muren. De kamer eindigde in een

punt. Op een kruk, de knieën omhoog getrokken, zat Komroff, gekleed in een grijs pak. Kaai vroeg hem wat hij daar deed. Maar de woorden kwamen niet uit zijn keel. Hij was zich bewust niet te kunnen spreken. Wat hij wilde zeggen stokte in zijn mond. Je kunt net zo lang kijken als je wilt, Komroff, dacht Kaai, al blijf je urenlang met je opgetrokken knieën in een hoek zitten: je kunt het er niet uithalen, want ik kan niet spreken.

't Werd een woordenloos gevecht. Een meten en beproeven van krachten. Er kwam langzaam zweet op het voorhoofd van Kaai. Je kon aan Komroff's ogen zien, dat hij de zweetdruppels op zijn voorhoofd zag. Het licht werd scheller. Daardoor werden de wanden nog grauwer. Altijd begon dat piepend, later fluitend geluid. Geluid van kettingen, die over elkaar getrokken werden. De wanden van de kleine kamer verschoven. De hoek waarin Komroff zat werd breder, terwijl de plaats waarop Kaai stond smaller werd. Zonder zich te bewegen, elkaar slechts aankijkend, verwisselden ze van plaats. De droom eindigde even zwijgend als ze begon in een mistig vervagen van beangst wakker worden.

Maar na deze nacht, bij dit ontwaken, was de droom niet teruggekeerd. De droomloze slaap maakte hem gelukkig. Hij liep naar zee. Trok de kleren uit en zwom. Je moet golf worden, vis, schuimvlok, weggeworpen hout van een schip. Verder zwom hij. Rond de rotsen, waarna hij, onverwacht, stralend in zonlicht, als nieuw en toch tegelijk zo oeroud, het machtig landhuis zag staan. De deuren waren open. Iemand liep op het terras heen en weer. Vanuit zee zag hij niet wie daar liep. De figuur op het terras begon met een witte doek te zwaaien. Een hartelijk welkom leek het wel. Welkom

op Santa Cruz! Hoe anders was 't nu dan toen - hoe lang geleden? - toen hij kwam uit de stad met een auto. Zo'n huis moet je zwemmend bereiken. Vrolijk, met regelmatige slag, bewust van de kracht in zijn spieren, zwom hij naar de mangrovebossen bij het strand.

7

Het werd een spel van lokken en afstoten, van vage, gelukkig stemmende beloften en bruuske afwijzing. 't Leek een jacht, ademloos gevolgd door Sjon Dorita en ook, bijna onmerkbaar, verborgen achter iedere rotspunt en iedere heg van candelabercacteëen, door Maikel. Maar het werd een jacht, waarin het wild triomfeerde over de jager. Op haar beste ogenblikken, liet ze, schijnbaar onschuldig pratend over alledaagse dingen, zittend op de rand van de lage muur rond het terras, door een gebaar, een glimlach, een woord, bemerken, dat ze de jager ieder ogenblik ontlopen kon. Dat hij werktuig was. Een pop, waarmee ze doen kon wat ze wilde. Een twijg, die ze ieder ogenblik kon afrukken. Bloemkelk, die ze terloops zou stuk trappen.

Als ze langs de heuvels dwaalden, genietend van uitzichten op zee of landschappen, die zich verloren in verten, liet ze bemerken, dat iedere steen, iedere cactus, iedere boom en plant, verhalen vertellen kunnen over avonturen, hier beleefd, met wezens, die zo nu en dan uit het niets te voorschijn sprongen.

Er was een Wanchoe, wiens rug verbazend donker glansde in het zonlicht. Er was een Coco, die in de stad deemoedig limonade-met-stroop verkocht, maar, teruggekeerd op het land, veranderde in een halfgod van wonderlijke schoonheid. Er was een Momon, die fluit speelde in 'n orkest van zumbi-muzikanten. Er was een

Pancho, die, als niemand anders, verhalen vertelde van donkere meerminnen, die de netten van de vissers verscheurden. Er was - eenmaal meende Kaai zijn schim te zien - een jongen, die voor de netten van de vissers zwom om, als een school zilveren visjes werd opgejaagd door grote roofvissen, de haaien op afstand te houden. Er zou eens onder het troepje jagende haaien, geleid door snelle loodsvisjes, een felle broeder geweest zijn, die met één beet van zijn grote bek, een voet van de jongen vermorzelde. Nu hinkte hij tussen de huisjes van het dorp. Pratend met de een, water sjouwend voor de ander. Maar in de nacht, als de muziek zumbi speelde, kroop hij naar een bocht van een weg, 't strand of de schaduw van een hut, om Nielda te zoeken.

Ze liet hem voelen, dat de avonturen, die hij misschien beleefde op het eiland, in de stad, op zijn reizen in het voor haar half mythische Nieuw York, onbelangrijk waren, in vergelijking tot de grootse en huiveringwekkende dingen, die op zo'n stille plantage als Santa Cruz schering en inslag waren.

Kaai hechtte geen waarde aan haar suggesties en halve aanduidingen. Plantagedochters waren volgens gangbare opvattingen op het eiland, van huisuit onschuldig.

Niemand zou ooit durven vermoeden, dat tussen blanke vrouwen en negers geheime relaties bestaan.

Hij was opgegroeid in de steenharde traditie van rassenscheiding, die als een onzichtbare muur stond tussen de mensen op het eiland.

Mannen zochten in de negerkwartieren donkere minnaressen. Maar hun blanke zusters, hoedsters van het ras, werden in door blinden verduisterde kamers opge-

sloten, bewaakt door oude tantes, overtuigd van de mystieke en reële waarde van ongerepte maagdelijkheid. Want als maagden traden ze in het huwelijk om, man en kinderen toegewijd, levenslang, onwankelbaar trouw te zijn. De jongemannen maakten zich geen illusies over vrouwen maar waren overtuigd, dat de weinige blonde meisjes, die op het eiland leefden, eeuwenoude zeden van nature eerbiedigden.

Daarom konden Nielda's vage vertrouwelijkheden en toespelingen, volgens Kaai, slechts de vrucht van eenzame nachten zijn. Maar soms voelde hij zich angstig worden. Want, hier, op Santa Cruz, was misschien het onmogelijke mogelijk.

In vlagen van wanhoop, beurtelings afgestoten en aangetrokken door Nielda, voelde hij behoefte om er een einde aan te maken. Ploeterend door het zand zou hij in nauwelijks een half uur naar de weg lopen. De motor zou aanslaan, de auto rustig wegrijden, alles zou blijven, zoals alles was.

Een verloren uithoek, bewoond door verloren mensen.

De manier, waarop Dorita, zich onbespied wanend naar hem keek, werd hinderlijk. Hij begreep haar doen en laten niet. Het ergerde hem, dat ze de haar toevertrouwde dochter, ongehoorde vrijheid liet. Ze kon onmogelijk blind zijn voor dingen, die misschien wel niet gebeurden maar toch zouden kunnen plaats hebben. Ze moest, als iedere vrouw op het eiland, op de hoogte zijn van de gevaren, waaraan een meisje op een stille plantage bloot stond.

Hij wachtte op een gelegenheid om met Dorita te spreken. Maar als ze een ogenblik alleen waren in het

plantagehuis zocht hij vruchteloos naar woorden. De dingen, die hem benauwden waren moeilijk onder woorden te vangen. Woorden waren zinloos in de altijd stille omgeving.

Soms keek Dorita hem aan op een manier of ze hem verdacht van vreselijke bedoelingen. 't Leek wel of ze een krankzinnige voor had. Een gevaarlijke gek. Ze schommelde, schijnbaar rustig, heen en weer op haar stoel. Ze woei zich koelte toe met een versleten, rieten waaier. Ze schikte snuisterijen op tafel alsof ze werk zocht. Ze stond bedrijvig op, liep naar de keuken, kwam terug, wreef met haar hand langs een stoffige stoelrand, maar ze bleef hem steeds in het oog houden. Ze was bang voor iets. Wat?

Toen zei Kaai: ‘Dorita, ik ben niet ziek. Je weet toch wel waarvoor ik ben gekomen?’

De woorden bleven in de sala naklinken, teruggestoten door de stenen wanden. Ze keerden, vreemd en verwrongen van buitenaf, tot hem terug. De woorden: ik ben niet ziek.

‘Er is geen enkele reden om me te verontschuldigen. Iedereen weet, dat ik niet ziek ben. Iedereen weet, dat ik volkomen gezond ben. Iedereen weet, dat ik niet naar Santa Cruz kwam om te genezen. Bij God, 't is niet nodig om zoiets te zeggen.’

‘Natuurlijk ben je niet ziek,’ antwoordde Dorita. ‘Natuurlijk niet.’

Het antwoord bevredigde niet. Wantrouwen stapte uit een van de gesloten achterkamers van zijn ziel.

De portretten langs de wand van de sala, de donker geworden of vergeelde foto's van overleden ooms en tantes, die hem, toen hij op de plantage kwam honend

aankeken, glimlachten hem nu spottend toe. De portretten begonnen te fluisteren. Eerst kon hij de woorden niet verstaan. Toen hoorde hij, duidelijker en duidelijker: je bent ziek, ziek, ziek, ziek.

‘Je weet toch waar ik voor gekomen ben?’

Ze knikte rustig.

‘Je kwam,’ antwoordde ze, ‘om met Maikel over de grond te spreken.’

‘Nu?’ vroeg hij nogmals.

‘Waarom spreek je dan niet?’

‘Jij zou eerst met hem praten. Dat was toch afgesproken?’

‘Ik wacht.’

‘Je kan niet eeuwig blijven wachten. Ik heb geen tijd.’

‘Komt tijd, komt raad.’

‘Ik moet terug.’

‘Je hebt geen haast.’

‘Wat baat uitstel?’

‘Wie weet? Maikel neemt geen snelle beslissingen.’

‘En als de tijd verloopt, wat dan?’

‘De tijd verloopt niet. Blijf. Laat alles bezinken. Dan, als het een mooie morgen is, zeg je...’

‘Wat moet ik dan zeggen?’

‘Dan zeg je: Maikel, ze willen de grond van je kopen.’

‘En wat dan?’

Dorita trok de schouders op. ‘Hij zal zeggen: wacht, wacht met praten.’

‘Hij zal op uitstel aandringen, bedoel je?’ vroeg Kaai.

Dorita werd onrustig. Ze schommelde heftiger heen en

terug. Ze stond op. Ze liep met grote passen door de sala.

Zich omwendend, keek ze hem schichtig aan. Ze zei: ‘Er is een nieuwe brief van Donald gekomen.’

‘Een brief van Donald?’ vroeg Kaai.

Ze knikte.

‘En?’

Ze trok de schouders op. ‘Ik heb die brief niet gelezen,’ zei ze, ontwijkend.

‘Je liegt,’ riep Kaai.

De woorden weerkaatsten op de wanden van de sala. De glazen tranen aan de grote lampen klingelden in de wind, die door de open vensters woei.

‘Je hebt die brief wel gelezen. Je weet meer dan ik weet. Verdomme! Je hoeft me niks wijs te maken, Dorita! Ik weet genoeg. Ik moet terug. Ik moet Donald spreken. Ik weet, dat 't te laat is. Ik weet, dat we te lang getreuzeld hebben. Ik weet, dat ze niet meer zullen kopen. Verdomme, verdomme,’ vloekte hij, ‘ik heb 't zien aankomen.’

Dorita loerde met zwarte ogen naar haar neef. Ze bespiedde iedere beweging. Kaai voelde, dat ze bang voor hem was.

Waarom, waarom is ze bang?

Een vreemde stem fluisterde uit de verte: ‘Je bent ziek, ziek, ziek, ziek.’

Hij keek onrustig naar de meubels. De tafel, de stoelen, de wandtafels, naar het bureautje in een hoek. Als er een brief van Donald is, dan moet die brief ergens te vinden zijn. Straks zou hij zoeken.

Hij besloot te zwijgen en te wachten. Alles kon niet verloren zijn.

Maar over Nielda zou hij kunnen spreken. De woorden kwamen niet, Ze kleefden aan zijn tong en lippen. Later, later, besloot hij. Hier was hij in 't kernland van 't uitstel gekomen. Hier was het, dat de mensen altijd zeiden: mañana, mañana, morgen, morgen. Morgen zou niet komen.

Ongedurig, opgejaagd liep hij het huis uit, langs het smalle pad naar zee. Hij lag alleen aan het strand. Luisterend naar ieder geluid. Hij verwachtte, dat Nielda, zoals ze dikwijls deed, bijna onhoorbaar naderend, plotseling achter hem zou staan. Ze was vroeg op pad gegaan. Ze had niet gezegd waarheen. Hij zag een zeilboot op zee. Aan de kim voer een tankschip voorbij.

De tanker, een streep op zee, een korte rookpluim, herinnerde hem vaag aan zijn werk op de fabriek. Aan het kantoor. De laboratoria. Aan de roezige en tegelijk zo gigantische industrie, waarin hij eens was opgenomen. Eens? Hoe lang geleden eigenlijk? Een paar dagen? Dagen, die wel maanden leken.

De herinnering aan het werk zonk terug in zijn geheugen. Van zon en zee en lucht genietend liet hij zich opnieuw opnemen in een vreemde, trage, logge werkelijkheid, die geen ruimte liet aan herinneringen, aan werk, aan de dingen van alle dag.

En toen kwam - opgewekt door het wantrouwen van Dorita - de herinnering terug aan een ziekte, die honderden jaren achter hem lag. Die herinnering maakte hem flauw en misselijk. Zweetdroppels parelden op z'n voorhoofd. Niemand wist met hoeveel moeite hij de herinnering aan die episode verdrong. Het leek voor altijd vergeten. En nu, nu was de herinnering aan die episode teruggekeerd.

Een huis lag, wit en streng, in het groene zomerland. Uit het venster van de kamer zag je het hek. Achter het hek liep een smalle weg. Dan zag je weiland en achter 't weiland, het dal, het bos en de rivier. Er voeren nooit schepen over 't water. Het was een kleine, smalle, snelstromende rivier. Beek in de zomer, breder water in het voorjaar, als het ijs ging smelten, als groene plekken grasland zichtbaar werden langs de weg. Hij had de rivier gezien in de zomer en in de winter. Zomer en winter waren ongemerkt in elkaar overgegaan.

In het huis heerste orde. De dokter kwam. Een dikke, oude man, die een slordige, witte jas droeg. Hij rookte zwarte sigaren en sprak met een Duits accent. Ze hadden urenlange gesprekken. Eenzijdige gesprekken. Kaai herinnerde zich niet meer waarover ze spraken. De dokter liet hem praten, praten, praten. Bij God, hij had zoveel te vertellen over het eiland, over de dingen van vroeger.

En almaar was er dat vreemde geluid in de lucht geweest. Soms was 't er overdag. Soms 's nachts. 's Nachts hoorde je het duidelijker. Schreeuwen. Bonzende deuren. Kreten.

Dan werd het heel stil. Maar in die stilte hoorde je dichtbij angstig kermen.

In weken en maanden kwam niemand op bezoek. De Duitse dokter werd een vriend. ‘Du wirst gesund werden,’ zei hij vriendelijk. De dokter nam met een enkel gebaar, een enkel woord, de onrust weg. Praten werd behoefte. Altijd praten, altijd vertellen over de dingen van vroeger. Dieper boren in de onderlagen van het leven.

Toen, misschien was de zomer al in de winter overgegaan, kwam Komroff. Hij droeg een hoed met een

groene veer. Een parmantig hoedje was 't. Hij zat lange tijd naast hem. ‘De berichten zijn goed,’ zei hij, ‘je zult spoedig naar ons terugkeren. Je hebt te zwaar geploeterd. Je hebt de dingen te ernstig genomen,’ zei Komroff.

Bij het afscheid - zich half omkerend tot Kaai, de hoed met de groene veer in de hand - zei hij: ‘Die twee zullen wel levenslang met elkaar blijven vechten.’

‘Welke twee?’

‘O,’ glimlachte Komroff, ‘de man die tevreden is met het spiegelbeeld en de man die achter de spiegel wil kijken.’

De herinnering aan de episode loste zich op in zee, zon en zand. Ze komt niet, zo komt niet, zuchtte hij denkend aan Nielda. 't Heeft geen doel, geen zin. Hier kan ik onmogelijk blijven. Ik kan niet achter een hersenschim aanjagen. Ze moet mee naar de stad. Of ze moet op de plantage achterblijven. Alleen met Maikel en Dorita. Wegrottend in nutteloze eenzaamheid. Er is geen keuze. De stad is de enige oplossing. Waarom lacht ze alleen maar? Geheimzinnig. Alsof ze m'n meerdere is? Denkt ze, dat ze me mee kan trekken naar de diepte, waarin ze leeft?

Hij keek over het zand naar de manzanillabosjes. 't Zou onmogelijk zijn om zo'n verdorde plantage nieuw leven in te blazen. Planten kunnen niet groeien op de harde ondergrond waarvan het dunne laagje vruchtbare aarde was weggezogen door de gloeiende passaatwind. Water zou geen redding kunnen brengen, zelfs al zou je 't uit de bodem kunnen persen met pompen, die diep genoeg in de aarde doordringen. 't Was een hopeloos verloren zaak. De negers wisten wel wat ze deden, zoe-

kend naar werk in de stad, op de fabrieken. Maikel kon schelden op negers, die hij in de stad ontmoette, eenzaam en van eigen bodem losgeslagen, maar de stad bood brood en leven. 't Land honger of erger.

Hij hoorde 't geluid van een brekende tak. Ik kijk niet om, dacht hij. Ik doe of ik niets bemerk. Voetstappen naderden. Een schaduw viel over Kaai. Niet Nielda maar de oude, gebogen Feetchie stond achter hem.

'Feetchie,' riep Kaai verrast uit.

'Verwachtte je een ander?' vroeg Feetchie, zacht spottend.

Kaai antwoordde niet.

'Ze is aan de kant van de baai. Ze is bij de vissers. Ze gaat altijd kijken als ze de netten binnenhalen. Ze hoopt, dat haaien kinderen dood bijten als ze zwemmen voor de opening van het net. Maar de haaien bijten niet.'

Hij grinnikte zachtjes.

'Ze is aan de andere kant van de baai om de vissers gek te maken. Weet je dat niet?' vervolgde hij driftig.

'Ik wist niet, dat ze aan het vissen zijn,' bromde Kaai.

'Er is een school masbango's binnengevallen. Als er veel masbango's tegen de kust gejaagd worden gaan ze de netten spannen. Als ze de netten spannen zit ze op de top van de rots en kijkt toe. Ze doet dat altijd. Ze deed 't al toen ze nog een klein kind was. De vissers zijn bang voor haar. De vissers zeggen, dat ze de vangst bederft. Ze moet lachen om de vissers. Ze lacht om iedereen. Ze kent geen gevaar. Ze luistert niet als de jongens op grote keien hun messen wetten. Maar op 'n keer zal 't gebeuren. Let maar op!'

'Wat zal gebeuren?' vroeg Kaai, onwillig.

'Mag ik gaan zitten?' vroeg Feetchie, 'dan zal ik je

zeggen wat er gebeuren zal. Maar je moet 't niet verder vertellen. Je moet niet zeggen, dat je dingen weet van Feetchie. Je moet je mond houden. Kan je je mond houden?' vroeg de oude man bezorgd.

Kaai knikte.

'Goed, goed, meneer Kaai,' vervolgde Feetchie, die snel ging zitten, 'dan zal ik je vertellen wat er gaat gebeuren. Want de dingen kunnen niet blijven, zoals ze zijn. De dingen veranderen. Ze veranderen, o, zo langzaam. Zonder dat we het merken. Maar ze veranderen wel.'

Hij zweeg een ogenblikje, toen vervolgde hij: 'De jongens van het dorp, die niet meer in het dorp wonen maar van tijd tot tijd terugkeren om hier feest te vieren, zijn anders dan de jongens waren toen ik nog jong was. De jongens van het dorp zullen niet bang zijn om met elkaar te vechten om de blanke vrouw, die over de heuvels zwerft of naakt in zee zwemt, alsof ze niet weet, dat vissers achter struiken verborgen, loeren en gluren, gluren en loeren.

''t Bloed van de jongens in het dorp is even heet als 't bloed van andere mensen op 't eiland. Je moet ze niet tarten.'

'Ben je bang?'

'Ik ben niet bang,' antwoordde Feetchie, Kaai's vraag onderbrekend, 'ik weet wat er gaat gebeuren. Je kan alles van tevoren aan zien komen. Als je maar goed kijkt in het water van de plassen.'

'In het wat?' vroeg Kaai verbaasd.

'In het water,' zei Feetchie. 'Achter de derde rij heuvels is een oude dam. Achter de oude dam blijft water staan.'

Kaai herinnerde zich de plek. Brokkelige muren liepen van helling tot helling. Na een korte, felle regenbui, die een enkele keer op het eiland neersloeg, bleef achter de muren water staan.

‘'t Water is zwart. Onder het water leeft de watergeest,’ vervolgde Feetchie ernstig.

‘De meeste mensen geloven niet meer in de watergeest. De meeste mensen zijn de watergeest vergeten. Ze geloven in niets. Ze geloven niet meer in de macht van de voorouders, in de geesten, die in de lucht leven, in de krachten van planten en dieren. Ze denken wel, dat ze alles weten maar ze zijn dom, dom, dom!’

‘En?’ vroeg Kaai, ‘heb je die watergeest van jou wel eens gezien, Feetchie?’

Feetchie knikte. ‘Niet eenmaal maar wel honderdmaal,’ zei hij. ‘Als er water staat achter de dam dan zegt ze tegen me: spoel je voeten, stap in het water, Feetchie. Dan kan je je niet verzetten. Als ze zegt, dat je komen moet dan ga je. Je stapt in het ijskoude water en je loopt langs de helling van de bodem tot het water over je heen stroomt.’

‘En dan ga je zwemmen,’ merkte Kaai op.

Feetchie keek hem getroffen aan. ‘Wie de watermoeder bezoekt denkt er niet aan om te zwemmen. Je loopt door. Tot het water over je ogen, oren en haren reikt.’

‘En dan?’

‘Dan loop je verder, stap voor stap. Nog kan je haar niet zien. Je voelt alleen maar dat ze je hand vasthoudt. Stap voor stap ga je verder. Tot je diep in het groene binnenste van 't water komt, waar de slangen slapen.’

‘De slangen?’

Feetchie knikte afwezig. In betovering sprak hij verder. ‘Je wilt het misschien niet geloven, hè, maar ik weet, dat de watermoeder eeuwen oud is. Weet je waar ze vandaan komt?’

‘Nee,’ zei Kaai zacht maar hij wist het wel.

‘Ze hebben haar uit Afrika meegenomen. Ze hebben gezegd: een arm volk als wij, dat op de schepen van de blanken wordt weggevoerd, kan niet leven zonder watermoeder. Toen is ze met ons meegegaan. Ze is voor altijd tussen ons volk gaan wonen. Ze doet goed, ze doet kwaad. Soms geneest ze. Soms maakt ze ziek. Leven en dood komen uit haar hand. Ze geeft ook kracht om in de toekomst te kijken, als ze je meeneemt onder 't water, waar ze woont.’

‘Als de poel droog staat, waar woont ze dan?’

‘Je vraagt veel te veel,’ mopperde Feetchie verstoord. ‘Je vraagt zoveel, omdat je me niet gelooft.’

‘Waarom zou ik je niet geloven?

‘Als 't water achter de dam is opgedroogd trekt ze naar zee. De watergeest kan overal wonen. Maar als ze in zee is kan je haar niet volgen.

‘Ze is,’ vervolgde Feetchie, ‘de moeder van dood en leven. Soms wil ze denken aan de dingen, die komen zullen. Of de dingen, die komen gaan, goed zijn voor haar volk.’

‘En?’

‘Je bedoelt of de dingen, die komen gaan goed zijn?’

‘Ja?’ vroeg Kaai, beklemd.

‘De dingen die gaan komen zullen niet goed zijn. Ze draagt haar gouden kam niet meer.’

‘Haar wat?’ vroeg Kaai.

‘De kam van 't geluk. Als ze de kam draagt dan

gaat 't goed met de mensen van 't eiland. Maar, God bewaar je, als ze de kam niet op heeft. Dan gaat 't allemaal verkeerd. En dat het verkeerd gaat kan je zien. Bomen sterven door gebrek aan water. Dorpen lopen leeg. De vissers vangen geen vissen meer. 't Grote huis vervalt en de mensen, die er wonen worden stapelgek. Nu ben jij gekomen.'

'Ja, nu ben ik, gekomen,' zei Kaai zacht.

'Ik weet niet, waarom je bent gekomen. Ze zeggen, dat je gekomen bent om rust te zoeken. Ze zeggen, dat je het hier hebt' - en Feetchie tikte met een lange, zwarte vinger op z'n voorhoofd - 'maar als je 't hier hebt,' vervolgde hij, 'dan ben je de enige niet. Ze hebben 't allemaal hier, Maikel, Dorita, Nielda, de hele familie.'

'Jij bent de enige, die het niet hier heeft?' vroeg Kaai, wijzend op z'n voorhoofd.

'Ik ben de enige,' zei Feetchie beslist. 'Ik ben de enige, die kan horen wat de wind te vertellen heeft als hij over de heuvelkammen giert. Wat de golven zeggen als 't schuim op de toppen danst. Wat de watervrouw zingt als ze opduikt uit haar poel of me wenkt uit de verte, als ze bovenkomt uit de diepte van de zee.'

'Ai, je bent de enige normale,' glimlachte Kaai melancholiek.

'Ik ben niet als de anderen,' zei Feetchie met een overslaande stem. 'Ik ben anders. Ik ben altijd anders geweest. Ik ben de zoon van een groot medicijnman.'

'Jij?' vroeg Kaai verbaasd.

'Mijn vader, die wel honderdenvijftig jaar werd had een sterke obeah. Er zijn maar enkelen, die grote kracht hebben. Enkelen op wie de zweep geen vat heeft. En-

kelen die lachen om dood en leven. Zo was hij. Z'n naam heb je nooit gehoord, jongeman,' zei Feetchie, een plechtige aanspreektitel van het land gebruikend. 'Hij heette Dombo. Een naam, die je tegenwoordig niet meer hoort. Een sterke naam. Een naam uit Afrika.

'De mensen hadden grote angst voor hem en zijn obeah. Ze wisten wel, dat hij omgang had met sterke goden van de overzijde, net alsof ze vriendjes van hem waren. Damballa en anderen zijn hier op de plantage geweest. Soms werd het ze te zwaar. Maar als Dombo op de drum sloeg kwamen ze toch en al klaagden ze nog zo, ze konden hem niet in de steek laten als Dombo aan de goden vroeg of ze vriendelijk wilden zijn voor het volk.

'Maar nu,' riep Feetchie klagend uit, 'nu ook Dombo in het land van de voorouders is, komen de goden niet meer. Alleen de watergeest bleef over. Als ze me ziet zucht ze: hoelang nog?'

Hij zweeg. De verhalen van Fleetchie riepen herinneringen op uit zijn jeugd. Als jongen had Kaai dikwijls naar de vissersverhalen geluisterd, die ze over en weer vertelden, als ze bezig waren met het herstellen van netten. Watergeesten, meerminnen, verschijningen, die in het holst van de nacht langs gesloten vensters streken, een wereld van geesten, voorouders, halfvergeten goden doemde op.

'Jij gelooft niet in de watergeest, hè?' zei Feetchie op 'n zachte, indringende toon.

Kaai antwoordde niet.

'Je zegt niets,' merkte Feetchie op. 'Je hoeft ook niks te zeggen. Ik weet wel, dat 't voor jou allemaal bijgeloof is. Maar je vergist je: 't is niet allemaal bijgeloof,' zei Feetchie zacht.

‘Als je maar zien kan met 't oog van binnen dan weet je, dat 't geen bijgeloof is. Als je maar zien wil... maar jullie’ - en het woord jullie drukte een eigenaardige verachting uit - ‘zijn blind. Jullie geloven alleen maar in wat je voelen en zien kan. In buizen en pijpen, in machines en fabrieken, daarin geloven jullie en jullie zien niet in, dat je gelooft in dingen, die geen waarde hebben en geen zin.’

‘Weet je waarvoor ik ben gekomen?’ vroeg Kaai.

‘Nee,’ antwoordde Feetchie. ‘Nee, ik weet niet waarvoor je eigenlijk kwam. Maar je doet me denken aan iemand die ik, lang geleden, kende.’

‘Aan wie?’

‘Aan Moy.’

Kaai trok de schouders op. De naam zei hem niets.

‘Moy was zwart. Hij had een bochel en lange armen. Als je hem met z'n lange armen zag lopen dan was 't net of hij ieder ogenblik iets van de grond wilde rapen. Hij liep met zijn neus naar de aarde toe.’

‘Doe ik je denken aan die Moy?’ vroeg Kaai lachend.

‘Ja,’ lachte Feetchie, ‘je bent ook een van die mensen, die met hun neus langs de aarde schuiven om de hemel te bereiken. Zo iemand was Moy ook. Zal ik je vertellen wie Moy geweest is?’

Kaai knikte. Het deed er niet veel toe waarover Feetchie sprak. Als hij maar praat, praat, praat, dan is me dat genoeg. De herinnering aan het witte huis, aan de bocht van een weg, de herinnering aan dokters en verplegers, aan gegil in de nacht, moest worden weggedrukt.

Hij strekte zich uit op het zand. Hij keek naar zee. Het schip aan de kim was uit het zicht verdwenen. God,

wat was 't stil en rustig en indrukwekkend groots. De zon ging spoedig onder. Het kleurenspel der Caraibische zonsondergang kondigde zich aan. 't Zou kort duren. Daarna kwam de duisternis. Moy? Wie was Moy?

'Moy, kwam uit 't oosten. De mensen hier hadden hem nooit gekend. Op een dag was hij er. Hij ging niet weg en begon te preken bij de vier stenen. Ben je wel eens bij de vier stenen geweest?' vroeg Feetchie.

Kaai schudde het hoofd. Wat hadden toch veel plekken op de plantage een eigen verhaal. 't Zou wel ergens zijn. Of er vier of acht stenen lagen had geen betekenis. Er lagen overal stenen. Heuvels vormden één steenwoestijn.

'Goed, hij preekte bij de vier stenen,' zei Kaai ongeduldig, 'vertel verder.'

'In het begin kwamen veel mensen naar zijn preken luisteren. Want hij sprak mooi. O, hij sprak zo mooi. Hij toverde met woorden. Je zag wat hij zei. Als hij vogel zei, dan schoot er een vogel door de lucht. Als hij boom zei, dan stond er een boom. Als hij kruis zei dan stond er een groot wit kruis op de hoogste heuveltop en aan het kruis,' vervolgde Feetchie, geheimzinnig fluisterend, 'hing het lichaam van God.'

'Van Christus?'

Feetchie trok de schouders op.

'Van God,' zei hij nogmaals. 'Niemand kon met God spreken. Alleen Moy sprak met God. Hij vertelde dat God in de hemel leefde.'

'Dat vertellen de paters ook.'

'Ja,' zei Feetchie nadenkend, dat vertellen de paters ook wel, maar hun God leeft in een andere hemel dan zijn God, begrijp je.'

‘Nee,’ zei Kaai.

‘Op een dag,’ vervolgde Feetchie, onverstoorbaar, ‘toen de mensen bijna niet meer naar hem luisterden vertelde hij, dat hij een avond tevoren met God gesproken had.’

‘Waarom luisterden de mensen niet naar hem?’

‘Ai,’ zuchtte Feetchie, ‘de pater was ook komen luisteren bij de vier stenen. Daarna had de pater op zondagmorgen gepreekt over valse profeten en de mensen gewaarschuwd om niet meer naar Moy te luisteren.’

‘En de mensen bleven weg?’

‘De mensen kwamen niet meer. Behalve een paar. En die bleven ook weg. Toen kwam ik alleen,’ zei Fleetchie. ‘Daarom wist ik alleen dat Moy met God gesproken had en dat God hem verteld had, dat we in de hemel zouden worden opgenomen.

‘Heb je nooit de grote boom gezien, die bij de vier stenen staat?’

Kaai schudde het hoofd.

‘Jammer,’ zei Feetchie, ‘dat je die boom nooit hebt gezien. 't Is bovendien vreemd, dat je die boom nooit gezien hebt, want 't is de hoogste boom van de hele plantage.

‘Op die avond was Moy naar de boom gegaan en zei: ‘broeder, volg me. Wij gaan naar God, die in de hemel woont.

‘Hoe?’ vroeg ik. Hij wees naar de top van de boom en langzaam lopend, de boom metend met de ogen, begon hij, klimmend van tak tot tak, naar de top te gaan. Ik bleef beneden staan. Ik keek maar toe. Wanneer hij van de top van die boom naar de hemel vliegt, dacht ik,

dan heeft de pater ons voor de mal gehouden en als hij valt, dan...'

'En?'

'Hij naderde de top. De takken zijn daar heel dun. Hij stond als een vuile vogel tussen de blaren. Ik zag de witte onderkant van z'n voeten. Hij spreidde de armen uit als vleugels en toen...'

'Nou?' vroeg Kaai, geboeid door het zonderlinge verhaal.

'Toen braken de taken. Z'n lichaam viel van tak tot tak. En beneden op het koraal lag niets anders dan een klomp bloedend vlees.'

'Wat dacht je, toen hij viel?' vroeg Kaai.

Feetchie zweeg. Hij zocht naar 'n antwoord op die vraag en zei eindelijk: 'Wellicht had Moy met God gesproken. Wellicht had hij hem niet verstaan. Quien sabe. Wie weet?

'Hij was,' zei Feetchie nadenkend, hem schichtig beloerend van onder zijn grijze wenkbrauwen, 'net als jij, Een gek, die een droom najaagt en naar beneden valt.'

Hij spuwde op de grond en stond snel op, zenuwachtig krabbend op zijn grijze kop.

8

De enveloppe lag op tafel. Rode lakken blonken in zonlicht, dat door de halfgesloten vensterlatjes viel. Aarzelend nam Kaai de zware enveloppe op. Beneden zaten ze nu allemaal in afwachting, dacht hij. Het ogenblik was gekomen. Voorzichtig verbrak hij de zegels. Zorgvuldig nam hij de papieren uit de enveloppe en blad na blad vouwde hij open. Ieder blad was smetteloos wit. De papieren waren papieren zonder meer. Verbijsterd keek Kaai naar de bundel witte, onbeschreven papieren. Langzaam keerde hij terug naar de rand van het veldbed. Met de papieren tussen de knieen bleef hij zitten. Van tijd tot tijd overtuigde hij zich van het feit, dat er geen letter, geen enkel teken, niets op deze lege papieren stond. De blaadjes vielen langzaam, stuk voor stuk, uit z'n handen. Ze vormden een verward stapeltje op de planken. Zo bleven ze liggen.

Kaai liep heen en weer. Van het venster naar het bed. En terug. Nu moet ik denken, zei hij, zich vermannend. Nu moet ik vooral helder denken. Nu moet ik, door te denken, het spoor vinden van de dingen, die gebeurd zijn. Wie heeft, voor mij, de zegels verbroken? Wie heeft de contracten uit de enveloppe gehaald? Wie heeft er wit, onbeschreven papier voor in de plaats gedaan? En waarom?

Er kwam geen antwoord op die vragen. En toch... toen hij lang op de rand van het bed stilzat, leek het of er antwoord kwam. Een vreemd, onrustbarend, gruwe-

lijk antwoord. Een onmogelijk antwoord. Maar het enige antwoord.

Hij herinnerde zich een motor, die aansloeg. 't Afscheid van oom Donald in de stad. Het laatste bezoek van de fabrieksdokter. De ribbelige weg naar de plantage. De stilstaande auto.

De auto nam zijn denken in bezit. Misschien, misschien waren er twee enveloppen. Misschien was er een in de auto blijven liggen. Misschien was het ding door iemand al gevonden. Misschien niet. De auto werd levensbelang, levensbehoud. De auto moest antwoord geven. Antwoord op een vraag, waarop hij 't antwoord wist.

Hij holde de kamer uit. Door de lange gang. Door de sala, verbaasd nagekeken door Dorita, die, als gewoonlijk, op haar schommelstoel zat. De deur naar het terras viel zwaar achter hem dicht. Met grote sprongen rende hij over de warme stenen. Hij wist, dat ze nu, gealarmeerd, achter 't venster zou staan. Hij had 't gevoel van een drenkeling die mensen aan de kant van het diepe water ziet, mensen, die geen hand uitsteken. Hij sprong langs de hoge stenen treden van de terrastrap naar beneden. Hij rende langs het mulle zand naar de plek waar de weg begon. Daar stond de auto. Maar toen hij, bij de verharde weg, aankwam stond er geen auto. Er waren zelfs geen sporen in 't zand. Er was niets. Niets anders dan een ontzaggelijk en leeg landschap. Hij knielde neer op de plaats waar de auto had gestaan en borg het bezwete hoofd tussen de handen. Zo bleef hij zitten. Uren en urenlang.

Niemand kwam hem zoeken. Niemand liep voorbij. De eenzaamheid was volmaakt. De chuchubi's, die eerst

onrustig heen en weer fladderden, wenden aan de doodstille figuur, die, samengehurkt, de knieën opgetrokken, 't hoofd steunend op de handen, roerloos zat.

De zon ging onder in een plas van bijna giftige kleuren. De schaduwen van de candelabercacteëen langs de weg rekten zich uit. Toen viel snel de duisternis. De sterrenhemel der tropen spande als een geweldig en schitterend dak over de aarde. Nachtdieren kwamen uit nesten. Kleine uilen riepen, vuurvlindertjes dansten in 't donker onbegrijpelijke, ijle liefdesdansen. Muskieten gonsden rond 't hoofd van de onbewegelijke man. Voorzichtig naderend, zochten ze een plek op z'n wang, z'n neus, z'n hand of arm uit om, ongestoord, zijn bloed te drinken. Verzadigd trokken ze verder op zoek naar nieuwe prooi. Anderen kwamen om zich te voeden met het bloed van de roerloze.

De maan steeg als een dunne sikkel boven zee. Daardoor viel er, met het licht der sterren, een schijnsel over het landschap. In de verte sloeg iemand op een drum. Donker geluid gleed over de heuvelruggen naar zee. Het geluid bereikte hem. Het riep hem wakker uit roerloos bestaan.

Stap voor stap liep hij de weg terug naar het huis. Als een vesting, met bordessen, kantelen, uitspringende muren, naar de hemel reikende pilaren en borstweringen lag het huis in maanlicht.

't Geluid van de drum, zich herhalend, trillend over de vlakte, komend uit de richting van het dorp, was in het versteende landschap enig teken van menselijk leven. Het vertelde van goden, meerminnen, van watermoeders met gouden kammen, van bloedende offers gebracht in de nacht aan demonen, die ziekte en verderf,

geluk en voorspoed brengen. Het vertelde van een stokoud leven, leven achter het leven; 't ware leven van het eiland, dat eeuwenoud en vol magische krachten, de achterzijde vormde van het vale alledag-bestaan der mensen.

Luisterend naar dit geluid nam een beangstigend gevoel van geluk hem in bezit. Nu ben ik thuis. Nu ben ik eindelijk thuisgekomen, zuchtte hij.

Hij balde de hand tot vuist en voelde vlees en spieren. Hij voelde de prik van een zuigende muskiet op z'n voorhoofd. Hij voelde zweet langs zijn rug. Zand onder zijn voeten. En ieder gevoel bracht hem nader tot de werkelijkheid.

En achter die werkelijkheid der zinnen bespeurde hij, langzaam lopend, de aanwezigheid der goden, die, aangelokt door het geluid van de drum, toestroomden.

En iedere god was een verlangen, een wens, een droom, een waan, een prikkel, een lust, een hoop. Het huis vermijdend liep hij verder langs stenen paden, langs heggen en cacteëen naar de plek waar geurend en glanzend de dama di anochi bloeide. Verblindend stond de vrouw van de nacht in haar rijke pracht op hem te wachten. Hij zette zich op de platte steen tegenover de plant.

Hij werd deel van de steen. Deel van de harde koraalgrond onder de steen. Tussen steen en grond verborgen liepen microscopisch kleine vochtdruppels. Uit deze dunne en verborgen dauw bouwde de plant de bloeiende pracht op, die hem nacht na nacht geboeid had. Uit deze grond groeide het wonder op. Zo maar, zonder geweld, zonder zichtbare ingreep, zonder menselijke tussenkomst. Kolossaal, verrukkend, groots.

Was dit wat Nielda niet onder woorden brengen kon? Was dit waarnaar Maikel luisterde als hij 's nachts zeilde langs de kust van het eiland, kruisend tussen het vaste land en het eiland?

Hij voelde zich verlost van waan, verlost van 't gevoel een boodschap te moeten brengen. Gelukkig geworden door een handvol lege papieren. Voor het eerst innig verbonden met die twee en zelfs met Dorita. Niet verbonden door bloed en de toevallige omstandigheid, dat ze allen van het eiland waren, hun eiland in de zon, maar verbonden op veel geheimzinniger wijze en door inniger banden.

Hij richtte zich op en sloeg de weg naar huis in. Dit was de avond waarop hij Maikel zijn voorstellen wilde doen, zijn plannen ontvouwen. Die voorstellen - hij voelde het nu met zekerheid - waren uit waan geboren. Hij herinnerde zich nu, dat hij maanden en maanden, steeds heftiger en geprikkeld door de latente, slaperige tegenstand van collega's op de fabriek, deze plantage had aanbevolen als de enige plek voor een nieuwe vestiging.

Hij herinnerde zich urenlange gesprekken in de kleine bungalow, verborgen achter sierlijke palmen, staande nabij de kust, met een sceptisch luisterende Gray. Gebogen over kaarten en tekeningen, luisterde hij ongeduldig naar de vriendelijke tegenwerpingen van de oude Gray. Zijn plannen werden als rukwinden, meevoerend huizen, bomen, al wat op de weg van de wind stond. Hij werd meegesleurd op de vaart van eigen gedachten, in de stormloop naar het onmogelijke.

En nu, nu dacht hij aan de middag met Feetchie. Waarom vertelde die kleine, donkere man dat vreemd

verhaal van profeet Moy? die in de boom klom om met open armen naar de hemel te vliegen?

Het plantagehuis doemde uit de schaduwen op. Tot zijn verwondering zag hij in de grote sala een lamp branden. Ze zijn laat op, dacht hij. Op wie wachten zij?

Hij liep sneller. Op het terras hoorde hij stemmen. Maikel sprak, Dorita lachte. Nielda riep iets. En nog een vierde stem, een zachte, vriendelijke mannenstem hoorde hij. Hij bleef staan, luisterend naar de stemmen. In de kamer viel stilte. Hij rekte de hals om in de sala te kijken.

Hij zag Dorita zitten, rustig in de schommelstoel naast de witte olielamp. Terzijde stond Nielda. Een jonge vrouw, 't blonde hoofd gebogen naar het lamplicht, kijkend naar Maikel, die een glas in de hand hield, op de wijze van een man, die op het punt staat op iemands gezondheid te drinken. Afgewend van het venster, met de rug naar Kaai, zat de onbekende.

Nu zal ik niet kunnen praten vanavond, dacht hij. Een vermoeid, loom gevoel vertraagde zijn bewegingen. Hij liep langzaam naar een van de grote deuren. Hij stiet de deur open en herkende de vreemde.

Gray, de pijp in de mond, het glas half gevuld met warm bier, riep hem vrolijk toe: ‘waar kom jij vandaan? We dachten, dat je verdronken was.’

De anderen lachten goedmoedig. Maikel zei met hoge stem: ‘Je verdrinkt zo gauw niet, mister Gray.’

‘Wat doe je hier?’ vroeg Kaai, ontstemd. Het gespannen gevoel van geluk, het besef, het andere te hebben gevonden, barstte door de aanwezigheid van Gray. 't Was niet mogelijk nu om met de voeten los van de grond te lopen en met de handen de hemel te strelen.

‘Wat doe je hier?’ vroeg hij, ongewoon heftig, zich bewust van de vreemde manier, waarop de anderen keken.

‘Ik kom je 'es opzoeken,’ antwoordde Gray kalm. ‘Ik heb hier net aan Maikel zitten vertellen, dat je ons maanden zat te vervelen met je havenplannen. Go's, we moesten er om lachen, mister Maikel,’ zei hij, zuigend aan z'n pijp. ‘Fantastische plannen waren 't. En toch...’

Kaai ging bevend zitten. Misschien was 't beter zo. Gray zou 't kunnen verklaren. Gray kende de plannen. Zijn niet te verwerkelijken plannen. Gray kende de muur waarop hij vast zou lopen. Gray wist immers altijd alles.

‘En toch mister Maikel, dat is voor jou ook van belang, denken ze er in de laatste tijd anders over. 't Zou me niks verbazen,’ lachte hij goedmoedig, ‘als ze straks nog eens aan je vragen komen om dit stukje land voor een lief prijsje te verkopen. Als 't zover komt,’ zei hij, met z'n pijp naar Kaai wijzend, ‘dan moet je maar denken, dat je dat aan je neefje hebt te danken. Een knappe jongen, mister Maikel. Een verdomd knappe jongen.

‘Hé,’ riep Gray geschrokken uit, ‘waarom word je zo bleek? Je zit gewoon te trillen op je stoel. Ben je ziek?’

Kaai hijgde. Met zijn tong en lippen vormde hij woorden. Woorden, die achter zijn wangen bleven staan. Met z'n grijze ogen keek hij van Maikel naar Nielda. In een groot gevoel wilde hij beiden omvangen. Ik ben niet, zoals jullie denken, wilde hij zeggen. Maar de woorden kwamen niet. Ook niet toen hij trillend opstond. Want hoe kon je zeggen, dat een droom, die alle waarde had

verloren, de droom van wie hem het naaste waren, zou verscheuren en vernielen.

‘Ik wist niet, dat 't zo erg was,’ zei Gray, verbaasd van de een naar de ander kijkend.

‘Hij is niet ziek meer,’ zei Maikel met een vreemde, hoge stem. ‘Hij is nooit ziek geweest. Hij is pas thuisgekomen.’

Glimlachend liep Nielda naar hem toe. Ze legde een arm om z'n hals en haar mond tegen zijn haren drukkend begon ze zacht te neuriën.

Gray trok de schouders op, tastend in het donker van onbegrijpelijke gevoelens. ‘Just natives,’ dacht hij, zich onmiddellijk ergerend aan het stukje Engelsman dat nog in hem stak.

Op het terras sloeg Feetchie een paar heldere accoorden aan op de kleine gitaar, de kwarto, een bongospeler begroetend, die, langzaam en ernstig langs het zandpad klom, dat voerde naar de trappen van het huis.